

Jamoatchilik kengashi raisi:
Abdulla ORIPOV

Jamoatchilik kengashi:
Feruza MUHAMMADJONOVA
Saidvafo BOBOYEV
Abulqosim MAMARASULOV
Ahmad OTABOYEV
Minhojiddin MIRZO
Shuhrat SIROJIDDINOV
Shunqor Xudoyberdiyev
Ahmad USMONOV

Bosh muharrir:
Sobir O'nar

Bosh muharrir o'rinbosari:
Luqmon BO'RIXON

Mas'ul kotib:
Akbarali MAMASOLIYEV

Tahrir hay'ati:
Bobur ALIMOV
Iqbol MIRZO
Abduqayum YO'LDOSHEV
Abdusaid KO'CHIMOV
Sirojiddin SAYYID
Rustam MUSURMON
O'rozboy ABDURAHMONOV
G'affor HOTAMOV

Sahifalovchi: Saodat RUSTAMOVA

Ushbu son "Yoshlik" jurnali tahririyatining kompyuter markazida sahifalandi.

Manzirimiz:

Toshkent. sh.
O'zbekiston shohko'chasi,
16-«a» uy.

E-mail: yoshlik-xatlar@rambler.ru

Telefon: +99837 245-57-93

© "Yoshlik" № 4 (233) 2010 y.

**O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi, «Kamolot»
yoshlar ijtimoiy harakati muassisligidagi
yoshlarning adabiy-ijtimoiy jurnali.**

1982 yildan chiqqa boshlagan.

MUNDARIJA

BUGUNNING GAPI

Iqbol MIRZO: Iste'dodlarni yuzaga chiqaraylik. 2

ADIB XONADONIDA

Miraziz A'ZAM: «She'r inson quvonchi va iztiroblarini
o'zida aks ettiradi. 4

NASR

Xurshid DO'STMUHAMMAD. Men – sensiz,
sen – mensiz. Qissa. 10

NAZM

Miraziz A'ZAM. G'azallar. 8
G'ayrat MAJID. Mening xayollarim ko'kda, fazoda. 28
Muxtasar TOJIMAMATOVA. Tunning beva musiqasi bor. 40
Boymur ALI. Ketding xayolimni chulg'ab sehrga. 43
Jahongir ISMOILOV. Chorlading poyimga chechaklar sochib. 44

MUTOLAA

Manzura SHAMS. Ko'ngilning ham ko'ngli bor. 30

IQTISOD

Ravzatullo ODINAYEV. Farovonlik sari. 33

JAHON HIKOYACHILIGI

Dino BUTSATI. Ikki hikoya. 34

BIRINCHI UCHRASHUV

Dilafuz PRIMQULOVA. Mehriqul. Hikoya. 42

TOMOSHABOG'

Dildora TURDIYEVA. Bechoralar hamdardi. 46

YELPUG'ICH

Ergash BOBORAJAB. Mayxona mayidan... 48

Bosishga 21. 04. 2010 yilda ruxsat berildi.

Qog'oz formati 60x84 1/8. Nashriyat hisob tobog'i 6,0.
Indeks 822 ISSN 0207-9137. Jurnal 2007 yil 4 mayda Matbuot
va Axborot agentligi tomonidan 0253 raqami bilan ro'yxatga
olingan. Jurnaldan ko'chirib bosilganda «Yoshlik»dan olindi»
deb izohlanishi shart. «O'zbekiston» NMIU bosmaxonasida
chop etildi. Buyurtma № 10-707 **Manzil:** Toshkent shahri,
Navoiy ko'chasi, 30-uy.

ИСТЕЪДОДЛАРНИ ЮЗАГА ЧИҚАРАЙЛИК

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси раисининг ёшлар билан ишлаш бўйича ўринбосари, Халқ шоири Иқбол МИРЗО билан суҳбат

– Президентимизнинг яқиндагина матбуотда эълон қилинган “Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси хузурида “Ижод” фондини ташкил этиш тўғрисида”ги қарори адабиётимиз учун улкан воқеа бўлди. Шубҳасиз, юртимиз раҳбари томонидан ижодкорларга нисбатан бундай юксак эътибор ҳар бир қаламкаш зиммасига катта масъулият ҳам юклайди. Шундай эмасми?

– Бир мевазор боғ яратиш учун минг ёки ўн минг кўчат ўтқазиб қўйишнинг ўзи кифоя эмас. Уста боғбонлар таъбири билан айтганда, ниҳол кўкартиришнинг бирламчи мезони – соз ер танлаш. Шу маънода, неча мингйилликлардан бери сайқал топиб келаётган ўзбек адабиёти бугунги ижод аҳли учун бағри кенг, баракали, унумли заминдир. Бугун ҳеч ким янги ер очиб, алоҳида боғ барпо этаётгани йўқ, лекин ўзбек адабиёти деб аталмиш улкан ва забардаст дарахтзорга баҳоли қудрат ниҳол қўшяпти. Бизнинг ишимиз эса, Навоий, Огаҳий, Чўлпону Қодирийлардан мерос қолган бу муаззам боғни асраш, имконимиз даражасида кенгайтириш, уни бачки кўчатлар босиб кетишидан эҳтиётлаш, энг муҳими, ўзимиздан кейингиларга бус-бутун ҳолда етказишдир.

Давлатимиз раҳбарининг бу борада қилаётган ғамхўрликларининг юксак намунаси сифатида “Ижод” фонди юзага келди. Бугун кўпчилик “осмондан ёғилган

чалпак” деб тушуниб турган бу фонднинг асосий мақсади – ўша улкан боғни янада чаманзорга айлантириш, унга зиён-заҳмат етишига йўл қўймасликдир. Ижодкор адабиётдан наф кутадиган бўлса, адашади. Аксинча, бир адиб сифатида ўзбек адабиётига нима бердим, шу гўзал сўз бўстони мендан нима наф кўрди, дея ўйлаган қаламкаш адабиётимиз учун қадрли бўлади. Сиз айтаётган масъулият эса, ўзбек адабиётига ўзини дахлдор билган ҳар бир ижодкорнинг аввало ўз қалбининг тарбиясидан бошланади. Яъни қурби келса – ниҳол кўкартиради, қурби келмаса – ҳеч йўқ боғни пайҳон қилмайди.

– Албатта, қарордан келиб чиқадиган вазифаларнинг миқёси ниҳоятда кенг. Бу борада дастлабки қадамлар айниқса муҳим. Сиз бу жараённинг қай тарзда кечишини истар эдингиз?

– Истак-хоҳишлар ҳамиша бисёр бўлади. Аммо уларнинг амалга ошганигина бизни қониқтиради. Демокчиманки, агар қарорда ёш ижодкорларни топиш, тарбиялаш керак, дейилган бўлса, бу – гурросгуррос ўспиринларни бир хонага жамлаб қўйиш дегани эмас. Аксинча, ўша ҳавасмандлар ичидан хатли-саводлисини, адабиётга ростмана меҳр қўйганини, сўзнинг орқа-ўнгини танийдиганини танлаш-саралаш дегани. Ёки истеъдод соҳибларини қадрлаш лозим дейилса, буни чинакам талантлар четда қолиб,

учар-устомонлар майдонга чиқиши деб тушунмаслик керак. Президентимиз Ёзувчилар уюшмаси самарадорлигини ошириш юзасидан қилган мурожаатида “Ўзбек адабиёти учун Муҳаммад Юсуфдек шоирлар керак. Сўз, ижод ва, ниҳоят, юрт қадрини баралла куйлай оладиган янги овозлар зарур”, деган мазмундаги фикрни ўртага ташлаганди. Ҳали у жойда, ҳали бу жойда минғир-минғир қилиб шеър ўқиб юрганлар эмас, Ватан шаънини, элнинг дарду қувончини баланд пардада, юсак бадиий маҳорат билан айта оладиган ижодкорлар ўзбек адабиёти учун кўпроқ наф келтиради. Саволингизга қайтсак, бундай тушунчаларни ўйлаб кўрмаётган, ўзини панага олаётган ижодкор бугун ҳам, эртага ҳам адабиётимиз учун қайғурмайди. Бу жараёнда ана шулардан парҳез қилмоқ зарур.

– Президентимизнинг “Адабиётга эътибор – маънавиятга, келажакка эътибор” рисолисидаги мулоҳазалардан келиб чиқиб Ёзувчилар уюшмасининг Низомига ҳам янги таҳрирлар киритилди. Мазкур янгилашлар хусусида ҳам маълумот бериб ўтсангиз.

– Аввало, бир нарсага эътибор бердим. Ёзувчилар уюшмасининг янги таҳрирдаги Низоми тасдиқланган сана Навоий бобомизнинг таваллуд кунларига тўғри келди. Буни бошланаётган хайрли ишларнинг истиқболига муштарак ишора деб билдим.

Янги таҳрирдаги Низомга кўра, Ёзувчилар уюшмасининг олий органи – беш йил муддатда камида бир маротаба чақириладиган Конференция деб белгиланди. Конференция уюшманинг узоқ ва яқин келажакдаги барча иш режаларини тасдиқлайди, зарур ҳолларда уюшма фаолиятига оид меъёрий ҳужжатларга ўзгартиш ва қўшимчалар киритади, уюшма марказий аппаратига оид бошқа муҳим ташкилий ишларни бошқаради. Уюшма аъзоларининг камида тўртдан бир қисми ёзма мурожаат қилган ҳолларда Фаоллар кенгаши, Уюшма раиси ва Назорат комиссияси қарорига мувофиқ Конференция навбатдан ташқари ҳам чақирилиши мумкин. Шунингдек, Ёзувчилар уюшмасига аъзо бўлиш талаблари ҳам Низомда аниқ-равшан кўрсатиб ўтилди. Унга кўра, уюшма аъзолигига тавсия этилган номзод учун уч нафар (камида 10 йил уюшма аъзоси бўлган) ижодкорлар тавсиянома бериши лозим. Тавсияноманинг бири номзоднинг ижодий фаолиятига тавсифнома, иккинчиси – номзоднинг асосий асарларига холислик билан ёзилган тақриз шаклида бўлади. Шунингдек, уюшманинг ҳудудий бўлимлари (вилоятларда яшаб ижод қилувчилар учун) ёки уюшма ижодий кенгаши (Тошкент шаҳрида яшаб ижод қилувчилар учун) тақдимномаси ҳам ило-

ва қилинади. Кўриниб турибдики, энди номзодларни шунчаки мақташ билан уюшмага қабул қилинмайди. Бу ҳам уюшма фаолиятини ошириш, ўзбек адабиётининг сифатли, савияли асарлар билан бойитиш учун зармин бўлади.

Ушбу Низом билан тўлиқ ва яқиндан танишиш ниятида бўлган ижодкорлар бевосита менга мурожаат қилишлари ҳам мумкин. Уларда туғилган турли саволларга жавоб беришга ҳамиша тайёрмиз.

– Юқорида тилга олинган вазифалардан келиб чиққан ҳолда, ёш ижодкорлар билан ишлашда, уларнинг истеъдодини рўёбга чиқаришда яна нималарга кўпроқ аҳамият бериш лозим деб ҳисоблайсиз?

– Устоз шоир Фафур Ғуломнинг “Истеъдодларга ёрдам беришимиз керак, талантсизлар ўзи ёриб чиқаверади” деган машҳур ибораси бор. Қаранг, шу бир оғиз лутфда истеъдод соҳиби нақадар ардоқлангану истеъдодсиз одамнинг сурбетлиги қанчалик фош этилган. Чиндан ҳам истеъдодли одамни узога чиқариш бирмунча мушкул. Чунки улар ўз ҳаддини биладиган, давраларда ийманиброқ турадиган тоифа. Ҳадеганда мана мен деб ёнингизга келавермайди ҳам. Аммо устозлар бир жойда “йил” этган учқун кўрса, шуни дарҳол илғашга, ўша митти шуълани алангага айлантиришга ўзларини масъул сезиши керак. Истеъдод тарбияси – фалон китоб дўконига борсанг китобларим сотилаяпти, ўшани ўқисанг шоир бўлиб кетасан, дегани эмас. Адабиётга муҳаббати бор ёш қалбни майда майллар ва бемаъни худбинликка етаклаган устоз ҳам устоз ҳисобланмайди. Вилоятларга сафар қилган чоғимда, бир даста шеърини кўлимга бериб, “Фикрингизни билмоқчийдим” деган камтар-камсукум болалар орасидан бугун пойтахтдаги мушоираларда кўкрак кериб шеър ўқиётган унча-мунча йигит-қизлардан истеъдодлироқ ёшлар чиқаяпти.

“Ижод” фондида кўзда тутилган ёш қаламкашларнинг илк китобларини нашрга тайёрлаш айна пайтда қизгин тусга кирди. Ёзувчилар уюшмасига элликка яқин кўлёмалар келиб тушди. Галдаги иш уларнинг ичидан энг муносибларини танлаш ва холис баҳо беришдир. Мен нима учун бу жараёни эсладим. Эллик, боринги юз нафар ёш истеъдод орасидан ўн нафарини танлаб олсак, бу қолганларга ўзини ўзи баҳолашга ёрдам беради.

Фикримнинг хулосаси шуки, ёш талантлар тарбиясида бизга бугун Шайхзода домланинг, Қаҳҳор домланинг, Миртемир домланинг мактаблари асқотади. Ана шундай мактаблар яралсагина, ўзбек адабиётининг бугунидан ҳам, эртасидан ҳам кўнглимиз тўқ бўлади.

Миразиз АЪЗАМ

«Шеър инсон қувончи ва изтиробларини ўзид ақс эттиради»

Биз уч бола: опам, мен ва укам адабиётга ютоқиб ошиқ бўлган эсак, бунинг бош сабабчиси онам – педагог Хатирабегим бўлади...

2. ЎСМИРЛИҚДА

Бизда китоб ўқишлар Иккинчи Жаҳон урушидан кейин, 1947-49 йилларда бошланган. Қиш оқшомлари танчага тикилиб, ўртага лампамой (керосин) билан ёқиладиган 7-чироқни қўйиб олиб, Гўрўғли туркумидаги “Ҳасанхон”, “Хон Далли”, “Авазхон”, “Рустамхон”, кейинроқ “Алпомиш” дostonларини ва бир дафъа “Армуғон” деган катта бир китобдан Шайхзоданинг “Жалолиддин Мангуберди” фожиасини ўқиганларимиз ёдимда. Китобни мендан уч ёш катта Наима опам ўқир, мен, Сайдамин тоғам, Насиба холам ва Мирвали укам доимий тингчловчилар эдик.

6-синфда ўқиётганимда тил-адабиёт ўқитувчимиз Қамариддинов Нуриддин ака ўша пайтларда энди-энди

1. БОЛАЛИҚДА

Ҳамма оналар ҳам алла айтади. Менинг онамнинг алласи бошқа – жуда ҳазин ва аламли бўларди. Ҳар гал юрак-бағри тўлиб-тўлиб айтар, сўзи ҳам, оҳанги ҳам тингловчини қаттиқ мутаассир қиларди.

– Опа, нега сиз алла айтсангиз йиғлагим келади? – деб сўраганимда,

– Мен ҳам сендайлигимда Тоға-бувамдан сўраганим:

“Тоға-бува, мен нега сал нарсдан йиғлайман, арзимаган воқеадан ҳам таъсирланиб кўзимдан ёшим сув бўлиб оқади?” – деб сўраганим. Тоға-бувам мени чақалоқликдан биларкан, шундай деганди:

– Сен бир дарз кўзага ўхшайсан, кўза дарз бўлгач, ундан томчилаб сув оқади-да... Сенинг дарз кўзалигинг шуки, етти кунлик чақалоқлигингда онанг ўлган, сени бошқа бир, боласи ўлган, эмадиган болага муҳтож хотин эмизиб катта қилган. Сен бу боқиб олган онангни қўлида яйраб ўсдинг, бу онанга кўпдан-кўп раҳмат, аммо ўз онангдан айрилиқ сенинг юрагингда дарз қолдирган. Ўша дарз юрагиндан ёш оқиб кетаверади...

Онам менга бу ҳикоясини айтиб бергандан кейин шундай деганди:

– Сенга мендаги таъсирчанлик ўтган. Отанг ҳам урушда ўлди. Отасизлик сенинг юрагингни икки қарра дарз қилди. Лекин сен иродали бўл: яхши нарсаларни, қувончли ҳодисаларни ўйла кўпроқ...

нашр этила бошлаган ва жаҳон ёзма адабиёти намуналари – Андерсен эртаклари, “Гулливер”, “Мюнхаузен” китобларини ўқишга қизиқтирди. Ушанда “китоб жинниси” бўлиб, овқат пули деб берилган майда пулларимни йиға-йиға китоб сотиб олишларни бошлаганман.

Кейин 8-10 синфларда рус тили ўқитувчимиз Михаил Дмитриевич Богомолов бизда рус адабиётига муҳаббат уйғотди. Энг муҳими, у бизга рус тилида ўқишни ўргатди. Шу тариқа бизнинг ҳаётимизга Пушкин, Лермонтов, Тургенев, Толстой, Маяковский ва Есенинлар кириб келди. Маяковскийнинг паспорт ҳақидаги шеърини ёд ўқиганимда, у кўзларини юмиб эшитар ва албатта мени алқаб кўярди.

3. ТАЛАБАЛИК ЙИЛЛАРИ

1953 йилда Тошкентдаги 28-мактабни олтин медал билан битирганимда олдимда кенг уфқлар очилди. Чунки у пайтларда мактабни бундай битирганлар олий ўқув юртларига имтиҳонсиз кирар, кумуш медал билан битирганлар фақат битта имтиҳон топширадилар. Мен қаерни танлашни билмай, Тошкентдаги ҳамма уриверситет ва институтларни айланиб чиққач, (ҳозирги ЎзМУнинг) филология факультетига ҳужжат топширдим.

Университетда Фозила Сулаймонова, Шавкат Раҳматуллаев, Яков Романович Симкин, Озод Шарфиддинов каби замоннинг энг илғор шахсларидан дарс олдим, Наим Каримов сингари нозик дидли, маданий савияси юксак, ўзимдан уч-тўрт ёш катта зукко инсонлар билан танишув, дўстлашув менинг шахс сифатида шаклланишимда катта рол ўйнадилар. Улар ҳаммаси мени антик даврдан тортиб XX асргача бўлган жаҳон адабиёти дунёсига киритиб юбордилар. Талабалик йилларимда Пушкин, Есенин шеърларини яхши кўрар ва айниқса Ҳайненинг лирикаси менинг ёшлик кайфиятларимга монанд келгани учунми, “Лирик интермаццо” деган туркумидан 65 шеърини таржима қилиб юрганларим эсимда. Кейинроқ нимадир сабаб бўлиб (аниғи ёдимда йўқ), турк адабиётига қизиқиб қолдим. У пайтларда бизда туркча китоблар сотилмас, рус тилига таржима қилинган турк ёзувчи ва шоирларнинг китобларини битта қўймай “Турон” кутубхонасидан суриштириб олиб ўқиб чиққандим.

3. МЕНИНГ ФЕЪЛИМ

Бир ўзи йиғлаётган болани кўрсам, чидолмайман: болани хўрлаганлар одам эмас, дейман.

Баъзан мен яшаётган уйга тиланчилар келади. Уларнинг аксарияти лўлилар. Зарари йўқ. Елкасига хуржун ташлаб олган, келбати мендан икки баравар катта йигитлар ёки юзларидан қон томиб турган, аммо бола етаклаб олган соғлом аёллар... Ҳа, майли, тиланчилик уларнинг касби, деб қўя қоламан.

Аммо ойда уч-тўрт марта ҳар хил тиланчи болалар – руслар,

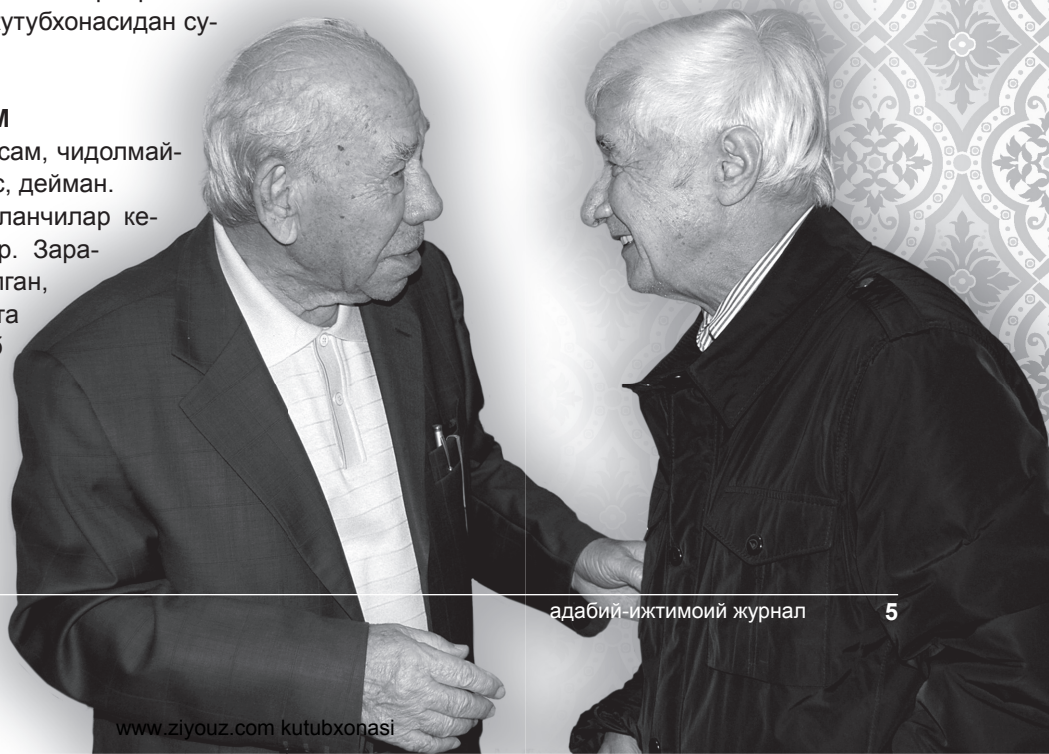
ўзбеклар келишади ва қорнимиз оч, нон беринг, дейишади, шунда номусдан ўлгим келади. Болаларни бу ҳолга солганлардан нафраталаман.

4. ЁЗИШЛАРИМ

Мен ҳеч шеър ёзиш ҳақида ўйламасдим. Бир ора 6-синфда ўқирканман, ўпка касалига учраб, олти ой даволаниш учун Санаторий-Ўрмон Мактабига ўтдим, у ерда Саидов фамилияли бир ўқитувчи ҳам адабиётдан дарс берар, ҳам адабиёт тўғрагига раҳбарлик қиларкан. Унинг таълимларидан сўнг баҳор ва май ойи тўғрисида бир-икки шеър ёзган эдим, улар деворий газетада чиқарилганди. Аммо ёзувчи одам ўз шеърларини матбуотда чиқаришга ҳаракат қилиши мумкин ва кераклиги тўғрисида ҳеч ўйлаган эмасман. Газеталарда фақат катта, жудаям таниқли одамларгина шеър чиқаради, деган тасаввурда эдим. Олти ой ичида шифоланиб, яна ўз мактабимга қайганимда, шеър ёзиш хаёллари мендан йироқлашди.

Филфақда ўқиб юрган кезларимда ёшлик ва муҳаббат савдолари мени яна шеър ёздира бошлади. Аммо буларнинг баъзиларида Ҳайне ва Есенин таъсирлари бордай туюлар, уларни ҳеч кимга ўқиб бермас, кўрсатмас эдим. Дафтарларда қолиб кетарди. Филфакнинг журналистика бўлимини битириб, Тошкент Телестудиясида ишлай бошлаганимда, иш тақозоси билан қозоқ ва қирғиз шеърятидан таржималар қилдим, улар ТВ кўрсатувларида берилди.

1959 йили “Ғунча” журналига ишга ўтдим. Журналнинг 1960 йилги биринчи сонига менинг шеърим илк бора матбуотда чиқди. “Чакки қилибман” номли бироз юморга йўғрилган бу оддий шеърим ҳақида бир қанча муаллифлар муҳарририятга келиб ижобий фикрлар айтишди. Шундан кейин бош муҳарриримиз мендан тез-тез шеър ёзиб беришни сўрайдиган бўлиб қолди. Ўзим бу йилларда икки ўғиллик бўлиб, ҳам оилада, ҳам ишим туфайли мактаб ва боғчаларда болалар ичида бўлавериб, ўз-ўзидан болалар дунёсидан шеърлар

битардим. Фафур Фулом, Шайхзода, Миртемир, Қуддус Муҳаммадийлар билан тез-тез кўришардим. Ёзувчилар Уюшмасида турли адабий анжуманларга қатновим фаоллашди. Республика бўйлаб турли шаҳар ва туманларга борардим. Шу тариқа халқ ҳаёти манзаралари кўз ўнгимда муҳрланиб қолар, ичимда фақат ҳаётни ёзиш фикри қатъийлашиб борарди.

Шеър, менимча, ўз ичига инсонни, ҳаётни олади, ялтиратмасдан, ўз ҳолида, яхши ва ёмон жиҳатлари билан бирга акс эттиради. Шоир, модомики, атрофига, инсонларга, инсонларнинг ҳаётига боғлиқ яшар экан, бошқача бўлиши мантиққа тўғри келмайди. Шеър инсоннинг қувончи, кўзёшлари, завқлари ва оғриқларини, озодлиги ва эрксизлиги, тирикчилик машаққатлари ва гўзал орзулари, умидларини куйлайди. Катта қайғуларга тасалли беради. Фақат шундай шоирларгина ҳурматга лойиқ, деб ўйлайман. Тўғри, “санъат ҳаётга таъсир кўрсатиш учун эмас, санъат учун” деган шиор остида ёки фақат ўзининг ички оламидаги ҳаракатларнигина тадқиқ этувчи шоирлар бор. Мен адабиётнинг халқ манфаатидан бошқа манфаати йўқ деб ҳисобловчилар сирасида тураман. Шоир ўз ичинигина тадқиқ қилиб шеър ёзса, доим муваффақиятли бўлмайди. Шоирнинг ичи жамият ҳаёти билан параллел келгандагина бу ўзини оқлайди. Шеър ҳаётдан орқада қолиши мумкин эмас. Агар шеър орқада қолса, умуман олдинга юриш бўлмаса керак, тахминимча.

Жадидлар адабиёти юрагимнинг тўрида яшайди. Улар битта халқ учун ёзиш ва миллат учун яшаш

қандай бўлишини намуна қилиб қолдирганлар. Улқу (идеал)ларига вафо қилмаслик ғайришоирликдан бошқа нарса эмас, деб ўйлайман.

Ҳозир модернчилар бор, улар шеърятда ўзларини намоён этаётирлар. Мен биронта оқим, биронта йўналишга қарши эмасман. Модерн ё постмодернчилар дунёнинг ҳамма иқлимларида катта ишлар қилиб, жамият ҳаётида чуқур излар қолдираётир. Бундан кўз юмиш мумкин эмас. Фақат ҳамма гап шундаки, уларнинг қалбини ёндираётган нарса нима, чиндан ёндираётирми – шуниси аниқ бўлиши керак. Ўтган аср рус адабиётидаги оқимлар, футуризм маяковскийни, имажинизм Есенинни, акмеизм Ахматовани жаҳон шеър хазинасига берганини унутиб бўладими? Сюрреализм, кубизм, дадаизм, натурализм буюк шахсларини бермадими? Мен ўзим реализм ва романтизмни яхши кўраман. Аммо модернистлар реалистларнинг ўн варақлик тасвирини битта таъсирчан жумлада ё битта метафорада бера олишлари менинг завқларимга жуда яқин. Фақат менга ҳар қандай шоир халқ дарди билан оғриши керакдай кўринади. Тўғри, мадҳ шоирлари ҳам бор, улар ҳаётдаги янги ўзгаришлардан завқланадилар ва мадҳия ва қасидалар битадилар. Аслида бу ҳам керак, лекин мадҳ ва қасида самимий бўлмоғи керак. XIII асрда яшаган Қатрон исмли шоир қасидалар устаси эди, бир дафъа ўша давр подшоҳи қасидалари туфайли, унга энг катта маош белгилаган экан, Қатрон эртасигиёқ йўқолиб қолибди. Амалдорлар уни кўп ахтарибдилар, фақат орадан бир неча йил

ўтгандан кейингина топибдилар. Ундан кетиб қолиш сабабларини сўраганларида:

– Подшоҳим мени манфаат учун ёзган буни, деб ўйладилар, мен юртимиздаги катта ўзгаришларни шеър учун, ўзим учун мадҳ этганман. Менга алоҳида эҳтиром кўрсатиш бошқа шоирлар ичида мени уялтиради, – деган экан.

Ялтоқлик, мунофиқлик, мушрикликни адабиёт йўлидаги тўсиқлар деб биламан. Ялтоқлик, лаганбардорликнинг зарарлари кўпчиликка аён. Мунофиқлик эса сўзда турмаслик, омонатга хиёнат иллатларидир. Бизда бу фақат шахсий камчилик эмас, бизда, назаримда, мунофиқлик илллати кўп...

...Менинг оиламга келсак, хотиним Қутлибека Раҳимбоева шоира, қаердаки шеърий туркуми босилган бўлса, ўша газета ва журналнинг йиллик мукофотига сазовор бўлган, ҳатто русча таржимаси чиққанда, “Молодость” журнали ҳам шундай мукофот берган, “Шухрат” медали совриндори, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган маданият ходими. Ҳозир драматургия ва насрда ҳам фаол ижод қилиб келмоқда. Тўрт ўғлим ва бир қизим бор. Бири бевақт вафот этди. Иккинчиси Мирвосил кичиклигидан яхши ҳикоялар ёзиб келади, ҳикоялари “Гулхан”, “Ёш куч”, “Гулистон” журналларида, айримлари баёзларда, “Маърифат” ва бошқа болалар газеталарида босилган. Америка ёзувчиси

Рекс Стаутнинг бир романини таржима қилди ва у “Жаҳон адабиёти” журналида эълон қилинди. Учинчи ўғлим Мираҳмад ва кенжа ўғлим Нажот тижорат йўлидан кетишди. Қизимиз Орзу – Камолиддин Беҳзод номидаги Тасвирий санъат ва дизайн институтини битириб “Жаннат-макон” журналида муҳаррир бўлиб ишламоқда.

Режаларим: ёшим 75 га қараб кетди. Ёзганларим сочилиб ётибди, уларни жамлаб нашрга тайёрлаётирман. Бу йил, Худо хоҳласа, “Кузги япроқлар” номли девоним ва Фаридиддин Аттор, Низомий Ганжавий, Жалолиддин Румий ва Абдураҳмон Жомийдан қилган таржималарим бир китоб ҳолида Ғафур Ғуллом номидаги Нашриёт-матбаа Ижодий Уйида чиқарилади. Яна умрим давомида кўп мамлакатларда бўлганман: Россия, Озарбайжон, Молдова, Татаристон, Қибрис, Туркия, Македония ва Афғонистон... Ана шу сафарларим ҳақида “Йўллар ва эсдаликлар” номли сафарномамни ёзиб битказаетирман. Замондош устозлар, ўқитувчилар, сафдошлар ҳақида (Ғафур Ғуллом, Ойбек, Шайхзода, Миркарим Осим, Озод Шарафиддинов, Маъруф Жалил, Рауф Парфи) хотираларим ҳам бир китоб бўлади. Ундан ташқари “Дунё болалар адабиёти” деган антология ҳам тузганман ва ҳоказо... Худо берган умримни яшайверай-чи, балки, бир нарсаларга муяссар этар.

АДИБ ҲАҚИДА

1936 мартида Тошкентда туғилган.

1958 йилда ҳозирги ЎЗМУнинг филология факультетини битирган.

1959 йилдан телевидение, “Ғунча”, “Саодат” журналлари, нашриёт, Ёзувчилар уюшмасида турли вазифаларда ишлаб келган. 1996 йилдан буён меҳнат нафақасида. Ижод билан банд.

1998 йили “Энг азиз, энг улуғ” танловининг ғолиби бўлган.

2007 йилнинг ноябр ойида Миразиз Аъзам Македониянинг Ускуп (Скопле) шаҳрида “Туркчанинг улусларораси шеър шўлани” (Халқаро туркий шеър фестивали)да Жалолиддин Румий номидаги Катта мукофот билан тақдирланди.

Миразиз Аъзамнинг биринчи шеърий тўплами 1964 йилда чиққан. Болалар учун “Ақлли болалар” (1969), “Сенга нима бўлди” (1970), “Ғалати туш” (1972), “Ер айланади” (1973), “Ерга довруқ соламиз” (1976), “Бир чўнтак ёнғоқ” (1990), “Қирқ болага қирқ савол” (2000) каби қатор шеърий тўпламлари, 2003 йилда “Энг ёруғ юлдузлар” номли мактаб саҳнасига мўлжалланган пьесалар, тарихий ҳикоячалар, мақолалар тўплами нашр этилди. 2005 йилда унинг болаларга ёзган асарлари “Сайланма” ҳолида нашр этилди. 1970-80 йилларда Миразиз Аъзамнинг катталар учун “Севаман”, “Туйғулар”, “Сабот”, “Ҳақиқатнинг кўзлари” номли шеърий китоблари нашр этилди. 2007 йилда “Сайланма”си чоп этилди.

2004 йили “Имон” номли олти қисмли киноқиссаси “Ўзбектелефильм” студиясида суратга олинди.

М.Аъзам дунё болалар адабиёти вакилларида 100 га яқин муаллиф асарлари, чунончи, Корней Чуковский, Эдвард, Лир, Уолтер Де ла Мэр, Жанни Родари, Жак Превьер, Жеймс Крюс, Юлиан Тувим, Искандар ал-Ҳурий, Таефиқ Фикрат, Али Оқбош, Мустафо Рухий Ширин, Мустафо Раҳмондўст, Дзюн Таками ва бошқаларнинг асарларини таржима қилган. Катталар адабиёти вакилларида Пушкин, Маяковский, Есенин, Ахматова, Жак Превьер, Квзимодо, Меҳмет Окиф Эрсўй, Нажиб Фозил, Шаҳриёр, Ўрхон Помуқ каби олтмишга яқин муаллифларнинг насрий ва шеърий асарларини ҳам ўзбекчага ўзгирган.

М.Аъзамнинг шеърий асарлари рус, украин, туркман, мўғул, корейс, турк ва бошқа тилларга таржима қилинган.

Миразиз АЪЗАМ

Ғазаллар

* * *

Марҳабо, келдингми, жоним, марҳабо,
Хурлигим, эркин жаҳоним, марҳабо.

Эй, асрлаб кутганим маъюсгинам,
Дилдаги дарди ниҳоним, марҳабо.

Йиғлама, бас, жон сувинг қайтиб келар,
Эй, Оролим, заъфароним, марҳабо.

Энди ётма, ўлмаган жоним элим,
Силкин эй, умри хазоним, марҳабо.

Кул, очил, энди бекор сенга замон,
Истеъдоди сернишоним, марҳабо.

Энди ортиқ ўз боланга бойлигинг,
Жаннатим, олтин маконим, марҳабо.

Эй, кеча қонга беланган Шошгинам,
Марди мардон қахрамоним, марҳабо.

Эй, Бухоро, Хоразм, Хевам маним,
Номусу орим, имоним, марҳабо.

Эй, Самарқандим маним, шоним маним,
Тупроқ узра қаҳқашоним, марҳабо.

Ганжларингни энди кетмаслар ташиб,
Тур, Зарафшон, газли коним, марҳабо.

Тур, муҳандис, тикла, меъмор, обиданг,
Сизга илҳақ хонумоним, марҳабо.

Қутлуғ ўлсун “Нексия”, “тико”ларинг,
Ўз уловли Андижоним, марҳабо.

Марҳабо, қутлуғ замоним, марҳабо,
Марҳабо, руҳи равоним, марҳабо.

Иншооллоҳ, ҳур яшарсан, Миразиз,
Хур бўлар мангу Туроним, марҳабо.

* * *

Воҳ, бу тоғлар... воҳ, бу боғлар... ям-яшиллик мунча кўп,
Уфқ қадар, ундан нари, оламу очунча кўп.

Қўл узатсанг бир тарафда наъматак ё мойчечак,
Бир тарафда қирқогайни шохларида гунча кўп.

Навниҳоллар, ёш кўчатлар силкинарлар эркалаб,
Ҳар дарахт-огочга боқсанг навдада тугунча кўп.

Ерга боқсанг бир тарафда чойўту жамбул, сано,
Бир тарафда зубтурум, бўзноч кўзинг олгунча кўп.

Рангоранг гул хайрилару, эрмону, маврос, қаранг,
Момақаймоқ, воҳ, чаканда... ҳаммаси намунча кўп!

Миразиз, ют кўзларингга бу яшиллик оламин,
Яйра, яшина, бари ўтгай, кўк фақат бутунча кўп.

* * *

Телбаларча севгимизга, билмадим, на бўлди вая,
Қайси ҳоллар севгимизга гойибона бўлди вая?

Эҳтимолки, иккимиз бирга эшитган, тинглаган
Соф муҳаббат ҳақдаги бир соф тарона бўлди вая.

Балки, нарча бир қоғоз қушга ёзилган дастхатинг,
Севги изҳорига ўхшаш сўз-нишона бўлди вая.

“Эй азизим, эй менинг жоним...” деган дур сўзларинг
Ишққа ташна оламимда “ишқи жон”а бўлди вая.

Бир-бировсиз кун кечирмак кўп малол бўлган маҳал,
Ажралишидик, ажралишига, англамам, на бўлди вая?

Севгимиз шундай йиқилди беаёв тоғлар каби,
Бунга сенми, бунга менми ё замона бўлди вая?

Сен бироз яхши яшардинг, мен бироз қашшоқ, гариб,
Севгимиз вайронасига шу баҳона бўлди вая.

* * *

Фаттоҳ бўлгим келади, бандларни очган фаттоҳ,
Бутун олам халқига қувончлар сочган фаттоҳ.

Шундайин бир улугвор, тоғлар каби кўрқинчки,
Иблислар кўриб, бир ин излаган-қочган, фаттоҳ.

Ибн Сино сингари шундайин бир фаттоҳки,
Талончи, золимларни бир зумда бичган фаттоҳ.

Барин кўриб тургувчи Мингкўз Буюк Аждарки,
Порахўрлар аҳлининг қонини ичган фаттоҳ.

Деҳқон, бева-бечора, етим-есир шўрликнинг
Арзимаган айбидан бир зумда кечган фаттоҳ.

Ерда уруш тарқатиб, фойдасин еб ётганни
Башар кўзи ўнгида иштонин ечган фаттоҳ.

Шундайин бир фаттоҳки, кундуз илм ўрганиб,
Тунлари Миразиздай ёрини қучган фаттоҳ.

* * *

Қанча огайнилар кетди бемавруд,
Ёруғ дунёни тарк этди бемавруд.

Хатто нася қилиб, хайр-хўшни ҳам
Юрак-багирни қон этди бемавруд.

Энди нима фойда, тириклигида
Ким уларни севди, нетди бемавруд?

Ҳаммининг хаёли пулда, бойликда,
Кучсизлар хорликка ботди бемавруд.

Нажот бормикин деб ҳар ён жовдираб
Кимлари мурувват қутди бемавруд.

Ҳаёт шу экан-да, дея кимлари
Қаҳратон совуқда қотди бемавруд.

Фарёд кўтармади улар ҳеч бир вақт,
Тинчиди, тупроққа ётди бемавруд.

Биз, Миразиз Аъзам, ўша-ўшамиз,
Парвосиз юрибмиз ўтда бемавруд.

* * *

Шеър ишига унча-мунча жон чидаёлмас,
Санъат-имон бирлигига хон чидаёлмас.

Санъатни-ку бир амаллаб эгаллаш мумкин,
Имон юкин олишига полвон чидаёлмас.

Шундай маънилар борки шеър зимнида
Чақмоққа уни оқилу нодон чидаёлмас.

Шахс бўлиб дунё майдонида туришига
Шоирни даврони ҳам осон чидаёлмас.

Сенинг шеъринг, аламларинг шарҳи тузилса,
Эшитгани муаллифи девон чидаёлмас.

Халқу Ватан учун тўккан томчи ёшинга
Кўкда қуёш, ерда тупроқ, уммон чидаёлмас.

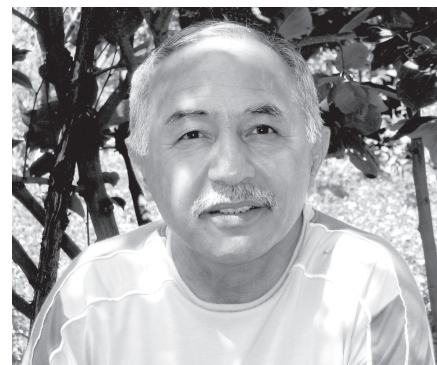
Оллоҳ ўзи мадад бўлсин сенга, бекажон,
Фикрларинг залворига инсон чидаёлмас.

МЕН – СЕНСИЗ, СЕН – МЕНСИЗ

Қисса

Хуршид ДЎСТМУҲАММАД

Қадрдоним! Ҳаётимнинг масрур-мўтабар кунларининг бирида бахтли тасодиф туфайли Сени учратганим, ўша лаҳзанинг ўзида қалбимда юз берган тўфон пировардида таърифига тил ожиз муҳаббатга айлангани, ҳаётимни остин-устун қилиб юборган ушбу мўъжизакор туйғу изҳори Сен тарафингдан жавобсиз қолмагани, меҳр-муҳаббатимиз илоҳий дўстлик, интиқлик ва ошуфталиклар изҳоридан нарига ўтмаган мактубларда қолгани, ҳарчанд истамайлик, ҳаётнинг аччиқ ҳақиқатлари на кўнгил майллари, на-да орзу-ҳаваслар билан ҳам ҳисоблашмаслиги, бунинг оқибатида мактубларда қолган армонли муҳаббат тафсилоти “Ҳижроним мингдир менинг” номли асаримизда жамланганига ҳам талайгина фурсат ўтди¹. Ҳа, шундай, “Ҳижроним...” ҳар иккимизнинг дил изҳорларимиздан дунёга келгани учунгина эмас, балки менинг мактубларимда Сенинг, Сенинг номаларингга эса менинг ҳаяжонларим, кечинмаларим, таърифлашга тил ожиз эҳтиросларимиз қўшилиб-чатишиб кетганини фақат иккимиз теранроқ, тўқисроқ ва равшанроқ тушунамиз, англаймиз, қадрлаймиз. Шу боисдан ҳам, “Ҳижроним...”нинг давоми бўлмиш ушбу қиссадаги ҳеч бир жумла ва сўзни, тасвирланган руҳий ҳолатларни фақат меники дея олмаганимдек, уларнинг ҳеч бирини фақат Сеники ҳам дея олмайман. Зеро, уларнинг униси сеники, буниси меники дея “мерос” талашиш БИЗга ато этилган илоҳий муҳаббатга нисбатан хиёнат бўлур эди!..

Жоним! Лаҳзалар, дақиқалар, соатлар ва кунларга қўшилиб умр ҳам ўтиб бормоқда. “Ҳижроним...” ўтган умримизнинг энг саодатли онларидан ёдгорлик бўлиб қолди. Мен ушбу ёдгорликни сира қўлимдан қўймайман, уни юзлаб марта варақлашдан, дуч келган саҳифасидан

минг биринчи дафъа ҳузур қилиб ўқишдан толиқмайман. Сен неча йиллар бурун йўллаган хатларингни худди бугун, ҳозиргина қўлимга етиб келгандек ўзгача иштиёқ билан, сўзларини ютоқиб, маъноларини, маънолар замиридаги эҳтиросу ҳаяжонларни энтиқиб– энтиқиб, соғиниб-соғиниб ўқийман.

Сенинг изҳорларинг менга, фақат ва фақат менга аталганини ўйлаганим сайин ўзимни янаям бахтиёр ҳис қиламан, юксак мартабага эришган инсондек кўнглимни ажиб бир улуғворлик қамраб олади, бинобарин, энг хуррам кунларимда ҳам, эзгин ҳолатларга тушган чоғларимда ҳам “Ҳижроним...” менинг ягона суҳбатдошим, овунчоғим ва сирдошимга айланади. Овлоқ гўшаларга бош олиб кетаман, ажабтовур ва бетакрор ёзишмаларимизни овоз чиқариб такрор ва такрор ўқийман. Мактублар мутолааси кўнгилдаги ўша ёшлик ва жўшқинлик даври изтиробларини янгилайди. Изтироблар қанчалик армонли бўлмасин у туйғуларни, туйғуга қўшиб инсоннинг ўзини янгилайди, ёшартиради, баҳор ёмғири янглиғ шуурни ювади, беғуборлаштиради. Ва биласанми, шундай дамларда иккаламиз биргаликда тасвирлаган беғубор туйғулар ҳамма-ҳаммага насиб этса, шу орқали одамларнинг ҳар бири ўзини аъло туйғулар туфайли ўзларини янаям улуғворроқ, янаям бахтлироқ, ҳар қачонгидан аълороқ ҳис этсалар, шунинг шарофати ила одамларнинг қалбларида кўкдаги қуёшдан кам бўлмаган ҳар кимнинг ўз офтоби порласа дея орзу қиламан.

Табиий, ҳар кўнгилнинг ўз қўшиғи бор. Шундай эса, бизнинг номаларимиз одамларни яхшиликка, гўзал инсоний меҳр-муҳаббат, меҳр-оқибат мақомларига юксалтиришига ишонаман! Чунки ҳар сафар Сенинг номингни дилимда такрорлаганимда, ҳар сафар Сендан келган бир оғиз жумлани, дил изҳорини ўқиганимда олам кўз ўнгимда яшнаб кетади, ҳамма одамлар, ҳамма-ҳамма нарсалар –

¹ Муаллифнинг ушбу номли қиссаси «Ёшлик»нинг 1996 йил 6-сонида эълон қилинган. — Таҳр.

бутун олам фақат ва фақат яхши бўлиб кўринади кўзимга, назаримда дунёда ёмон ниятли одам қолмагандек, одамлар фақат ва фақат эзгу орзу-ниятлардагина дунёга келгандек туюлади. Вужудим чиндидек қилиб артилган ойнадек шаффофлашади, бисотимда ёмонгина эмас, дилларга заррача озор етказиши мумкин бўлган сўз қолмагандек ҳис қиламан ўзимни ва шундай кайфиятни дуч келган одамга, ОДАМЛАРГА улашгим келади!..

Баъзан ҳаёт ўта зерикарли туюлади, кунлар, ойлар умрлар бир-биридан ғариб, бир-биридан даққи, жўн ва бефайз ўтади. Сени илк дафъа учратганимда, айтдим-ку, ичимда юз берган... тўфонми, офатми... нима учун қиёси йўқ мана шундай нури туйғуни офатга ўхшатишим керак?! Ахир... мен севган адиблардан бирининг, кечикан муҳаббат офатнинг ўзгинаси, деган гапи ёдимга тушаверади. Муҳаббатнинг бутун суруридан баҳра олишга интилиш, соғинч ва айрилиқ азобларига тоқат қилишга уриниш одам ўз-ўзини мазах қилишнинг ўзгинаси дея илова ҳам қилганди ўша донишманд адиб. Лекин... ўша аллома ҳаёт бўлганида мен унинг тиллотус соқолидан тутиб ҳамон айтганларинг тўғри бўлса, ҳамон шунчалар аччиқ ҳақиқатни англаган бўлсанг, муҳаббатга гирифтор бўлмаслик чорасини ҳам топиб берасан, дея майдон ўртасига судраб чиққан бўлур эдим!.. Афсус, бўлар иш бўлди, мен қўлга тушиб бўлдим, нақ гирибонимдан илиндим, тўртала оёқлари билан қопқонга тушган жондордек ўзимни қаерга қўйишни, бошимни қайси деворга уришни, қайси осмонларга қарата ув тортиб нола чекишни билмайман! Дод солай десам, қип-қизил майна бўлишим тайин!.. Қочиб кетайми? Ўзимни юқори қават деразасидан ташлаб юборайми? Дўппимни ёнбошга олиб қўйиб ўзимни-ўзим бўралатиб сўкайми?..

Савол кўп эди, саволни истаганча ёғдиришим мумкин эди, бунга қурбим етарди, мен умр бўйи ўзимга-ўзим минг савол берган бўлсам керак, зеро, умр бўйи саволлар остида яшадим, тоғ-тоғ саволларни елкамда кўтариб юрдим, уларнинг озмунчаси жавобсиз қолиб кетдиими?! Юзлаб саволларнинг бирортасига жавоб тополмаган кунларим, лаҳзаларим бўлди, жавобсиз саволлар кўпайгани сайин ўзимни кўярга жой тополмай қолардим, наҳотки, шу қадар ожизу нотавон бўлсам, шунчалар ношудлик исканжасида қолиб кетган бандаманми, деган ўйларда ич-этимни кемирардим ва ҳар сафар эртага яна тонг отади-ку, бу кун ҳам ўтар-ку, деган таскин ва илинжда эртанги ёруғ кундан умидвор шукроналик билан бошимни болишга кўярдим.

Ниҳоят... буни қараки, менинг назаримдаги шукроналик яратган эгамиз томонидан ношукрлик сифатида қабул қилинганми, билмадим, ҳар қалай, минбаъд тавбалар қилайки, мени қийнаб юрган саволлар ҳам бир бўлдию, унинг ўрнига... Йўқ, тўхта, аввалига роса суюндим, чамамда илтижоларим Аллоҳга етгандек эди, чунки ажойиб кунларнинг бирида ўзимни-ўзим адоқсиз саволларга кўмиб юриш одатидан халос бўлдим! Маънили-маънисиз, тайинли-тайинсиз, жавобли-жавобсиз саволлар шууримдан сирғалиб учиб чиқди, ўзимни елкамдан эзиб турган тоғдан халос бўлган қўшдай энгил ҳис қила бошладим, фақат... фақат унинг ўрнини ўзим ҳали-ҳали англаб етмаган, ҳали-ҳануз ўз-ўзимга тушунтириб бера олмайдиган, сеҳрларга тўла, бошдан-оёқ мўъжиза туйғу эгаллади! Ақл бошдан учди, ихтиёр илкимдан чиқди, хуш нохушлик измига ўтди!..

Қандай воқеа юз берганини айтиб берай-а?..

Жоним! Аъзои баданимнинг қайсидир пучмоғида тиббиёт олами учун номаълум бир аъзо пайдо бўлди десам ишонавер. Унинг вужудимнинг қайси овлоқ ва кўз илғамас

кўналғасида жойлашганини ҳам айтолмайман десанг! Баршарти бутун бошли табобатчилар кўшини ичимга сафарбар этилиб, улар уни, яъни инсоният қавмига номаълум ўша аъзони излаган тақдирларида ҳам тополмасликлари муқаррар!.. Фақат шуниси шак-шубҳасизки, ўша номаълум аъзо бош мия ва юрак сингари вужудимдаги энг муҳим аъзолардан бирига айланди. Ҳатто ичимдаги барча аъзолар худди бош мияга бўлгани сингари, унга қарам, унинг измида, унинг раъйига маҳкум, унинг амрига мунтазир бўлди-қўйди. Унинг ўзи эса гулдан нозик, гўдак боланинг кўз ёши янглиғ бокира, бағоят таъсирчан десанг!..

Мен Сенга ҳарчанд таърифлашга уринаётганим вужудимдаги кўз кўриб, қулоқ эшитмаган аъзо ҳақида ҳеч кимсага оғиз очиб айтганим йўқ, уни кўз-кўз қилиш ниятим ҳам йўқ, уни фақат Сенга ошкор этаяпман. Сенгагина номини айтаман, хўпми, асалим. Қулоғингга шивирлаб айтаман, айтаверайми?..

Унинг номи – муҳаббат!

Хуллас десанг, ҳайрат-ҳаяжон йўлдошимга айланди. Лак минг саволга татиғулик саволларнинг қироли изимдан таъқиб этишга тушди. Йўқ, изимдан таъқиб этибгина қолмади, балки у ичимга, қалбимга, шууримга уя қуриб олди. Ана шу уя мен учун муқаддас ватанга, оламнинг марказига айланди. Назаримда бутун инсониятнинг тақдири мазкур уяда ҳал бўладигандек, ўн саккиз минг оламнинг мавжуд ё мавжуд эмаслиги ҳам “муҳаббат” дея аталгучи шу уядаги кайфият, “об-ҳаво”га боғлиқдек эди.

Наҳотки?!

Ушбу биргина сўз мени истаган кўйга сола бошлади. Унинг измидан чиқиб кета олмадим. Қулдим, севиндим, хавотирландим, саросимага тушдим. Ҳаёт ҳақидаги ўйларим, инсонийлик аъмоли, тақдир, иймон ва ахлоққа доир тасаввурларим остин-устун бўлиб кетди. Курраи замин икки ҳисса кенгайиб кетгандек, кенгайганида ҳам мен унинг мутлақ хожасига айланиб қолгандек туюларди. Бамисоли ер юзида икки банда – Сен ва мен қолгандек эдик, гўё теварак-атрофимизда бошқа ҳеч зоғ йўқдек, бўлган тақдирда ҳам уларнинг борлиги ҳам, ўй-қарашлари ҳам биз учун мутлақо аҳамиятсиз, кераксиз, эътиборга арзимас нимарсаларга ўхшаб туюларди. Демак, ҳаётнинг мўъжизалари тугаган эмас, унинг ақл-идроқларни лол қолдиргучи ҳайратангиз инъомлари тўлиб-тошиб ётибди, бинобарин, истаган бандасини исталган дақиқада қаддини тоғ янглиғ юксалтириши, исталган сонияларда мубтало ва девонаваш қилиб қўйиши ҳеч гап эмас!..

Нима, ишонмайсанми, ишонмаяпсанми, деб сўрайман ўзимдан-ўзим. Ишонмадим эмас, ахир воқеа кўча-кўйда эмас, кино экранларида эмас, ишқий романларда эмас, балки менинг ичимда юз берди, менинг ичимда давом этмоқда, у бироон лаҳза тўхтагани йўқ, шундай экан, ишонмай қаёққа ҳам борардим, уни кимга ҳам дoston қилардим!..

Мен юз берган воқеага ишонганимга ишонолмаётган эдим...

Сендан яширмайман, жоним, Сени илк сафар учратган ва вужуд-вужудим ўша қайноқ (қайноқ ҳам гапми?!), ҳароратдан қайнаб-тошган дамлардаги воқеани қанчалик англамаган, тушуна олмаган бўлсам ҳали-ҳануз уни англаб етмадим, тушунолмадим деб ўйлайман. Ўйлаганим, мулоҳазалар уммонига фарқ бўлганим сайин ҳар сафар Сени... Сизни... Сен билан орамизда юз берган ВОҚЕАНИ англаш, тушуниш сари бир қадам яқинлашгандек ҳис қиламан ўзимни.

*Мен ҳаётда бор эканман
Ўйласам, сен бор учун.*

*Кўксим ичра қалб урар,
Тун-кун ўзинга зор учун.*

Наҳотки, шу оддийгина тўрт мисрада бизнинг ҳаётимиз, тақдиримиз, ўша кунлардаги кечинмаларимизга дахлдор ҳақиқат баён этилган бўлса?! Агар чиндан-да, шу тахмин тўғри чиқса, ҳамонки уни чин дилдан тасдиқласак, ҳақиқатдан ҳам юз берган мўъжизани англаш сари бир қадам қўйган, сеҳрли мўъжиза сандиғининг битта олтин калитини қўлга киритган бўлаемиз!..

Бироқ, дўстим, муҳаббат шу қадар сеҳрларга бой туйғуки, уни тушуниш сари бир қадам қўйганингдан қувониб улгурмасингдан у сендан яна икки қадам узоклашади, топган мўъжизакор олтин калитинг жаранглатиб очган қулфни зулфидан бўшатиб улгурмасингдан янада сирли, янада ҳайратланарли қулфлар кўз олдингда намоён бўлади.

“Ҳижроним...”ни эслайлик. Хатларингизни ўқиб бошим айланиб қолди, ҳеч ким ва ҳеч нима билан ҳисоблашмай, андишаю истиҳолани йиғиштириб ҳаммага мақтангим келаверади, деб ёзганинг. Ва орамиздаги тоза ва беғубор муносабатни ҳеч кимса тўғри тушунмаслиги, негаки, ҳамма бирдек англаган ҳақиқатлардан-да юсакроқ ҳақиқат бор, бу икки кишигагина аён ҳақиқатдир деган хулосага келгандик.

Чиндан ҳам, жоним, айтдим-ку, орамиздаги бу сеҳрларга лиммо-лим туйғуларни ўзимиз тушуниб, англаб етишга ақлимиз ожизлик қилаётган экан, унинг синовларига дош бериб-беролмай сархуш ва саркаш аҳволда юрган эканмиз, уни бошқалар қандай қилиб тушунадилар?! Қандай қилиб уни кадрлайдилар? Қадрига етадилар?.. Қолаверса, устозларимиздан бири ёзганидек, севги одамни гўзаллаштириб юборади, севган ва севилган одамнинг чиройига чирой қўшилади, уларнинг қалбларидаги бахтиёрлик айтган сўзларида, қарашларида, босган қадамларида барқ уриб туради. Шу боисдан ҳам севилганлар одамларнинг назарига тез тушадилар, улар ҳақларига миш-мишлар болалайди, унга ҳавас ва ҳасад қилувчилар кўпайгандан-кўпаяди! Чунки бундай бахт камдан-кам кишиларгагина насиб этади...

Жондил! Яна ЎША лаҳзада юз берган ВОҚЕАлардан ёзсам дегандим. Йўқ, демагин.

Сенга биринчи бор кўзим тушганида “Бу қиз билан суҳбатлашининг иложи бўлармикан?” деган ўй кўнгилни тилиб ўтган. Юриш-туришим, гап-сўзим, қадам олишимга-ча ҳаммасини Сенинг назарингдан ўтказадиган бўлганман. Унга ёқармикан, деган уйдан ич-этимни еб юрганман.

Қизиқ, нима сабабдан ўша пайтга қадар биронта қиз ё аёлга бундай эътибор қилмагандим? Уларнинг қарашлари, мулоҳазалари билан қизиқмагандим? Бу эса... қараб қолармикан, бирор сўз айтармикан? Сарик чақага олмаётган бўлса-чи?! Нега бунчалар бепарво?..

Йўқ ердан гап топиб хонасига кирман, У эса ердан кўз узмайди, қисқа ва узук-юлуқ жавоб билан кифояланади. Назаримда сен мен билан гаплашишга арзимаган дегандек бўлаверади. Аламдан жон ўртанади.

Ҳар сафар юз бир баҳона билан юзма-юз келаман, гап очаман ва натижа ўша-ўша: яна бир карра мағлубиятни тан олиб изимга қайтаман. Шундай дамларда У ўтакетган аслзода, оқбилак ва шунга яраша мағрур қиз бўлиб кўринади. Тўғри-да, ахир кўзингни каттароқ очиб қара дейман ўзимга-ўзим, чеҳрасига, жамолига разм солиб қара, у аслзода бўлмай ким бўлсин?! Шундай мартабага муносиб ва лойиқлигини биладики, ўзини шундай тутаяпти!.. Нима бўлганда ҳам, бу қиз турган юксакликка чиқиб бўлармикан?..

Ушбу ўй-хаёл умидсиз бир оҳангда ич-этимни келмиради, тақдирга тан бериб, баланд дорга осилмай кўя қолай дейман ва... зимдан Унга нигоҳ ташлайман. Оппоқ, кўз қамашади! Садаф!.. Ақл шошади...

Оқ рангни илгари ҳам ёқтирар эдимми ёки?.. Не сабабдан уни бунчалар ёқтириб қолдим? Ўзим Сенга кўплаб марталаб ҳайқириб, шивирлаб, пичирлаб айтган САБАБ учунми? Фақат шунинг учунми?

Йўқ, фақат шунинг учун эмас. Балки барча-барча орзу-ҳавасларимиз, интилишлар, эркалашу эркаланишларимиз, бир-биримизга дунёдаги э-энг яхши тилакларни соғинишларимиз – барча-барчаси ана ўша асосий САБАБдан ранг олгани, яъни ниятларимизнинг бари парку булутдек, чаноқни тўлдириб лўппи-лўппи очилган момиқ пахтадек оқ-оппоқ эканлигидан!..

Шундай эмасми, жоним?.. Нима бўлган тақдирда ҳам бунга Сен... Сиз... Сен сабаб бўлдинг, жоним!..

Одамни бир кўришда ёқтириш мутлақо тасодиф бўлиши ҳам мумкин. Тўғри, тасодифий ҳодисалар зумда унутилади, хаёлдан паришон бўлмаган тақдирда ҳам эс-хушли одам зумда ақлини йиғиб олади, бироқ мен лаҳзада юз берган бу тасодиф исканжасига илиндим, зеро, бир эмас, юз қарашда ҳам, минг қарашда ҳам Сен мен учун мўъжиза бўлиб қолавердинг!.. Бундаинг тасодиф замирида инсон ақли етадиган озмунча мантӣқ, озмунча қонуният ва озмунча ҳақиқат ётармикан?!

Ақл билан иш тутайлик...

Кўзингни олиб қочиб шундай деганинг ёдингдими?

Бу гапнинг замиридаги маънони тушунолмайд кўп изтироб чеқдим. Нима демоқчи? Ҳали бошланиб улгурмаган ғойибона меҳрли муносабатларимизни бас қилайлик демоқчимми ёки?.. Ва жавоб топдим. Марҳамат, ақлигим, ақл билан иш кўрайлик, ақлнинг ҳукмига қулоқ солайлик, лекин айни шундай лаҳзаларда қани ақл? Нечун у кўмакка етиб келмапти? Аксинча нега у тутқич бермаяпти? Қандай қилсак уни қўлга тушира оламиз? Қўлга тушириб... Шу ҳақда ўйлай-ўйлай ўзимча бир ҳақиқатни кашф қилдим: ақлнинг ҳақиқатда ақли бор экан, у камсуқум, у инсофли, диёнатли, у меҳрибон, у доно. Шунинг учун ҳам у ўз ожизлигини пайқаган жойдан зумда ғойиб бўлади. Ўзини пеш қилиб кўнгилларни хижил қилмайди, одамни укубатга қўймайди. Отасига хазор ташаккур ўша ақлнинг!..

Қолаверса, Сен билан яна бир жумбоққа ойдинлик киритиб олайлик: ақл ўғриси ким? Ким кимни ақлдан оздирди?.. Бу саволга рўй-рост жавоб бера оласанми?! Очикроқ айтсам, айбингни тан оласанми?..

Ах, это девушка

Меня с ума свела.

Разбыла сердце мне...

Болалиқдан хотира ушбу қўшиқдан топгандек бўляпман саволнинг жавобини. Чиндан ҳам, шундай эмасми, жоним?..

Сен эса ақлдан озган бечора одамдан доноликни, эҳтимол инсоният тарихида ўтган ман-ман деган даҳолар эплолмаган жасоратни талаб қилмоқдасан. Сенинг талаб ва истакларингга сўзсиз-несиз бўйсунгим келади ва афсуски...

Боғ қўйнида икки дарахт,

Иккиси ҳам интизор –

деб куйланган қўшиқни юз марталаб тинглайман, тинглаб туриб Сенга қарата, Сен бир дарахт, мен бир дарахт деб юбораман.

Икковимизни дарахтга қиёсласам ранжимайсанми?

Вахоланки, дарахт жойдан-жойга кўчиб юролмайдди, улар оёқлари ерга кишанланган бандининг ўзгинаси. Бизчи, биз ҳам банди, Аллоҳ инъом этган ишқ бандилари!

Ҳойнаҳой, бу бандихонадан қутилиш чораси топилар, инсоният ўтмишидан бунга кўплаб мисоллар келтириш мумкин, фақат бошқа бир ҳақиқатни ҳам унутмайлик: қанчадан-қанча бандилар бандихоналардан қочиш чоғида жон таслим қилганлар...

Чора қани, ким топади уни?

Соғинчч тоши эзади дилни!..

Хуллас, орамиздаги муҳаббат ҳурматга айлана бормоқдами ёки муҳаббат олови аланга олмоқдами?! Буюк Эйнштейн ва рус аслзодаси (аслзода-я!) Маргарита Коненкова ўртасидаги ишқ савдоси сингари "...их страсть нарастала медленно и постепенно, и остановить ее было уже невозможно..."

Иккимиз ҳам кутмаган тарзда аҳволимиз "невозможно"га айланиб улгурганини сезмадик ҳам, ва кунларнинг бирида, эсингдами, бирга-бирга, бошимизни бошимизга қўйиб, бир саҳифага тикилиб-термулиб ўқиганимиз:

Эй, дўст!

От кимники – минганники,

Тўн кимники – кийганники,

Олган – олганники эмас,

Қиз кимники – суйганники.

Ёдинга тушдимми, яйраб кулганинг?.. Табассум-ла, "Топган шеърингизни қаранг!" дея эркаланганинг?..

Севган ким? Севилган ким?..

Ё, раббим! Надоматлар бўлсинким:

Тебе не вырваться из семейного круга.

Это наше общее несчастье...

Бундай ҳақиқатлардан келиб чиқадиган чорасизлик вужудни ларзага солади! Пушкин шўрлик қандай руҳий изтиробда ёзган бу сатрларни, билмадим, лекин унинг ноласига ҳамоханг иддао буюк Достоевскийда учрайди. "Тавқи лаънатга учраган худобехабар оилаларда меҳр-муҳаббат бўлмайдди... Муҳаббатдан бенасиб жойда фаҳм-фаросат ҳам йўқ..." деб эзади у. Шоирнинг алами ҳам, адабнинг зардаси ҳам ўз йўлига, лекин муҳаббат забт этилган кўнгили соҳиблари ҳар қадамда ҳушёрроқ, фаҳм-фаросатлироқ бўлишни ўйлаб қолишлари, яъни муҳаббат уларнинг тарбиясига айланиши кони ҳақиқат!..

Хуллас, бизда ҳам айна шундай ҳолат юз бераётган, яъни, муҳаббат ва ҳурмат ҳароратли ва сўнмас алангага айланиб бораётганини эътироф этмасдан ўзга иложимиз йўқ эди...

Туш кўрдим: ғаройиб ва муҳташам бинога кириб бордим. Ёруғ, чароғон, осуда. Хонадан хонага ўтяпман, Сени излаб-истаб, тинимсиз олазарак аланглайман, лекин топмайяпман, топиш умиди сўнгани сайин юрагим орқага тортиб, ичим хузуллаб қоляпти. Хавотирлана бошладим.

– Сабоҳат қани? Сабоҳат қани, деяпман?

Бирдан ёнимда бир гала эркак ва аёл пайдо бўлди. Улар орасидан менга кулимсираб қараб турган Саодатга кўзим тушди.

– Вой, бу-бу, намунча! Сабоҳат шу ерда, ана, чиқяпти, – деди у айёрона кулимсираб ва қизаринқираб.

Мен шошилиб Саодат кўрсатган томон ўгирилдим. Мана, ҳозир Сени кўраман!.. Ҳаяжоннинг зўридан нафасим тикилди.

Уйғониб кетдим... Алламаҳалга довури тотли хаёллар оғушида ётдим. Тонг бўзара бошлаганида хаёлларимга оппоқ қор жўр бўлди. Бир маромда ёғаётган қор учкунлари ичимни ёритиши баробарида оламни оққа буркай бошлади.

Корейсларнинг "Қиш сонатаси"ни, ундаги қор фантазиясини, фильмга ишланган музиканинг сеҳрини эслайсизми?.. Сиз ҳам ўша фильмни севиб томоша қилган эдингиз. Шу кунларда ҳар тонг чоғи мен Сиз билан оппоқ қор чойшаби тўшалган ўша сўлим боғларда қўл ушлашиб юрибмиз. Бораверамиз, бораверамиз, йўлимиз сира адо бўлмайдди, ҳар кунимиз шундай бошланишини, шундай оқликка бурканган муҳаббат йўли бир умр давом этишини истайди кўнгили... хаёлда...

Мен қандай инсонни севишимни энди билдингизми?!

... Етти кеча-кундуздирки, қор тинмади. Гоҳ лайлак қор ёғади, гоҳ ғалвирдан эланаётган ун мисол ерга тўшалаётган қор учкунлари кўз илғамас заррага айланади.

Қор учкунларига қўшилиб хаёл ёғади, унга термулиб чарчамайсан киши. Неча йил-неча замонлардан буён тинмай ёғаётганга ўхшайди қор, яна кўп йил-кўп замонлар тинмайдигандек!

Қор атай мени синамоқ учун ҳам шунча кундан буён тиним билгани йўқ. Мени ҳисобдан адаштиради у. Мен эса мижжа қоқмадим, кўзим очиқ, қор учкунларини санамоқдаман. Ҳисобдан адашадиган анойи йўқ, санашда давом этмоқдаман. Бунинг нима зарурати бор деб эътироз билдирма. Қор ёғишдан чарчаса-чарчар, мен унинг учкунларини, зарраларини санашдан зинҳор чарчамайман, толиқмайман. Чунки уқпардек момик ва мен суйган оқдек оқ ҳар бир қор учкунини менинг Сенга бўлган муҳаббатим изҳори сифатида ёғмоқда! Беғубор меҳр, самовий севги ёғмоқда самодан! Сенгагина аталган меҳр, муҳаббат, севги!..

Болалик чоғларимдан қор ёғишини сеҳрли ҳодисадек томоша қилишни ёқтирардим, мана, Сизга қўшилиб бу муҳаббатим янада ошгандан-ошди. Тунда бехосдан уйғониб, шошиб ҳовлига чиқаман, теварак-атрофга қарайман, назаримда мен табиатнинг бу ажиб оқ чойшабидан завқланмай ухлаганим учун қор мендан ўпқаланиб, эриб кетгандек туюлади ва бир зумда севиниб кетаман! Чунки еру кўк ҳамон оппоқ, шунақанги оппоқ эдики!.. Томларни, йўлларни, дарахт шохларини қоплаган кумушдек оқликни кўриб туриб оқ рангни яхши кўрувчи, уни ардоқлашдан чарчаш нима эканлигини билмайдиган Дўстимни янаям яхши кўриб кетдим, кўнгили ёришди, пиёда юриб узундан-узқ кўчадан чиқиб боряпману Сизни ўйлаяпман, Сизни кўргим келяпти, мавзудан қатъи назар, фарқи йўқ, Сиз билан суҳбатлашаверсам, сира вақт ўтмаса, йўлнинг адоғи кўринмаса!..

Суҳбатларингизга сира тўймайман, чунки қалбингиз, туйғуларингиз, муҳаббатингиз ушбу қор сингари беғубор, симобий. Қойилмисиз, мен мана шунақа Инсонни яхши кўраман!..

Ҳафтанинг охиригиз кунини эрталабдан устахонамга етиб келдим. Ижодхонамга кираману, неча кунлардан буён мени кутиб тоқати-тоқ бўлган ишларни адо этишга киришаман.

Шу ўй-шу хаёлда хонамга кирдим, бир неча ой бурун бошлаб қўйган қоралама чизмаларим рўпарасига ўтирганча хаёлга толдим. Урнимдан туриб, дераза олди-га бордим. Ташқари совуқ. Менинг ичимда, кўкрагимнинг аллақаерларида бамисоли ўт қалангану, аланга тобора аъзои баданимни қиздираётгандек, аланга ҳарорати ҳадемай бошимни ичларига қадар кўтариладигандек,

оташ тафтини босишнинг ягона чораси бор, у ҳам бўлса, хозироқ, шу оннинг ўзида устахонамда Сенинг пайдо бўлишинг, вассалом! Кириб келсангу, оҳ, жоним, деб юборсам! Сени ўтқазгани жой тополмай қолсам! Пеш-воз туриб, сочларингни учидан оёғингнинг учларигача тўйиб-тўйиб қайноқ ўпичларимга буркаб ташласам. Сен гапирмоқчи бўлсанг, мен эса оғиз очишинга йўл қўймасам, ўпичларимдан нафасларинг қайтиб кетса!

– Тўхтанг!.. Шошманг!.. Вой, ичингиздан олов чиқяптими? – десанг, хавотирда кафтларингни юзимга босиб.

– Ҳа, соғинч ичимни саҳрога айлантирди, у саҳро ўт-оташ оғушида! – десам.

– Ваҳимачи! – деб кулсанг, мени эркаласанг. Эркалансанг.

Икки ҳатлаб бориб, ҳовлиқанча эшикни ичкаридан кулфладим. Назаримда, сен ёнимдасану, туйқус бирон кимса устимизга кириб қоладигандек, дийдорлашув онларига завол етадигандек хавотирда эдим!..

Эшикни кулфладиму, шартта ортимга ўғирладим, Сенинг ёнингга учиб бораман, ўзимни бағринга отаман, кучоқларинга сингиб кетаман!..

Хонам кўчадан-да совуқ, нафасимдан изғирин уфурар, ҳар бир буюм ва ашёларни ўз дидимга яраша танлаган ва олиб келиб ясашиб қўйган устахонам шу топда кўзимга бефайз ва ғариб кўриниб кетди. Бу – бутун ҳафта мобайнида Сендан мактуб ололмаганим, лоақал номалар воситаси-ла висолингга етишолмаганим оқибати, асорати эди, яғонам!

Қиш фаслини жуда яхши кўраман. Сокин, тинч, ўйлаш, хаёл суриш учун фурсат топса бўлади, балки шунинг учунми, билмадим... Эсингиздами, укаларимни боғчага олиб кетаётганимда совуқда кутиб турганингиз... Бошқа бир куни эрталаб мени кута-кута совуқда музлаб қолганингиз... Ушанда Сизни кўриб кўзларимга ишонмагандим... Муносабатларимизда худого шукрки, заррача ғубор йўқ, бўлмайдими ҳам. Сизни ҳар куни тушимда кўряпман, ҳар доимгидек кулиб турасиз... Биламан, ҳаммиша бандсиз, ҳамма ишларингиз ўзингиз ўйлагандек унумли, омадли бўлсин.

Эсингиздами, мени кўпинча хаёлпарастликда айблар эдинг. Бундай айбловларинг менга ёқарди. Чунки айбловларингнинг барчаси ҳаққи рост. Ахир, ўзинг ўйлагин, муҳаббат ҳукмрон кўнгил учун хаёлпарастликдан кўра садоқатлироқ, табиийроқ ҳолат, кайфият бўлиши мумкинми?! Нитше бобонинг, “Севгида андаккина телбалик бор!” деган гапи жуда хуш ёқади менга. Фақат, менинг севгимда телбалик андаккина эмас, бир дунё бўлганини ҳам ҳисобга олиб қўйишимиз керакмасми! Ахир оламларга татийдиган телбалик мужжасам эди менинг севгимда!..

Ҳар бир халқнинг ўз она тили бўлгани каби назаримда ҳар бир севишган қалбнинг ўз тили, ўз лаҳжаси бўлади. Бу тилга фақат икки киши тушунади, бу тилни фақат икки бапайванд қалб ардоқлайди, ана шу пинҳоний севги тили бу жуфт учун она тилидек муқаддас ҳисобланади!

Яна бир ҳақиқатни англадимки, икки севишган дил соҳибларигагина қадри ахлоқий қадриятлар вужудга келаркан, шу боисдан унинг умумаданий ва умуммахлоқий қадриятлар қиёсида кўпчилик томонидан эътироф этилмаслиги тамоман мантиқли, табиийдирки, бу ҳол ҳамма замонларда ҳам муҳаббатга мубтало кўнгил эгаларининг бошларига адоқсиз кулфатлар, мусибатлар солган.

Бу гапларни зиҳнор ўз ахлоқсизликларимизни хаспўшлаш учун айтаётганим йўқ. Дарғазаб одамнинг ёки боодоб одамнинг оғзидан ҳам туйқус ҳақоратли сўзлар чиқиб кетиши мумкин, бунинг учун шоша-пиша уни сазойи

қилиш, унинг устидан мутлақ ҳукм чиқаришга – унга тавқи лаънат ёғдиришга шошмаслик керак деб ўйлайман. Зеро, ҳукм чиқариш ҳаммиша тушунишдан осонроқ, тушуниш эса ҳукм чиқаришдан кўра мушкулроқ ҳисобланган. Тушуниш сабр-бардош, фаросат, донишмандликни талаб қилади, ҳукм чиқариш учун эса куч бўлса кифоя!..

Жон!

Мен Сенга, Сенинг қўлинг билан битилган сўзларга шу қадар ўрганиб қолганманки, азбаройи Сен билан боғлиқ бўлмаган ҳеч нарса кўнгилга сиғмайди, татимайди. Кунда қанча-қанча одамлар билан муомалада бўламан, турфа давраларда иштирок этаман, лекин уларнинг барча-барчасида суратим юрганини, моҳиятим, сийратим эса Сен томонда, янаям аниқроқ ёзсам, Сенинг ёнингда, Сенинг ичингизда эканлигини сезиб-билиб тураман.

Қўл ишга бормади, нима қиларимни билмай гангиб юраман. Аслида бундай одат ўсмир ёшидаги йигит-қизларда кўпроқ кузатилади. Мен эса!..

Ёки Сенми мени ўсмирга айлантириб қўйган?! Сенми мени ўсмирлик туйғуларимга қайтадан боғлаб қўйган?!

Сенми мени сеҳру жозибалар оламига ошно этаётган?!

Фаридаойни танийсан-а? Ажойиб шоира. Ҳамма китобларини ўқиганман! Куни кеча янги китоб қўлёзмасини келтирди. Бўлажак китоб учун безаклар ишлаб беришимни сўради. Жоним билан қабул қилдим. Битта-иккита мисраларини ўқимасимдан китобни қандай безашни чамалашга киришиб кетдим.

Эшитгин, ўқиб бераман:

Телефон жиринглар, жим...

Хўрсинади, аллаким...

Бахтлиман, қандай!..

Фаридаойдек дилбар шоирани ўғрига чиқарсам хитой чиннисидек нозик дили ранжимасмикан?! Қарамайсанми, ўзини, менинг дилимга тинчлик бермаётган туйғуларни айнан тасвирлабди. Кўзларининг тубида, лабларининг чеккасида мулоийимгина кулимсираб туриши сира кўз ўнгимдан кетмайди. Энди билдим, шу қарашда дилингдан тилингга кўчмаган сир-асрорларингни ўқиб оларкан! Фаридаой – Ўғрийо!.. Қайдан билди экан ичимдагини?! У билан сирлашмаган бўлсам?! Шоира-да, қай марта кўришганимизда (табиий, ўша дамда ҳам хаёлим Сенда бўлган) кўзларимга ғалати синчковлик билан тикилгандек бўлганди-я!..

Кўнғироқ қилсам, Сен у ёқда хўрсиниб, кутиб ўтирган бўлсанг, гўшакни кўтарсангу, ютоқиб, севиниб-энтикиб гаплашасан!.. Телефон ҳам дийдор! Қани эди!.. Афсус, соғиниш этади давом...

Соғинч дилини ўртаётган одам нимани ўйласа, қўлини қаерга узатса ўша соғинчга, соғинаётган одамига бориб тақалаверади. Ундан, яъни Сендан чалғитадиган куч ва баҳона топилмайди! Нима демай, нима кўрмай, нима тутмай Сен, Сен, Сен!..

Ажабо, сенга тош ҳақида,

Ит ҳақида сўйласам ҳам,

Ишқим ошкор бўлаверади...

Буни ҳам шоиранинг янги қўлёзмасидан олдим, ўзидан рухсат сўрамадим, чунки у менинг ҳеч кимга ошкор этмаган сир-асроримни сўрамай-нетмай ёзиб китоб қияпти-ку, мен унинг китобидан кўчирсам нимаси гуноҳ, нимаси айб?!

Қадрдоним! Мехрларга лиммо-лим хатларингиз учун раҳмат, Сизни жудаям яхши кўраман!.. Сиз менга, мен

Сизга йўллайдиган мактубларда битилган ҳар бир сўз юрак-юракдан чиқади, уларнинг номи – самимият. Уларнинг ҳар бири меҳр булогидан сув ичган. Ва ҳаётбахш сувларни бир-биримизга илинган... Қандай мўъжиза-а, қадрдон?... Шундай дақиқаларда Сизни минг йилдан буён кўрмагандек ҳолатга тушаман, соғинаман...

Бунчалар қисқа ёзмасанг?! Ташна одам оғзига ангишвонада сув тутгандексан, гўё! Сенинг бундайин “камгап” мактубларингни ўқиганда саратон иссиғида бир нафаслик шабада бетимни силаб-сийпаб ўтгандек бўлади, “Оҳ!” дея энтикканча қолавераман...

Бир кун, икки кун, уч... беш кундирки, хат-хабар йўқ. Бунчалар шафқатсизликка қодир инсон шаънига қандай қилиб ардоқли таърифлар йўллаш мумкин?! Сен мендек ғарибу ғурабога қандайин ноёб ва нодир, азиз ва лазиз қалб соҳибасини дўст қилиб қўйганингни биласанми, ўзи? Ундаги мени ақлдан оздирувчи сеҳру жодулар қудратини ҳис этасанми?

“Ҳеч қанақасига ғарибу ғурабо эмассиз” дейсанми? Тўғри айтасан. Сенинг мактубингни кўзларимга суртгудек ўқиётган лаҳзаларимда мен шоҳга, шаҳоншоҳга айланаман! Муҳаббат қасрининг қиролига! Мендан қудратлироқ, мендан бахтлироқ одам бўлмайди ундай сонияларда!

Сен билан дийдор ва висол онларидагина шундай... Кифтимнинг чап елка қисмида оғриқли нуқта пайдо бўлди. Бовужуд, кимдир ханжарнинг учини ботираётганга ўхшайди.

Сенга ёзишга арзимайдиган гаплар.

Шунга қарамай, ке, ёзсам, ёзақолай. Сендан яширадиган сирим йўқ, ахир.

Чап елкада пайдо бўлган оғриқли нуқтани даволатишимни, шифокорлар ҳузурига боришимни тайинлабсан. Ғамхўрлигинг, мени ўйлаб ташвишланганингни ўқиб, ҳатто шу дардга мубтало бўлганимга ҳам севиниб кетдим. Назаримда ўнта шифокорнинг маслаҳатларидан кўра Сенинг бир оғиз лутфинг мен учун ўн карра шифобахшроқдир! Шу боисдан ҳам, Сен тавсия қилгандек, оқшом ётар чоғида у нуқтани йўқотишга қаратилган бир талай муолажаларни адо этдим. Назаримда оғриқ мулоим тортгандек бўлди, ғойиб бўлгандек ҳам туюлди. Шунда... оғриқ икки курагим орасига кўчди. Худди ўша нуқтага шафқатсиз тиг ботирилмоқда. Баъзан умуртқа бўғинларига зуғум қилаётгандек, унинг орасига заҳар пурқаётгандек ачишиб оғриқ беради...

Хуллас, де, “воқеа” қандай юз берган бўлса, айнан ёзаман, жоним, фақат менинг устимдан кулмасанг бас. “Нуқта” ашаддий кўчманчи чиқиб қолди: дам ўнг курак томонда, дам сўл – дам ўнг биқинда, дам гарданда, дам яна чап елка учида пайдо бўлади, дегин. Мени калака қилаётгандек, устимдан кулаётгандек, мен билан майна-бозчилик ўйнаётгандек. Буткул ғойиб бўлишдан эса дарак йўқ.

Мана шундай кунларнинг бирида чинакам оламшумул кашфиёт содир бўлди: бу ўй қаердан келди, эсимда йўқ, лекин нима бўлдию, кифтимда тиним билмай кўчиб юрган оғриқли нуқталар бўйлаб хаёлан чиқиқ тортидим. Ҳайҳот! Чизиқлардан қандай сўз пайдо бўлганини биласанми?! Айтайми? Ишонасанми, ишқилиб?!

Соғинч!!!

Ишонмасанг мана, марҳамат, ўзинг ўқи, ўқи: СОООҒҒИИНЧЧИ!!!

Ҳайратдан эсим оғиб қолаёзди! Кўзимга ишонмай, қайта-қайта ўқидим. Сен ҳам ўқигин дедим. Баралла овоз чиқариб ва жуда теран ҳис қилиб “Соооғғиинччи!” деб ўқигин!..

Буни қарагинки, неча кундан буён менга соғлик-саломатлик тилаяпсану, дарднинг давоси ўзингда эканига эътибор бермабсан, асалим. Кимнинг соғинчи туфайли жоним ўртанаётганини айтишим шарт эмас деб ўйлайман. Шундай эмасми, жоним?..

Соғинч шу қадар сеҳрли бир туйғуки, у бир-бирига муштоқ қалбларни туташтириб туради, умид ипларини эшади, нечоғли изтиробли бўлмасин, соғинч қалбларни тозалайди, тоблаёди, дўстликни, меҳр– муҳаббатни аёвсиз синовлардан ўтказайди.

Соғинч юракларни ўртаёди, у – қулоқни қар, кўзни сўқир, ақлни сийқалаштиради. Ҳамрдамхаёл қилиб қўяди одамни! Истаган қўйига солади! Унинг азобли ўйинларига ҳар ким ҳам дош беравермайди. Соғинч измидаги одам сурункали бедаво дардга йўлиққан кимсадек сиртидан бардошли кўрингани билан ичидан зил кетган бўлади. Суврати қоладю, сийрати абгор бўлади. Аста-секин сийратдаги абгорлик суратга кўчади. Муттасил соғинч азобида юрган одамнинг кўзларидан нур сўнади. Нигоҳларидан мазмун йўқолади.

Юрагини, жигарини бир чеккадан кемириб адои тасом қилаётган соғинч хасталигига мубтало одам ўзини чалғитиш учун нималар қилмайди дейсан! Фикри-ёди ўзини чалғитишда бўлганидан у ўзини овутиш мақсадида тиним билмай аллақандай юмушлар билан машғул бўлади, лекин шундай дамларда ҳам хаёлининг бир чеккасини тарк этмайди соғинч. Чунки унинг учун соғинаётган кишининг дийдорига етишиш орзусидан муқаддасроқ, муҳимроқ ва аълороқ мақсад қолмайди.

Соғинаётган одам мудом ёлғиз қолишга интилади ва ёлғиз қолди дегунча юраги қинидан чиқиб кетгудек талвасага, ваҳимага тушади. Қандай бўлмасин ёлғиз қолишга ҳаракат қилади ва... ёлғиз қолди дегунча юраги таҳликадан ёрилгудай аҳволга тушади – ёлғизликдан кўрқади!

Гўдак болалар отаси ё онасини уч-тўрт кун кўрмай қолсалар ичкадилар: иштаҳалари йўқолади, сабабсиз йиғлайверишади. Бўшашиб, ҳолдан тоядилар. Бефарқ бўлиб қоладилар. Кечагина қўлдан қўймай ўйнаётган ўйинчоқларига ҳам қайрилиб қарамай, ғингшийверадилар.

Соғинаётган одам бундан баттарроқ аҳволга тушади...

Кўнгилнинг туб-тубида ғужғон ўйнайдиган безовталиклар талотўпидан халос этадиган мўъжизакор қудратли шифо фақат Сенда бор деб биламан. Сенинг бир оғизгина лутфинг, бир нафаслик висолинг-васлингдан кўра ўзга наҳот йўқ мен учун.

Сени соғинмасликка ўзимни мажбурлаган дамларим бўлади. Ўзимни чалғитаман, соғинмайман, соғинмаяпман!.. Соғинмаяпман... дея баралла овоз чиқариб айтаман ўзимга ва “қадрдон” деган сўз тилимга ёпишиб қолади. Қадрдон, қадрдоним... Бу сўзнинг маъно-мазмунини фақат сендан кадр топаман, қадримни сендагина кўраман деган маънони англатади, чамамда. Сенингча ҳам шундай эмасми?

Қадрдонликнинг ҳам даражаси, мақомини топса бўлади. Дейлик, бизнинг қадрдонлигимиз даражаси кунига ўнлаб, юзлаб хат ёзишга, телефон орқали ҳар соатда бир-биримизни йўқлашга лойиқ! Зеро, бир кун кўрмасам бир кун, икки кун кўрмасам икки кун... юз йил кўрмасам юз йил соғинаман сени, асалим! Кўриш, дийдорлашиш насиб этса Сени кўрмаган, сенга етишолмаган кунларим, дақиқалар ҳисобидан соғинаётган бўламан. Сени ичимга яшириб қўйсам ҳам, ўзим ичинга кириб яшириниб олсам ҳам соғинаман!

... Тун-кун тиладим висол худодин,
Ҳижронни юборди ул самодин...

– Айт-чи, мен Сени тушунамани?

– Тушунмайсиз.

– Тушунмайманми? Ҳеч қанча тушунмайманми?!

– Мана маши-инча: жимжилоғимнинг учичалик тушунасиз, холос.

– Шунинг учун ҳам ўша жимжилоғининг учига сиғинаман, ёлғизим!!!

Деразамнинг рўпарасида бир туп дарахт япроқлари олтин тусида сарғайибди. Ҳадемай олтин япроқлар ҳам ер билан битта бўлиб тўкиладилар, хаёл маънос тортади. Ҳар сафар деразадан қараганимда бошқа дарахтларга эмас, бояги боши “олтин” дарахтдан кўз узолмайман, шунда дарахтнинг назик навдалари мен яхши кўрган, мен ҳарчанд ардоқласам-да тўймайдиган Жимжилоққа ўхшаб кетади!.. Ҳа, ўша ноозик, оппоқ, ҳар сафар лабимга босганимда ютиб юборишдан ҳайқадиган Жимжилоқ!..

Менинг ардоқли жимжилоғим!..

Кун пешиндан оғди. Кайфиятим чакки эмас. Ҳар сафар соғинчларим баён этилган мактубларимни Сенга жўнатганимдан кейин ўзимни енгил ҳис қиламан. Мана, ҳозир, ўзингни эмас, негадир жимжилоғингни ўйлаб... “ўйнаб” ўтирибман. Тиқилинч автобусда бораётган эмишман, автобус силтаниб кетибди, мувозанат сақлаш мақсадида шошиб қўлимни чўзиб темир тутқични тутиб олдим. Шунда... ногаҳон кўрсаткич бармоғим бошқа томондан чўзилган қўл жимжилоғининг устига тушибди!.. Бармоғимни кўтардим, нигоҳим нотаниш жимжилоқнинг учига тўхтади. Ҳайрон бўлиб қолдим, бунақа жимжилоқни кўрмагандим, уч ёшли норасида гўдакнинг жимжилоғидек оппоқ, мулойим, юмшоқ... Кўзимни узолмадим десанг!..

Қандай юмушлар билан бандсан, жон?

Мен ардоқлайдиган момиқ қўлларинг – бармоқларинг... жимжилоғинг билан қандай юмушларга унналдинг?.. Ардоқла, авайла, ахир, уларни, асалим!

Қалбини ишғол қилган бўлсанг-да, қўли, бармоқлари... жимжилоғини тутиб турган эсанг-да, У сеники эмаслигига иқрорлик жонни ўртайди, жон!..

Нима бу, оғайни, ҳуда-беҳудага нохушлик, тушкунлик? Ундан қутилиш эпини топилмасанг, бу дарднинг сабаби, САБАБЧИСИНинг номини тилга ололмасанг..

Буларнинг бари бедийдор, бевисол, демак, беҳуда ва зое ўтган кунларнинг аламлари, асорати эканлиги муқаррар, жигарим!..

Хатларим етиб бордимми? Уларни очган бармоқларингни кўзимга суртай, асалим. Хат алмашинувини висол дебсан, наҳотки, буни астойдил, чин дилдан айтаётган бўлсанг?! Наҳотки, нома висол ўрнига ўтса?! Юпанч бўла оладими, шу варақлар, бизга? Соғинчнинг ҳурмати шуми?

Менинг ёзганларимнинг ҳеч бири Сен учун ҳеч қандай янгилик эмас, биламан, икки марта такрорланган хабарнинг янгилиги қолмайди, лекин менинг миллион марталаб айтган изҳорларим менинг миллион янгиликларимдир...

Менга жимжилоғининг учичалик меҳри бўлган, лекин жимжилоғининг учичалик ўзини бахшида қилолмаётган жигаргўшамни аллоҳ паноҳида асрасин!..

Хат жавоним тўлиб кетибди, раҳмат Сизга қадрдоним! Бири-биридан гўзал, ўхшатишу ташбеҳларни роса топасиз-да, ўзиям! Рассомликка қўшимча шоир бўлишингиз ҳам мумкин эди.

Намунча, жимжилоқни “тил”дан қўймабсиз?! Хатларингизни ўқияпману, нуқул жимжилоғимга қараб кулгим кистайди. Шуунча йил яшаб ўзимнинг жимжилоғимга Сиз

айтган, Сиз таърифлаган назар билан қарамаган эканман. Бир қарасам оддийгина, бир қарасам... кўйинг, одамни хижолат қилманг!.. Хижолат бўляпману, севинаётганимни ҳам нима қиламан яшириб?! Тагин Сиздек инсон топган, меҳрини қўшиб таърифлаган сўзларига мен қандайига қарши чиқишим ёки уларни рад этишим мумкин?!

Мен ундай қилолмайман...

Дарвоқе, йўқ, жимжилоқнинг учидай Сиз мени яхши кўрасиз. Менинг яхши кўришимни эса, эҳ-ҳе-е, Сиз тасаввур ҳам қила олмайсиз!..

Қадрдонимдан янги-янги ташбеҳлар кутиб...

Уч кун сафарда бўлдим. Хонамга қайтиб келдим, шоша-пиша хатлар жавонига ёпишдим. Тезроқ! Тезроқ! Салгина ҳаялласам нафасим қайтиб кетади, бўғилиб қоламан!..

Мана, жавонни очдим! Ана, очилди! Жоним-м! Бошпанам! Сенинг бир оғиз сўзинг мен уч кун мобайнида сафарда юриб эшитган юз оғиз ҳамду санолардан, мақтову хушомадлардан минг карра азиз ва аъло эканлигини билсанг эди!

“Худо хоҳласа” дедингми? Тўхта! Бир зум кулоқ сол, жоним!

Ахир худо хоҳлаганки, биз ғойибона бўлса-да, бир-биримизга дил-дилигимиздан боғланиб-чирмалиб юрибмиз, бу яқинлик сурури ва азобларини тотиб юрганимиз сабабчиси ҳам яратганинг ўзи эмасми? Соғинишлар, айрилиқ азоблари, соғинч ўқубатлари кимнинг хоҳиши? Қандай қилиб бу неъматга шак келтиришимиз мумкин? Шундай эмасми, асалим?

Сенга қандай дил изҳоримни баён этар эканман, уларнинг бари-барчаси энг тоза илоҳий, самовий муҳаббат изтироблари, эҳтирослари дея қабул қиласан деган умидда...

Баъзан ўйлаб кетаман: ким билсин, бизни изтиробларга тўла ана шу соғинч боғлаб турибдимикан? Адоқсиз соғинч қудрати шундай бўлар эҳтимол?.. Бир-биримиз томон қанчалар интилмайлик шароит ва бошқа сабаблар орамиздаги жарликни шунчалар чуқурлаштириб юбормоқда... Лекин фақат Сен ва менгагина аён бўлган бебаҳо илоҳий туйғу... мен уни ёнбошга узаласига ётқизилган 8 рақамига ўхшатаман, бу рақамнинг иккита халққўли бор, бири мени, иккинчиси эса Сени қўлтиклаб олгандек! У шунчалар маҳкам тутганки, қўйиб юборишига зинҳор кўзим етмайди: ҳаловатимиз ҳам, роҳату азобларимиз ҳам ана ўша ХАЛҚАҚЎЛ ихтиёрида, измида!

Қизик, ўша халққўл тикланса 8 бўлади! Икки 8 ёнмаёن ёзилса “Мен сени севаман” деган маъно чиқади... Шунинг учун ҳам қўшалок 8 рақамини бир жуфт қилиб, йўқ-йўқ, МИНГ жуфт қилиб севгимни изҳор қилгим келади жониммм, ҳаловатиммм!..

Ҳа, соғинч ҳақидаги барча изҳорларингиз тўғри. Бунчалар жонни ўртамаса, бу туйғу!.. Назаримда кўнгилдаги барча-барча кечинмаларимни соғинч туйғуси орқали баён этишим мумкиндек туюлади. Нима бўлган тақдирда ҳам Сиз бир нарсани унутманг, Сизни жуда-жуда соғиниб яшайдиган ва жонидек яхши кўрадиган, Сизга дунёдаги барча яхшиликларни соғинувчи, юрган йўлида фақат Сизни ўйловчи оқибатли оғайнингиз бор...

Абдували деган биродарим бор. Шоир. Барча даб-дабапардознавислардан кўра шоирроқ! Топиб ёзади. Кечагинда бир шеърини ўқидим. Роса менинг дилимдагини топибди, барака топгур! Ўқиб берай:

Негадир сен мени йўқламай қўйдинг...

– Ўқийверайми?.. Эшит:

Негадир менсиз ҳам яшашинг мумкин,

Кўзинг қирғоғида тинган ҳавасим...

– Эшитяпсанми?

– Йўқ, эшитмаяпман. Ёлғон гапларни эшитмайман!

*Сен гўё бахтлисан, топгандай нурни,
Муғамбир ошёнда юпанчинг бордай.
Шунда ҳам юзингда (очай бир сирни)
Тиламчи кўзларим сўзлари бордай.*

*Бешбаттар бўлмайди... бундан зиёда,
Ҳаприқиб кетаман...*

Сочларинг иси –

Димоққа урилар ҳидли зиёдай,

Ёйилиб, юракка тақалиб, тўзиб...

Севгилим, сен мени йўқламай қўйдинг...

Тушнинг мўъжиза эканлигига жуда кўп марта иқдор бўламан. Сизни ҳаётда учратмасам-да, тушимнинг эшиклари Сиз учун очиқ, Сиз буни биласиз ва кунда-кунора кириб келаверасиз бу эшикдан. Тушим неча сония давом этади билмадим, лекин ҳар сафар кўнглимнинг бир чеккасида “Ишқилиб уйғониб кетмай-да!” деган хавотирли ўйда ётаман. Тушим жуда қисқа давом этишини сезаман ва шоша-пиша Сизга соғ-омон бўлинг-да, толиқиб қолманг-да, дея тилакларимни айтаман. Сиз уларга кулоқ солмайсиз, Сиз мендан кўз узмай тикилиб-термилиб тураверасиз. Термилган нигоҳларингиз тубидаги соғинччи ҳис этаман, ўртанаман, ўзим-да, соғинаман!..

Соғинч кулоқни кар, кўзни кўр, ақлни сийқа қилади. Бундай аянчли ҳолатга тушмасликнинг бирдан-бир ягона чораси эса ВИСОЛ! Соғинчнинг ҳурмати, соғинчнинг меваси, соғинчнинг саждагоҳи ҳам ВИСОЛ!

*Неча йилки, йўқ оромим, йиғолмайман ҳушимни,
Ҳар сония, ҳар лаҳза соғинч ўртар кўксимни...*

Машҳур шеър ва кўшиқларни ўзлаштиришга уста бўлиб кетибсиз-а!

– Бутун дунё хусусийлашиб кетаётган бир пайтда бир неча мисрани хусусийлаштириш гуноҳ бўлмас! Қолаверса, уларни аввал ўзимники қилиб оламан-да, сўнг Сенга тақдим этаман. Ишонаманки, ўша машҳур шеър ва кўшиқ муаллифлари бунинг учун мени сазойи қилишмайди, чунки улар ҳассос истеъдод эгалари сифатида муҳаббатнинг мўъжизаларга бой муқаддас туйғу эканлигини яхши тушунишади.

Яхшиям Сиз борсиз! Шунинг ўзи мен учун улкан бахт! Илтимос, бир нарсани зинҳор унутманг: Сизни ўйлайдиган, сизни доим кўргиси келадиган қадрдонингиз бор. Соғинч оғриқлари олдида бу оғриқлар билинмайди ҳам, соғинчларингизни севаман, соғинчларингизга суянаман...

Изтиробга тўйинган туйғу – соғинч... Сену менга умрбод ҳамроҳ, йўлдошдир – соғинч... Қиёматли дўстим, иним, синглим, акам... онам – жигаргўшам – соғинч!..

–

... – ..?

–!

– Ия, тўхта, менга қара! Юрагинг урмаяптими?

– Сиз кафтингизни кўксимга босиб турибсиз-ку, юрагим уришининг ҳожати йўқ-да!

– Меники эса ором оляпти...

– Сизнинг юрагингиз ором олаётган бўлса, мен юрагимнинг урмаслигига розиман...

– Бизнинг муҳаббатимиз юракларни тўхтатиш учун эмас, узоқроқ, ўйноқроқ ва шиддатлироқ дуқурлаши учун

боқий эмасми?

– Ҳақиқий муҳаббат боқий бўлмайди, дейишади-ку?

– Десалар деяверсинлар, бундай гапнинг мавжудлиги бизнинг муҳаббатимиз увол кетишига баҳона бўлолмайди.

– Баҳона топилмаган тақдирда ҳам оқибати аниқ-ку...

– Нима деяпсан? Очиқроқ гапирсанг-чи?

– Қизиқсиз-а... Ўзингиз тушунган одамсиз. Яна мен нима деб тушунтираман?.. Қўйинг, бошқа мавзуда суҳбатлашайлик.

– Нима, муҳаббат ҳақида суҳбатлашиш бизга ярашмайдими? Ёки биз севги изтиробларига арзимаймизми? Ёки...

– Нималар деяпсиз?... Менга қолса...

– “Менга қолса” дейсану, Сенга қолганда...

– Муҳаббат ҳақидаги гапларингизни жон қулоғим билан тинглайман. Сира жонимга тегмайди. “Сени жонимдан яхши кўраман”, “Эртаю кеч сени хаёлимдан чиқаролмайман” деган сўзларни эшитишни хоҳламайдиган аёл бўлмаса керак, дунёда?! Лекин...

– Нима, лекин? Қўйсанг-чи, ўша лекинни! Мани шу-унча эҳтиросимни битта лекинга қурбон қилиб юборасанми?

– Ўзимнинг эҳтиросларим-чи?

– Сен жуда вазминсан, оғирсан. Эҳтиросларингни жиловлашга ҳайратга тушаман, баъзан эса ёрилиб кетай дейман. Мен минг ўтдан чиқиб, минг чўғга ботиб, энтиқиб нималар дейману, Сен ҳеч нарса бўлмагандек...

– Ҳеч нарса бўлмадими? Эҳтиросга эҳтирос қўшилмаса...

– Ҳа, ҳа, гапир. Гапирар, жоним!

– Этади. Бошқа гапирмайман.

Тилимизда “ҳали” деган сўз бор. Уни ҳар ким ўзича тушунади, назаримда. Мисол учун, эсингдами, “ҳалироқ кўришамиз” ёки “ҳалироқ кўнғироқ қиламан” деганча уч-тўрт кунлаб дом-дараксиз кетар эдинг. Ваҳоланки, мен учун “ҳали” бир дақиқа, бир сония! Сен учун эса... мана шу эмасми, оддий фашизм?!

Бир кун, икки кун... уч, тўрт кунлаб ўтади ҳамки, “ҳали”дан дарак бўлмайди, мени адои тамом қиладиган “ҳали”! Гўё мен гўдак болангману Сен онамсан, алдагани бола яхши, деганларидек...

Телефонда бир дақиқагина гаплашардигу, шу билан сувга чўккан тошдек жим бўлиб кетардик. Гўё шу учрашув, дийдорлашув ўрнига ўтадигандек! Шу билан орамиздаги икковимизни ҳам ўртаб юрган соғинчнинг ҳурматини жойига қўйгандек!.. Ваҳоланки, мен Сен билан бир умр гаплашсам озлик қилади! Сен эса бир дақиқа ўтар-ўтмас хайрлашишга тушасан, яғонам, эркам!!

Кўриша олмаслик ўн азоб бўлса, кўришган тақдирда ҳам дилдан суҳбат қура олмаслик минг азоб!..

Кўпинча ҳайрон қоламан: мен жоним ўртаниб изҳори дил қилганим-қилган, Сен эса хотиржам. Суҳбатимизни эшитмай узоқроқдан кузатиб турган одам, “Бу йигит жуда зерикарли нарсани вайсаб қизнинг бошини қотирворди-ку” деган тахмин қилиши муқаррар. Наҳотки, изҳорларим кор қилмаётган бўлса? Наҳотки, ўзингни шу қадар оғир-вазмин тута оласан? Юраклар далва-далва бўлиб кетай дейдию, Сен эса бу қадар совуққон?!

Ҳойнаҳой, шу боис Сенга бир гапни минг бора такрорласам керак? Сенга уқдиришга, исботлашга уринсам керак? Менинг изтиробларим акс садо кутавериш алҳол ўзи ҳолдан тойса керак?..

Нитшенинг “Ўзаро жуда чуқур ҳурмат-эътиборни мен никоҳ деб биламан, никоҳланганлар бир ирода эга-

ларидир” деган гапни кўп ўйлайман. Ушбу гапни маъқул кўрсак, ундан чиқди, биз ўн, юз карра никоҳланган ҳисобланмаймизми?! Ахир бизнинг орамиздаги хурмат-эътиборга ман-ман деган меҳр-оқибатли эр-хотинлар ҳам ҳавас қилсалар арзимайдими?!

Шу каби сўзларимни, икrorларимни юз, минг, миллион марталаб айтаман, айтавераман. Улгунимча айтаман. Чунки Сенга айтар сўзларим ҳали лим-лим, Сен эса жим-жим...

Ҳа, фавқулodда совуққон, ҳисларингни пинҳон тутат билгувчи, истасанг-да, намоён этишдан ўзингни тия билгувчи... ахир, ҳамон муҳаббат чин бўлса, дўстлик рост бўлса, ёрилиб кетмайдимми, одам?! “Ҳа, ҳа, мен ҳам... мен ҳам!...” дея юракларини ёриб, очиб ташламайдими, барини?! Барча-барча орият андишаларни унутиб, ўйлаб топилган бемаъни одоб-ахлоқ меъёрларининг баҳридан ўтиб, айт, гапир, ахир!.. Тўкилиб-тўкилиб, сочилиб-сочилиб, очилиб-очилиб, энтикиб-энтикиб, яратган эгам ато этган инжа туйғулар эркатойига айланиб-айланиб айт!..

Йўқ, Сен жим, Сен вазмин, Сен...

Шундай дамларда яна ва яна эҳтимол мени алдаб, ёш бола қилиб юргандир-да, деган даҳшатли ўйларга бораман. Мени ўртаётган туйғуларнинг тозалигидан фойдаланиб қолаётгандир-да, дея юракларим баттар эзилади. Ана ўшанда яна ўзимга далда бераман, ўзимни кўлга оламан: майли, башарти у мени гўдак қилаётган алдовларим, мен туйғуларимнинг беғуборлиги билан унинг айдовларини ростга айлантираман. Башарти мени калака қилаётган бўлса, мен унинг калакалари замиридаги муҳаббат ғунчаларини авайлаб парвариш қиламан. Бу ғунчалар... эртага қандай гул бўлиб очилиши ноаён, илло мен Унинг ҳатто мана шундай маккорликларини-да (нималар деяпман?!), севаман!.. Мен Уни зинҳор айблаб олмайман, Унга нисбатан шубҳа-ғумонларимни қувиб соламан!..

Мен ҳозирга қадар Унда бирорта кўнгил қолдирарли нуқсон топмадим. Неча сафар иймондан айирғудай шубҳа-ғумонлар гирдобига ғарқ бўлган дамларимда ҳам Унинг сеҳрли ва қадрдон “Ассаломалайкўм”ини эшитган заҳотим шубҳанинг у қора кўланкалари рўё мисол тарқаб кетган. Ундан кўнглимни тамом совутиб юборадиган хусусиятни атайин излаган дамларим бўлди, шундай хусусиятни тогудай бўлсам орамиздаги инжа муносабатларга барҳам берилишига баҳонаи сабаб бўлармикан, деган хаёлларда юрган пайтларим бўлди, бироқ, излашлар-изланишларнинг бари беҳуда кетди (шу эмасми, изтиборларимизнинг илоҳийлиги?!), йўқ, беҳуда кетди десам ёлғон айтган бўламан – аксинча ҳар сафар шундай хаёлларга борганимда унга янаям қаттикроқ боғланиб қолаётганимни, унга бўлган муҳаббатим ҳар қачонгидан авжига чиқаётганини сезардим...

Биламан, Сен ушбу сатрларни ҳам худди ҳеч нарса бўлмагандек, “Ҳа, энди одатдаги гаплар-да” деб ўқирсан, бунга ниҳоятда жўяли баҳоналар топиб, уни жуда оддий ва табиий ҳолат дея изоҳларсан!

– Наҳотки, кўришмай кетсак? Кейин нима бўлади?!!!

– Пировард натижа бошқача бўлиши ҳам мумкин эмас-да, қайтамиз? Ахир ҳаммаси аён бўлгач...

Мана, Сенинг фалсафанг! “Бошқача нима ҳам бўларди?!! Маълум нарса-ку!...” Мантиқан олганда жуда тўғри, аммо-лекин, ҳай, Инсон, ахир Сен билан менинг орамиздаги муносабат ҳеч қандай мантиққа сиғмайди (демак, севгини мантиқдан ташқаридаги ҳолат деб изоҳлаш ҳам мумкин экан-да!). Майли, Сен миллионлаб оилаларга ўхшаб, ҳамма қатори яшаб юравер, яъни, бу ёруғ дунёдан яшаганга ўхшаб ўтиб кетавер, дарҳақиқат, ҳеч бир

рисолага сиғмайдиган ғайримантикий ДЎСТЛИК кўчасига кириб нима қиласан?! (Эҳ, туйғуларим ва ўйларимни ўз номи билан ёзолмаяпман-да!) Ахир, тушунгин, Сен оддий аёл эмассан-ку! Бизнинг муносабат шу қадар совуққон ва шу қадар боодоб муомалалардан аанча юксакдаги аж-жойиб ва бетакрор, фақат Сен ва менгагина хос бўлган воқеа-ку!.. Қарасанг-чи, англасанг-чи, қадрдоним!..

... нималарни ёздим?! Наҳотки, шу даражага боряпман? Одоб–ахлоққа тил теккиздим-а?.. Наҳотки, муҳаббат изтироблари одоб-ахлоқдан-да устунроқ, ахлоқ-одоб меъёрларидан ташқаридаги фавқулodда ҳодиса бўлса?! Эй, фалак, измингдаман!..

Устма-уст йўллаган хатларингизни шошиб-ютоқиб ўқиб чиқдим, раҳмат, сизга, меҳрибоним. Наҳотки, беғубор ва мусаффо муносабатларимиз орасига шунчалар шубҳа-ғумон оралаган бўлса?! Мен тушунонмай қолдим. Илоҳий муҳаббатларимиздан маст бўлиб юраверибмизу, бу ёқда ғирт инсоний, заминий, одамнинг, бетакрор ҳис-туйғуларнинг қадр-қимматини ерга урадиган, поймол этадиган аллақандай тубан тушунчалар ҳам йўлимизда пусиб, пойлаб туриши мумкинлигини унутибмиз-да!.. Айрим фикрларингизга кўшилмайман. “Жон” деган сўзингизга қўшиламан, чунки Сиз менинг жону жаҳонимсиз, демак, мен ҳам сизнинг жонингизман. Шундай эмасми?..

Мен Сизни ўзимнинг жуда яқин кишимсиз деб ҳисоблайман, шу боис баъзан ҳайрон бўлманг, ўзимни чегаралаб тураману, баъзан... алдоқчи дебсиз, йўқ, асло Сизни алдашни истамайман, эҳтимол Сиз ўйлагандек ҳиссиз, меҳрсиздирман... яна кўпми шундай “фазилатларим”? Марҳамат, айтаверинг, санайверинг, фақат, Сизга ҳам қойил қолмадим, севиб қолган одамнингизни қаранг!.. Биласизми, мен кўпинча ўзимдан хафа бўлганимда, шуундоқ Инсон мени яхши кўриб қолган экан ва мен ҳам шуундоқ инсонни яхши кўрибманми, демак... хуллас, ўзимга қойил қоламан. Сиз бўлсангиз... Сизнинг меҳрингиз чек-чегарасиз. Доим ўзингизни ҳам ўйланг дейсиз, Сиз ўзингиз фақат мени ўйлайсиз, шундай эмасми?.. Сиз ҳам ўзингизни ўйланг, ҳўп. Сиз мен учун жуда-жуда керакли инсон эканлигингизни кўплаб марта ҳис қиламан... Бошқача ҳеч бир инсон билан бундай ҳолатга тушган эмасман!..

Ушбу эътирофимга ҳам ишонмайсизми?..

Ниҳоят, кўпдан буён бир армоним ушаладиган фурсати келди: юртимиздан олисларда туриб Сенга мактуб йўлласам деган орзуим бор эди. Мана, ўша фурсат: афсоналарга бой Деҳлида мартабали давраларда юрибману, кўнгилга қил сиғмайди. Тасаввур қиласанми, бор иродамини, ботиний қайсарлигим, болалиқдан қолган шўхликларни – барини... Сени эсламасликка сафарбар қилдим. Эсламайман, хориж сафари эканидан қатъий назар Сенга атаб ҳеч қандай совға-салом изламайман, чунки Сени эсламаяпман, эсламайман, дея аҳд қилдим. Мени гўдак боладек алдаб, кўнглида борини эмин-эркин раво кўрмайдиган...ни нима учун мен еру кўкка ишонмаслигим керак?! Ўзимни аёвсиз койишга тушаман: Унинг сенга қараб қолган жойи йўқ-ку, тентак!.. Сенинг меҳрингга зор эмас-ку, шуни ҳам кўриб-сезмасанг, бунчалик гўл бўлмасанг?! Бир уйинчоққа, эрмакка айланиб юрганингни кўр одам кўрмаслиги мумкин, холос!.. Шунчалар ҳам содда бўласанми?!

Ҳа, шунинг учун ҳам ўйламайман! Қани, лоақал бир ҳафта, юртдан олисда эсламай, ўз ишингни, ташвишингни тортиб юриб кўргин-чи! Қара, ана, афсонавий ҳинд диёри!..

Минг йиллардан буён неча миллион шоҳу-гадони ўзига мафтун этган Ҳиндистондасан, ахир! Шу мўъжизакор диёрдан-да сеҳри зўрми, Унинг?!

Йўқ, зўр эмас, куни кеча дилимни вайрон қилган “ўша”ни эсламасликка қурбим етади. Фақат, кўпдан буён кўнглимга тугиб юрган орзуим-армоним хурмати сўнги марта хат ёза қолай.....

... Йўқ, эсламайман дедимми, бас, хотирам майдонларини ўз ҳолига қўяман. Қачонгача ўзимни эзиб, эзгилаб юрман?! Қани, хаёлларингни ўз ҳолига қўй, бандаи ғофил!

Эсламайман!..

Агра йўли узоқ, тасодиф ва саргузаштларга бой. Кўз ўнгимдан елиб ўтаётган манзаралар ҳар қанча хаёлни чалғитишга арзийди.

Эсламайман. Ҳамроҳим суҳбатга чорлайди. “Ҳа”, “ҳм”дан нарига ўтмайман, чунки... мен бандман: Сени эсламасликка ҳаракат қиляпман. Шунга онт ичганман. Аҳдимга содиқ қоламан!..

Аграга етдик. Ана, Тожмаҳал, афсонавий Тожмаҳал! Илоҳий севги обидаси!.. Узоқдан кўзга ташланган илк тасассурот – тиниқ осмондаги оқ булутдек оппоқ ранг!.. Мен севган, жонимга жон бағишлайдиган ранг!.. Нега, қаердан севиб қолганман, бу рангни?..

Тўхта, нима қиламан бундай саволга тутиб ўзимни!.. Ана, қара, томоша қил, ҳайратлан! Рўпарангда Тожмаҳал қад ростлаб турибди! Оппоқ!.. Уф-ф!..

Нима учун оппоқ? Садаф янглиғ оқ рангнинг ҳикмати нимада экан? Сеҳри, жозибаси нимада? Эҳтимол илоҳий севгининг ранги оқдир?.. Илоҳий туйғулар қанотида Сени фаришта янглиғ самоларга олиб чиқаман, хаёлан... Ўзим ҳе-е ердан оёқ узолмасам-да, Сени, Сиз фариштамни кўкларга кўтараман, кўтарганим сайин Маккатиллога илк сафар қадам ранжида қилган бандаи мўъмин сингари кўзларимдан дув-дув ёш тўкилади, бахтиёрлик ва шодумонлик ёшлари...

Нима деяпман? Кимни эслаяпман? Субут борми, менда?!

Айтдим-ку, эсламайман, деб! Эс-ла-май-ман-н!..

Кун, изидан тун ўтди. Яна кун, яна тун... Яна... “Сени эсламайман!” деган гап бирон дақиқа (!) хаёлимдан йироқлашгани йўқ, яъни, ҳар дақиқа Сендан буткул юз ўгиришга аҳд қилдим ва ўйлаб кўрсам... бирон лаҳза, эшитяпсанми – бирон сония дилимдан ариганинг, тилимдан узилганинг йўқ!..

Ана ўшанда бир улкан ҳақиқатни англадим: шу-унча йиллар мобайнида қалбимда осмонўпар Тожмаҳални бунёд этган эканмиз!.. Уни фақат биргина инсон – Сен вайрон этишга қодир эдинг – шу қадар совуққонлик билан вайрон қилдинг-ки!.. Бир эрмак деб, исталган дақиқада итқитиб юборишга тайёр ўйинчоқ-матоҳ деб ҳис қилдим, ўзимни, севгимни...

Чил-парчин бўлган Тожмаҳални қайта тиклаб бўлармикан?..

Бундан буёнги умрим ана шу Тожмаҳал харобаси ичида ўтадиганга ўхшади...

Синган дил қирқ йилда бутун бўлолмайди, дейдилар Ойдин опа.

*Юрагимнинг бир дарзи бор,
Қирқ чегачи улолмас...*

Ўйлай-ўйлай бир қарорга келгандайман: муносабатларимиз риштасини жарроҳлик тиғи билан бўлса-да, ҳар қандай шафқатни унутган ҳолда қирқиб ташлаш, шу йўл билан ҳамма-ҳаммасидан бир йўла воз кечиш керак, вас-салом! Фақат бундай жарроҳлик усули ҳаёт ато этмайди, балки ҳаётни барбод этади...

Бунчалар тушкун кайфиятда ёздингиз мактубларни?

Наҳотки, Сизни зарда қилишга мажбур этган бўлсам?! Ахир дунёда Сизни ўйлайдиган, Сизни жудаям яхши кўрадиган бир меҳрибонингиз борлигининг ўзи бахт эмасми? Мен учун эса Сизнинг соғ-саломат, тушкунликларга берилмай шодон кайфиятда юришингизнинг ўзи улкан бахт. Сиз ҳам менинг неча юзлаб бедор тунларимнинг айбодори эканлигингизни биласизми? Менинг ҳозирги шароитимда Сиз билан дўст тутиниб юришимнинг ўзи қахрамонлик эмасми? Сиз шундай деб ўйламайсизми?..

Нима қилмоқ кераклигини билганимда шу чоққа қадар ўзимни ҳам, Сизни ҳам қийнаб юрмасдим. Билмадим... Аммо жарроҳлик зинҳор шарт эмас! Нима деганингиз бу?! Хатингизни ўқиб кўрқиб кетдим! Бундай хаёлларга бормайлик, қадрдон!..

Бизнинг Тожмаҳални икковимиз бунёд этдикми, уни ҳеч ким буза олмайди, ахир уни ҳеч кимга кўрсатмаймиз-ку, эл-юртга кўз-кўз қилмаймиз-ку! Шуундай севги кошонасини бузишга... бундай шафқатсизларча бузғунчиликка Сизу мен қодир эмасмиз!.. Сизга ич-ичимдаги кўп гапларни ошқора айтолмайман. Мени сўзсиз англай олишингизни жуда-жуда илтимос қиламан.

Янаям очиқроқ гапиришга мажбур қилмайсиз деган умиддаман...

Жон! Хатларингга жавоб бермаганим, яъни уларни Сенга йўлламаганим, бу Сенга хат ёзмадим дегани эмас. Ёзаман, тиним билмай ёзаман, фақат баъзан уларни жўнатишдан ўзимни тияман...

Соғинчларимни баён этишдан чарчадим десам орамиздаги илоҳий туйғу чирқирашини истамайман, асло! Чарчадим демасам Сенга неча марталаб такрорлашим керак, аҳволимни?!

Ва яна, худо билади, нечанчи марта ўзимча онт ичман, сўзлар бераман: бўлди, бас, дейман ва ўша заҳоти... қасамларни унутаман... Чунки, чидолмайман, кўргим, суҳбатлашгим келади.

“Таваккал қилиб, тақдир билан ўйнашаётганга ўхшайман” деган гапингни такрор-такор ўйлайман. Ўзимдан нафратланаман. Ахир мен эсимни йиғиб олишим, Сенга бўлган меҳр-муҳаббатим ҳаққи учун ҳам оғирликни мен зиммамга олишим керак-ку!

Уҳ-ҳ, неча марталаб жазм қилдим бунга?! Хатларингга жавоб қайтармаган лаҳзаларда қанчалик азоб чеккан бўлсам, биласанми, шунчалик қувонаман ҳам. Ҳамма-ҳаммасини тўхтатиш учун бир қадам қўйдим-ку, деган, сени ва ўзимни хатарларга қолдириб яшашга чек қўямиз, энди, ана, ўзимни тийдим, қойил, уддаладим, дейман. Сендан кўнглимни қолдирадиган нималарнидир топган бўламан, орамиздаги сирдошлик ва дўстликдан келиб чиқиши табиий бўлган талабларга жавоб беришни истамаётганинг, хуллас, ўзимча асослар топаман, ҳар иккимиз миллион марталаб гаплашган, яъни кўришмасликка кўниккандек бўламан ва... ва... биласанми, менга қанча азоб-уқубатлар эвазига тушаётганини, бу ўзимни тийишлар?!

Биласанми, шуларни, жоним?! Тасаввур қиласанми?..

Сендаги ақлли совуққонлик, туйғуларингни менга тўла раво кўрмаслигинг ҳам ҳавасимни келтиради, ҳам мени ва энг тоза туйғуларимни ҳақоратлайди, ҳам мени сенга бегоналаштиради...

“Сени шунчалар севадиган одамнинг борлиги бахт эмасми” қабилдаги гапларинг тасалли эмас, ярага сепилган туздек таъсир қилишини наҳотки билмайсан, дўстим?

Сенинг хотиржамлигинг, ҳаловотинг ҳаққи, илоҳий ақидаларимиз ҳаққи... илоҳий неъматимизни увол қилишга мажбурмиз (бунинг уволи қандай тутади, билмадим). Бошқа чораси йўқ. Аксинча, кўнгилда пинҳон изтиробларга

дош бериш иложсиз, чорасиз аҳволга солиб қўймоқдаки, унга қулоқ тутмаслик бахт эмас, тузатиб бўлмас бахтсизлик, бебахтлик келтиришидан жуда-жуда хавотирданман...

Қўрқаман. Чунки мен инсон сифатидаги барча орзу – ҳавасларимнинг чўққисида битта улкан ният Сени бахтли кўриш орзуси ҳамиша ҳилпираб туради. Уни ҳеч бир банда (ҳатто Сен ҳам!) тортиб ололмайсан, у фақат ўзим билан яшайди ва фақат ўзим билан кетади...

... Хатларингиз нега тушкун, деб сўраган эдинг, бунини Сен билмасанг, ким билади? Кунларимнинг, ўйларимнинг... умримнинг қанчаси кайфиятсиз ўтишини ҳисоблай оласанми?..

Менга бедийдор, бевисол кунларни раво кўрган ягонамага адоқсиз эҳтиромлар билан...

Нима қилмоқ керак, деган савол ҳақида бош қотиришга юрагим чидамайди. Чунки жавоб тополмаслигимни, ҳар сафар шу саволни эслаганимда ўзимнинг жуда-жуда ожизлигимни ҳис қиламан. Ахир нима қилмоқ кераклигини билганимда эди, ўзимни ҳам, Сизни ҳам қийнаб юрмасдим. Билмадим...

– Ҳозирча учрашмай турайлик, – дединг. Ўйланиб қолдим.

– Майли, – дедим, – Сен нима десанг – шу. Мен рози. Лекин сира чидалмасам, дунё кўзимга қоронғи бўлиб зимистонга айланаверса, кўлим ишга бормаса, ўзимни кўярга жой тополмай қолсам нима қилай? Бошимни қаёққа урай? Маслаҳат бер.

– Уч-тўрт кун чидасангиз кўникиб кетасиз...

Ана, холоос... Уч-тўрт кунда кўникиб кетар эканман?! Бошланишига чидасам, кўникиб кетар эмишман!..

Шу қадар осон экан-да, кўникиш?! Шу қадар осон бўлса, шуунча вақт не-не азоб-уқубатларни бошдан кечирмадим?! Не-не изтироблар алангасида қоврилмадим?! Неча қайта қўл силтадим, қонимга ташна ҳолга тушганларимда неча қайта “Бас!” дея ўзимча қасамлар ичдим! Ўзимни ҳақоратлар қилдим. Ўзимни иродасизликда... бошқа-бошқаларда айбладим. Қани, иложи топилса! Қани, ўрганиб кетсам! Қани, кўника қолсам?!

Нимага, қандай қудратли ва сеҳрли оғуға дуч келганман, ўзи, қисмат?! Нима қилмоқчисан, не қўйларга солмоқчисан, тақдир?! Қўйсанг-чи, мени ўз ҳолимга!..

Сендами гуноҳ? Мендами?

Сен-да, мен-да бир бандамиз, ахир. Парвардигор шу қўйларга солмадим, бизларни, азизам? Шу дардга мубтало қилган ўзи-ку! Шаққоқликка йўйма, илтимос, ахир ҳар иккимиз ҳамиша ўзимизни тийиб-тизгинлаб келмадикми?! Лекин...

*Сени хаёлимдан яширолмасам...
Юрагимдан суғуриб ирғитиб юборолмасам...
Сенга эргашиб боролмасам...
Қисматимни боғлолмасам...*

– Яхши эмас. Мумкин эмас. Эҳтимол, гуноҳ...

*Хаёллар-ку, сарсон бўлди,
Беватан,
Сарсон бўлди, севгимиздек,
Гуноҳ ҳам...*

Инглиз адиби Чарлз Диккенс ҳаётдан ўқиб берай, эшитгин:

Если бы только Эллен дала ему надежду! Он давно уже бросил бы все: опостылевший брак, порядком наску-

чившие литературные труды, Лондон... Но мисс Тернан лишь вежливо принимала его покровительство, не двигаясь в своих чувствах дальше холодноватой, хотя как будто бы и искренней дружбы. И, негодую на самого себя, он слал ей подарки, сладости, полушутливые-полулирические записки, надеясь на то, что рано или поздно добьется ее снисходительности, и одновременно боясь этого. Если Эллен его разочарует, ему больше нечего будет ждать от жизни. И он уже не сможет этого пережить.

Севги илоҳий туйғу. Гуноҳ деймизми, бошқами – Сен-у мен бандамиз, ожиз, нотовон банда! Қандай қилиб илоҳий туйғуга бас келамиз, уни енгамиз?! Рад эта оламиз?..

Ўйлаб кўргин, дўстим: эҳтимол Яратган эгамизнинг ўзи бизни бу гўзал ва бетакрор туйғуга мубтало этган-дир?! Бу бир синов тегирмонидир?.. Бу синовга “ҳа” десак маъқулми ёхуд “йўқ” десак? “Йўқ” десак – ўн бало, “ҳа” десак – юз бало! Бундайн чорасиз синов ҳар касга инъом этилмайди, ҳар кўнгилга раво кўрилмайди, ахир. Демак:

*Ўзинг-ку, бу кўйга мубтало этган
Нечун азобларга гирифтор этдинг?..
Қай ён савоб, қай ён гуноҳ, билмадим
Муҳаббат майдонида ўйинчоқ этдинг...
Ўйинчоғим ўйинчоқ,
Не қилайин менга боқ!..
Мумкин. – Мумкин эмас.
Мумкин. – Мумкин эмас.*

Бу икки сарҳад орасида яшаш, бу икки сарҳад орасида маъқул йўл топиб яшаш нақадар уқубат! Йўлнинг “Мумкин” деган томонига ўтсанг, “Мумкин эмас” деган садо келади, “Мумкин эмас” деб номланган йўлкасига ўтсанг, “Мумкин” деган сас эшитилади. Бошингни қаёнга оришни билмайсан, қалб ва эҳтиросга бўйсунасан, жасорат ва матонат қўлингдан тутуди – ахир Сен одамсан! Инсонсан! Бу улуг мартабага содиқлик хиёнат эмас, бундайн бетакрор мартаба ҳар бандага ҳам насиб этавермайди, бу илоҳий мўъжизани асраб-авайламоқ керак! Шарт!

Бироқ, мумкин эмас...

Бир ҳақиқатга аминман, жоним: шу яшаб ўтган УМРИМИЗ мобайнида менга қанчалик ранж-алам етказган бўлсанг, бари “Мумкин эмас”нинг оқибати. Нечоғли қувонч, бахтли онлар ҳада этган бўлсанг бари-барчаси “Мумкин”нинг қувончи, саодати!..

Тушунаман, тушунишга ҳаракат қиламан, асалим!..

Сенда эмас аламим... Тавба!!!

Мумкин – жозиба, эҳтирос, сурурли энтиқишларга эш хавотир, таҳлика...

Мумкин эмас – беҳавотирлик, хотиржамлик, сокинликка эш ҳиссизлик, ғариблик, бефайзлик...

Қайдасан, жасорат? Қайдасан, шиддат?!

– Мумкинми? Йўқми?

– ...

– Айт, мумкинми, йўқми?

– Билмадим...

– Аниқ айт, айтақолсанг-чи!..

– Йўқ, аниқ жавоб йўқ, айтолмайман... Ўзингиз айтгандингиз -ку, икки карра икки...

– Яхши, эсингда экан. Икки карра икки тўрт дея қатъий хулоса чиқаришинг ўзи разолат! Босқинчилик! Ёвузлик! Фаши...

– Бўлди, бўлди!.. Индамаса, жуда ошириб юборасиз-да, икки карра икки қаердаю, разолат, фашизм қаерда?!

– Шундайми? Сен ҳам шундай деб ўйлайсанми? Шундайми?!

– ...

– У ҳолда айт, айт икки карра икки неча бўлишини? Тўрт, деб қутулмоқчимисан? Шу ҳам жавобми? “Тўрт” дейсану, ҳаётнинг бутун жумбоқларига жавоб топдим деб ўзингни, мени, жумла-жаҳонни алдайсанми?!

– Хўп-хўп. Сиз ҳақсиз, биз қайдан биламиз, биз ҳам хом сут эмган бандалармиз-да, ахир. Шундай эмасми? Икки карра иккиннинг жавоби қанча экани ҳам яратганининг ўзига аён. Унинг ўзи истаган кўйига солиб ўйнатаётган экан, айтдим-ку, биз ўйинчоқ бандалар қайдан топамиз аниқ-конкрет жавобни? Конкрет жавоб гуноҳ, конкрет жавоб гуноҳи азим!.. Шундан кўрқамиз, қайтар дунё деймиз, оқибатини ўйлаб юрагимиз увишади. Чунки бандамиз.

Ожиз банда эканлигимиз сабабли ҳам кўрқаяпмиз, кўнгилларимиз майлининг тозалигини, беғуборлигини тўғри баҳолай олмапмиз, қадрлай олмапмиз.

– Айт, жоним, шунчалар мушкулми бир қадам кўйиш?

– Ҳамма гап ана шу бир қадамда-да! Биз кўйдик-ку, шу қадамни, мактубларимизнинг ҳар бири ўзича бир қадам. Шундай эмасми?

– У ҳолда нима учун етишолмаймиз, дийдоримизга тўёлмаймиз?

– Ундай деманг, ахир ўзингиз айтган эдингиз – биз бир биримизнинг ичимиздамиз. Сиз менинг, мен Сизнинг ичингизда туриб мактублар йўллаганимиз-йўллаган. Қизиқлигини қаранг! Биров эшитса ичаги узилгудай кулса керак?!

Тубан ҳирс қурбонлари ва қуллари кўрқсинлар гуноҳлардан! Муҳаббатсиз ёстуқ булғаётганлар кўрқсинлар! Қалбини занг ва моғор босганлар кўпроқ ўйласинлар қайтар дунёни!..

Сен билан менинг орамизда бокира, гўзал ва тоза ҳислардан ўзга нима бор ахир?..

Иккимизнинг ўртамизда

Йўл, дилоро, бир қадам.

Шунчалар мушкулми кўймоқ

Сенга, зебо, бир қадам.

Бировлар эшитса кулади дебсан. Ўзимнинг аҳволимга ўзим кулганим-кулган. Ҳақиқатан ҳам ўзимиз топдик-ку, бу оламжаҳон ташвишни!.. Ҳеч ким бизни унга рўпара қилмади, мубтало этмади. Ташвишнинг севинчлари ҳам, азоб-уқубатлари ҳам ўзимизники! Кўйган “қадам”ларимиз ҳам ўзимизники, уларни энди ортга қайтаришга ожизмиз.

Ҳеч бир тирик жон яшаб ўтган умрини ортга қайтаролмайди. Кечаги кун – кеча, бугунги кун – эртага афсона. Ва ҳар банда борки, ўтган кунларини ўйлаб, армон ва орзулар, соғинч ва юпанчлар қанотида сузади. Ҳаётнинг мазмунларга тўлалигини ҳар ким ўз тарозиси билан ўлчайди. Тасаввур қилгин, бордию, умримиз варақларида икковимизни қовуштирган ушбу ТАРИХИМИЗ бўлмаса?! Нақадар аянчли, нақадар ғариб, нақадар зерикарли! Ахир, ўйлай десанг, ўйлагудай, севиная десанг севингудай, оламга жар солай десанг арзигудай, кўз-кўз қилай десанг мақтангудай туйғуларимиз, эҳтиросларимиз, соғинчларимиз, изтиробларимиз, аразларимиз бор! Эркаликларимиз бор!..

– Яшадингми? Яшадикми?

Бу саволга жавобимиз бир:

– Ҳа, яшадик! Биз яшадик!

– Яхшиям, Сен борсан!..

– Йўқ, яхшиям, Сиз борсиз!..

– Сен борлигинг учун мен борман!..

– Йўқ, Сиз...

– Жим. Бир марта хўп дея қол, жоним!..

– Хўп... хўп...

Фет:

Утро дишит у него на груди...

Бунчалар аниқ, бунчалар дилбар тасвир! Бир аср муқаддам яшаб ўтган шоир қаердан билган Сенинг кўксингда тонглар нафас олишини, тонглар кўксингдан ранг олишини?!.. Нақ мўъжизанинг ўзгинаси эмасми бу, яғонам?! Бу таъриф менинг дилим тўридаги арзандадан-арзанда туйғу, шоир Фет эса ўша туйғу уммонидан олган ранг тимсолида шеърий сурат чизган, холос...

Уч-тўрт кун чидаш билан барча соғинч изтиробларидан халос бўлиш имкони бўлганида...

... баҳорнинг биринчи кунини шунчалик интиқлик билан, тўнғич фарзанди туғилишини интиқ кутаётган бўлғуси онанинг аҳволида юрармидим, оғайни?!

Аввал, “ҳозирча учрашмай турайлик”. Хўп, розиман. Сўнг... “ҳозирча учрашмасак кўникиб кетасиз”... Қандай дамларда айтиляпти бу сўзлар?

Баҳор айёмининг илк кунини! Мўъжизалар, муҳаббатлар, эҳтирослар, жозибалар қайнаб-тошадиган, муҳаббатли қалблар бир-бирларига боор эркаликларини беимнат ҳаёти этакдан фасли айёмда-я?!

Асқад Мухтор, “Энг ёмони – баҳорда ўлиш” деб ёзган эди. Сирли-сеҳрли шабадалар фаслида (тагин биринчи кунини-я!) висолга барҳам бериш, дийдорга тўғаноқ бўлиш эса – босқинчилик, қотилликнинг ўзгинаси!.. Жоҳиллик!

Бу қадар шафқатсизлик, бераҳмлиққа, билмадим, эҳтимол немисларнинг шўрпешона Адолф “бобо”си қодир бўлгандир?.. У ҳолда ўша фашистгагина хос шафқатсизлик икки сирдош кўнгил соҳиблари орасида қаердан пайдо бўлди?..

Ҳа, баҳорнинг илк дамларида айтилган бу сингари сўзлар Сен ва мени бир неча йиллардан бери кўқларга кўтариб келаётган, ҳаётимизнинг, умримизнинг мазмун-моҳиятига айланган дилдаги ээнг инжа туйғуларга суиқасд!.. Муҳаббат кўчасидаги қотиллик!..

Мен баҳорнинг биринчи кунини интизор кутган эдим, Сен эса...

– Хаёлпарастсиз!..

Жуда тўғри, хаёлпарастман, мен хаёл одамиман. Хаёл мен учун реал воқелиқдан кўра реалроқ! Мен учун реаллик мана шу хаёлларим! Мен шу хаёлларимга сифинаман, унга топинаман. Чунки бу хаёлнинг ичиде Сен борсан!.. Сен бўлмаган, Сени учратолмайдиган реалликдан кўра, ўша хаёлот минг чандон афзал!.. Мен тарк этолмайдиган, хаёлларим ипидан тўқилган олтин сарой бу!..

Бугунги айём билан табриқлайман. Сиз яхши кўриб қолган, қалбимдаги энг тоза, энг ширин, энг эзгу тилакларим фақат Сизники. Сизни бутун умр соғиниб, излаб, чорлаб, кўргиси келиб, яна соғиниб (ёнимда бўлсангиз-да!) яшаётган бир инсон борлигини унутманг, хўп?

Сизга озгинагина ҳафачилик, қийинчилик у ёқда турсин, ҳатто чанг-ғуборни ҳам раво кўрмайман.

Орамиздаги яхши яқинлик назаримда бутун вужудимни ювиб, поклаётгандек...

Сизни умрим бўйи соғлом, хуш кайфиятда, янада юсак ҳурмат-эътиборда кўриб бир пайтлар кўрган “тушлар”имни (Сиз билан орамизда қандай муноса-

батлар юз берган бўлса, уларнинг бари мен учун тушга ўхшайди) эслаб мағрурланиб юрай...

Сизни ҳамма яхши кўради, майли, уларнинг сони фақат кўпайсин. Аммо сиз ёлғиз мени, хўп?

Доимо “ҳамма ишим жойида, соғ-саломатман, тинчман, кайфиятим аъло, фақат озгинагина сени соғиндим, холос” деган меҳрли сўзингизни эшитиш насиб этсин менга.

Сизга эса ҳар бир қадамнингизда учраётган шодлик, омад, бахт, яхшилик, меҳрдан ҳайратланиб, энтиқиб яшаш насиб этсин.

Яна бир карра эрка ва арзанда баҳор айёми муборак бўлсин. Илоҳим, ҳамиша соғ-саломат бўлинг, чеҳрангиздан табассум аримасин! Орамиздаги самимий меҳр-оқибат, садоқат умрбоқий бўлсин. Ёмон кўзлардан асрасин! Борлиқ табиати баҳор фаслини кутгандек, баҳорга муштоқ бўлгани каби бир-биримизга илҳақ бўлиб яшайлик!.. Интизорлик тарк этмасин бизни!..

Беғубор муҳаббатимиз оламининг Маликаси бўлмиш дўстим, азизам, қадрдонимни баҳор айёми билан кутлайман! “Сизни ҳам” дедимми?.. Мен учун Сени кўрган дамларим БАҲОР!..

“...Ты моя связь с небом”... йўқ, бу дилбар изҳорни Герцен суюкли рафиқаси Натальяга йўлламаган, мен, мен Сени шундай таърифлапман, жоним!..

Кўнгилга мўъжизаларга бой туйғуларни бахш этгучи баҳорнинг илк кунлари “Герцен” қадрдонимга ниёз қилдим: бир-биримизни кўрганда, кўзимиз-кўзимизга тушганда кўнглимиз баҳордек яшнаши доимий бўлсин, бу гўзал ва ажиб ҳолат, кайфият бизни ҳеч қачон тарк этмасин!..

Кўнгилдан кечган, кечаётган ва кечадиган барча-барча сиру асрорни овозимни борича қўйиб оламга жар солгим келади баъзан. Шунда енгил тортсам керак деган хаёл кечади, бироқ енгил тортарман ҳам, кейин-чи, кейин нима бўлади? Менга инсонийлик қиёфасини бағишлаб турган ботиний сир-асрор – қувват нима бўлади? Бор куч-қувватдан жудо бўлмайманми?.. Яхшиси...

*Кимнинг дилида бир ғами пинҳон бўлмас,
У мисли тирик мурдадир, инсон бўлмас.
Бор, дард сўра, бедардлик иллатдир,
Бир дардки, унга сира дармон бўлмас...*

*Дармон йўқ, Биродари азиз, дармон...
Бир дардки, бедармон...
Қоронғу кечада кўкка кўз тикиб,
Энг ёруғ юлдуздан Сени сўраймен.
Ул юлдуз уялиб, бошини буқуб,
Айтадир: мен Уни тушда кўрамен.
Тушимда кўрамен – шунчалар гўзал,
Биздан-да гўзалдир, ойдан-да гўзал!*

– Ажойиб шеър, менга ҳам ёқади.

*Кўзимни оламан ой чиққан ёққа,
Бошлайман ойдан-да Сени сўроққа.
Ул-да айтадир: бир қизил яноққа
Учрадим тушимда, кўмилган оққа (!).
Оққа кўмилганда шунчалар гўзал,
Мендан-да гўзалдир, кундан-да гўзал!*

– Ой эмас, Сиз – гўзал!.. Яна эшитинг:

*Эрта тонг шамоли сочларин ёйиб,
Ёнимдан ўтганда сўраб кўрамен.*

*Айтадир: бир кўриб, йўлимдан озиб,
Тоғ ва тошлар ичра истаб юрамен!
Бир кўрдим мен Уни – шунчалар гўзал,
Ойдан-да гўзалдир, кундан-да гўзал.*

—Тўғрими? Топдимми?

– Билмадим...

– Билмасангиз, мана, яна қулоқ солинг:

*Ул кетгач, кун чиқар ёруғлик сочиб,
Ундан-да сўраймен Сенинг тўғрингда.
Ул-да ўз ўтидан бекиниб, қочиб
Айтадир: бир кўрдим, тушдамас, ўнгда.
Мен ўнгда кўрганда шунчалар гўзал,
Ойдан-да гўзалдир, кундан-да гўзал!*

Бўлди, ўқимай қўя қолинг. Шоирнинг хаёли, бу!.. Сизу бизга дахли йўқ.

Мен йўқсил (!!) на бўлиб Уни суйибмен,
*Унинг-чун ёнибмен, ёниб-куйибмен,
Бошимни зў-ў-ўр ишга бериб қўйибмен,
Мен суйиб... мен суйииб... кимни суйибмееен?..*

– Овозингизни борича қўйиб айтинг. Айтақолинг!

– Айтаман ҳам. Мана, эшит:

*Мен суйган Суюкли шууунчалар гўзал,
Ойдан-да гўзалдир, кундан-да ГЎЗАЛЛЛЛ!!!*

Шеърни ўқиб тугатдим, беихтиёр ўнг яноғингдаги холингни ўпиб олганимни сезмай қолдим. Бу ҳолат шу қадар зумда содир бўлдики, ҳатто Сен ҳам уни пайқаб улгурмадинг. Ёки мен шу қадар чин дилдан ўқиган шеърни... ҳа-я, уни ким ёзган дедимми?! Шоирнинг хаёли дедимми?.. Қайси шоирни назарда тутяпсан? Мен-ку, унинг муаллифи, ишон, Чўлпон – мен, мен – Чўлпон, мен таърифлаган ГЎЗАЛ эса – СЕН, СЕН, СЕН!!!

Муҳаббат, назаримда, инсоннинг энг аввало ўзига, кўнглига, туйғуларига қулоқ солишдир.

Сизгина кайфиятимни сўрайсиз, фақат Сизнигина қизиқтиради менинг ташвишларим, хонамининг, уйимнинг иссиқ-совуғидан тортиб мен билан боғлиқ барча икир-чикирларгача... Ва беихтиёр Сизга жавоб бериш асносида мен ўзимга, кайфиятимга аҳамият бера бошлайман.

Жуда қизиқ-а?

Ҳаётингда бу оний лаҳзалар бўлмаса-чи? Яшаса бўлар экан. Фақат ўзинг, кўнглинг, туйғуларинг устидан чизиқ тортиб... Мен озгина яшаб кўрдим. Ва жуда қийналдим...

Эсингиздами, “сен билан хаёлан соатлаб гаплашман” дердингиз. Мен ҳам Сиз билан ёлғиз қолдим дегунча суҳбатлашадиган одат чиқардим. Баъзан бу ҳолатдан ўзим ҳам ҳайратланаман. Сиз билан хаёлан суҳбат курмасам, эсламай қўйсам Сизни йўқотиб қўйгандек бўламан. Йўқотиб қўйдим ва довдираб, эсанкираб қолдим. Ахир ўзим эмасмидим, шундай бўлиши кераклигини ўқтирган, доим шунга ҳаракат қилган?!

Энди эса Сизсиз жуда ғариб эдим мен, жуда ёлғиз эдим мен.

*Азизим,
Не учун майса эмасмиз?
Еллар эсганида суйкалиб ўтган.
Не учун, не учун*

*Дарахт бўлмадик,
Илдизи, шохлари чирмашиб кетган?*

Бу шеърни мен Сизга бир кунда минг марталаб ўқиб бераман. Эшитилдимми, Сизга?.. Эшитасиз-а?..

Ҳа, мен Сизсиз яшаб кўрдим, жуда қийналиб, эзилиб, шунга мажбуригимни ўзимга уқдириб...

Ўша кунлари мен муносабатларимиз ҳақида кўп ўйладим ва кўнглингизга фақат ва фақат озор етказганимдан сиқилиб кетдим. Лекин мендан ранжишингиз, қаттиқ ҳафа бўлишингиз мумкинмикан?

Мен ҳеч зиммамдаги мажбуриятимни, бурчимни унутмадим. Унутолмайман ҳам экан.

Сизга бўлган меҳрим, муҳаббатим эса баъзан (кўпинча) ҳамма-ҳаммасидан устун чиқади, буни Сиз биласиз деб ўйлайман.

Мен Сизнинг чексиз эътиборингизга, эҳтиросли муҳаббатингизга, адоқсиз меҳрингизга лойиқ бўлолмадим.

Ёлғизлик ҳақида ёзганларингизни ўқиганда ҳайрон бўламан, нима сабабдан Сиз ўзингизни бунчалар ёлғиз ҳис қиласиз деб ўйлаганим-ўйлаган. Ва лоақал шундай дамларда ёнингизда бўлгим, Сизни ёлғизлик азобларидан халос этгим келади, бироқ... Ахир ёлғиз қолган тақдирингизда ҳам жонингизга оро кира олмаслигим, бирор оғирингизни енгиллаштира олмаслигим аниқ-ку? Аччиқ ҳақиқат-ку, бу!.. Ҳаётингиздаги энг унутилмас ва қувончли кунларда ёнингизда бўлиб Сизнинг бахтиёр шодумонликларингизга шерик бўлгим келади, қувончларингизни Сиз билан бирга баҳам кўргим келади, ва яна бироқ, дейишдан ўзга иложим йўқлигини қандай изоҳлаймиз? Бемалол бориб табриклай олмасам, бошқа яқинларингиз қатори кўнглимдаги изҳорларимни эмин-эркин тўқиб сополмасам?..

Аччиқ ҳақиқат бўлса-да, тан олишимиз керак, биз жуда-жуда яқинмиз ва бир-биримиздан жуда-жуда олис-даммиз ҳам...

Тўғрими? Сиз ҳаётимдаги энг ёруғ кунсиз, энг ёруғ нурсиз!

Берган азобларим, озорларим, учрашолмаган кунларим, айтолмаган иқдорларим – ҳамма-ҳаммаси учун мени кечиринг. Кўнглингизни оғритишни ҳеч қачон истамайман ва доим Сизни ҳафа қилиб қўяман.

Майли, кўришолмасак-да, мен учун соғ бўлсангиз, кўнглингизда хотиржамлик бўлса, мусаввирлик ижодхонасида толиқмасангиз, яхши кайфиятда юрсангиз бўлди.

Сизга дунёда мавжуд бўлган ҳамма-ҳамма яхшиликларни, эзгуликларни, менга аталганини ҳам тақдим этаман, тилаб қоламан.

*“Бизни нима боғлар?” сўрама мендан.
Билмайман, нимани излайман сендан.
Билганим, бу – бир сир.
Билганим, чиндан
Сени соғинаман...
Сени... севаман...*

Нима сабабдан номалар бу қадар ҳасратли, тушкун ва изтиробларга тўла дейсан. Жавоби аниқ: йўлимизнинг ниҳоясида чироқ йўқ, шуъла кўринмайди. Пировард оқибатнинг... Тушимда мана шу ёзганларимни тугатибману (эҳтиросларни тугатиб бўлармишми?!), Сенинг ҳузурингга ошиқиб-ҳовлиқиб етиб борибман. Тезроқ, олиб борган заҳотим қўлимдан олар-олмас ўқишга киришиб кетасан, дам овозингни чиқариб, дам ичингда, дам кулиб, дам ўйга толиб, дам кўзларингнинг намларини артиб, бош кўтармай

ўқишга киришасан деб ўйлабман. Қўлингга қалам олиб, дил номаларимизни тўлдириб, бойитиб, янада жозибалироқ қилиб юборасан деб кутибман. Ва олиб борсам, Сен, биласанми, нима дединг? Йўқ, ўқимайман, ўқишим шарт эмас, деб тескари қарадинг!.. Нима бўлди? Қандай офат юз берди?! Қурраи замин айланиш ўқидан чиқиб кетмадимикан?! Ахир мен... Ахир мен неча йил, неча ой ва неча кунлардан буён ана шу дақиқани, ана шу лаҳзаларни кутиб, умидларимни боғлаб, инсоният ҳаётида фавқуллодда воқеа содир бўлишига умидвор бир телба кўйида ёздим-ку?! Мендан ҳафа бўлманг, оқибати шундай бўлиши кераклигини неча қайта айтганмиз-ку, дединг. Тушунасиз дединг. Мен ҳеч нарсени тушунолмаётган эдим ўша топда. Гунг эдим, соқов эдим, беҳуш эдим!.. Наҳотки, дедим ичимда, наҳотки, оқибати оқибатсизлик бўлса, дея такрорлайвердим. Наҳотки ўша ўзимиз тан олган оқибатни бетимга солиш учун шу кун, шу лаҳзалар танланган бўлса?!

Менда гап қолмади, сўз қолмади, қарай десам кўзимда нур қолмади... Тушга нималар кирмайди, деб тасалли излайдилар, бироқ ҳатто туш тангриси ҳам бундай зулмни бандасига раво кўрмаса керак?! Хуллас, пировард оқибатнинг бари кўнглилар розига зид, зид, зид... Бу аҳволда тушкун бўлмай на илож?.. Бироқ, Сенинг икки энлик мактубинг кун бўйи тунд ва хуфтон кайфиятни бир лаҳзада чароғон қилиб юбориш қудратига эғалигини ҳеч нима билан ўлчаб бўлмайди. Бунинг савоби, яъни мазлум кўнглига бир лаҳзалик қувонч бағишлаши!.. Яхшиям борсан! Яна юз йил бор бўлгин, қувончим!..

“Ҳижроним...” да маҳалламизга тушган бир келинчак ҳақида ёзгандим. Эсингизда-а?.. Ногаҳон ўшани учратиб қолдим. Негадир кўзимга анчайин маҳзун кўринди. Адашмаган эканман, суриштирган эдим, ҳасрат халтаси очилиб кетди.

– ... Касал бўлиб қолганда инсон энг аввало гуноҳлари ҳақида ўйларкан, – деб ҳасрат қила кетди у. – Мен содир этган бирдан-бир (назаримда) катта гуноҳ муҳаббатим эди... Бунинг айбини мен ҳеч кимга ағдаролмайман, чунки бу бедаво дардга биринчи бўлиб мен ўзим мубтало бўлганман. Хуллас, ўшанда, агар яқинларим, фарзандларим бахтидан бўлиб тузалиб кетсам, бу гуноҳимни ҳеч қачон такрорламайман, доимо тоат-ибодатда ўтаман деб аллоҳга сўз бердим. Аҳдимнинг устидан қанчалик чиққаним фақат аллоҳга ва ўзимга аён... Яқинларим учун яшашим керак, яқинларим менинг азият чекишимни кўрмаслиги керак, деб худодан сўрадим. Касалхонага борганимда “бундай операциядан кейин тўрт йилгина соғлом яшадим” деган гапларни эшитиб йиғлаб юбордим.

Тўрт йил муддат зиммамдаги энг муқаддас вазифаларимни, бурчимни адо этишга етармикан, деб ҳисоб-китоб қилавердим, қилавердим. Ҳисоб-китобимнинг адоғи кўринмас, бордию, мўлжалим, тахминларим хато чиқса ёрдам сўрашим мумкин бўлган яккаю ягона инсонни топгандек бўлардим ва шундан ичимда йилт этиб чироқ ёнгандек бўларди...

Одам эртага, ҳатто бир лаҳзадан кейин нима бўлишини билмайди-ку, менга эса тўрт йил жуда-жуда оз муддат бўлиб туюларди.

Ҳеч ким аввалдан касали давосиз эканини билмаслиги керак экан. Чунки инсон ҳамма нарсага бефарқ, орзу-умидсиз, мақсадсиз бўлиб қоларкан. Яшаяпсану, аммо кўнгил бўм-бўш, ҳеч нарса сени қизиқтирмайди. Бунақа пайтда ҳар қандай таскин-тасалли бемаъни кўринади кўзингга. Буларнинг барчасини ўзим бошимдан ўтказганим учун ҳам шунчалик дадил айтаяпман, уни ҳеч кимга айтмагандим, сизга кўнглимни очдим...

Аввалига аёлнинг ҳасратлари замиридаги маънони равшанроқ тушунмагандек эдим, бун пайқади-да, сўнг бирдан дам кулиб-дам кўз ёшларини артиб янаям очилиб-сочилди:

– Ўзим минг хаёлда операцияга кириб кетаяпману, хаёлим қурғур кўнглимни ишғол этган ўша инсонда! Дам ўғил-қизларимни ўйлайман, дам ўша одам изимдан кириб келаётгандек орқага ўгирилиб қараганим-қараган! Менга фақат ўша инсон далда беришга қодирдек!.. Ўзимни койийман, чалғитаман, кўзим ўлгур эса деразада... Ўзи, билмадим, қаерда, лекин қайноқ меҳри юрагимнинг аллақерларига ўт қалаб иситиб тургандек, кўрқувларим ариб, операцияга кирдим...

Мана, муҳаббатнинг қудрати, сеҳри, ўйинлари...

Шуунча ҳикояни эшитиб олиб, нима маслаҳат бердингиз У аёлга?

– Ҳеч нарса... Кулиб қўя қолдим. Ҳавасим келди, ўйланиб ҳам қолдим... Ўзингиз айтгандек, икки карра иккининг жавоби...

*Бизнинг дийдоримиз – энг буюк ато,
Бизнинг дийдоримиз – илоҳий тақдир...
Ахир иккимизга зор эди дунё,
Севги нималигин билмоқлик учун!*

Хат – бу, суҳбат. Суҳбатга чорлов, дилкаш, сирдош суҳбат истаги, илтижоси. Тўғри тушун, бундай хатлар бир кунда ёзилмайди, такрор ёзилмайди. Ва ҳар қандай содда ва гўл эркак ёзмайди ҳам. Беҳис ва беюралари эса бундай номаларнинг кўчасига ҳам йўламайди. Бундай хатлар, эҳтимол, ҳаётда бир марта ёзилар?..

Ким билсин, бошқа ёзмасам ҳам керак... Ахир кўп гапирасан-ку, “Бас қилишимиз керак!” деб. Тўғриси, тилимга кўчмаган эса-да, менинг кўнглимдан кўплаб марта-лаб ўтган мулоҳазалар булар. Икковимизга инъом этилган бу илоҳий туйғуга қарши боролмадим, ундан ўзимни ва Сени бебаҳра этгим келмади... Уволидан кўрқдим...

Севгининг уволи қандай бўлади? Севгининг уволи тутган одам қай аҳволга тушади?.. Ке, шу ҳақда бир ўйлаб кўрайлик. Илоҳий муҳаббат уволи тутган кўнгли нимадан тасалли топади? Ким ёки нима беради, у тасаллини?.. Ва шу аросатда умр кечиришни яшаш деб аташ мумкин бўладими?..

Сену менинг бошимизни тош қотирган бу каби саркаш саволлар жавобини ким ўйлайди? Ким булар ҳақида қайғуради?

Бизнинг муҳаббатимиз – Сену мендан бунёд бўлган фарзанд. Осонлик билан топдикми уни, озмунча изтироблар чекдикми?.. У ўз-ўзидан вояга етиб қолдимми? Ва энди осонгина, ва энг бўлмағур ва арзон сабабларни рўкач қилиб воз кечиб кетаверамизми? Фарзанди аржумандини етимхонага ташлаб кетаётган бемехр ота ё она янглиғ...

Яратган эгамизнинг марҳамати ила яна тонг отди, биз бандаларига яна бир кундуз неъматини инъом этди. Яхши етиб турдингми? Нима, иш юмушларинг шунчалар кўпми? Одатдагидек шошиляпсанми? Вақтинг зиқми?.. Ошиқма, шошилиб борган жойингга шошилмай ҳам етасан. Шошилиб битирган ишингни шошмай туриб ҳам битира оласан ёхуд шошганда битмаган иш шошмаган тақдирингда ҳам битмаслиги мумкин. Омон оғам ёзган-ку: фурсатинг етмайди доим, ҳеч қачон етган эмас!.. Ҳаётнинг қалампирмунчоқ тақилган ҳақиқати бу. Мудом шошилиб, мудом беҳаловот одам хотиржам севиши-севилиши мумкинми?.. Шошқинч ва беҳаловот дунёнинг

севигиси шундай бўладими ёки?.. Тушунмайман... Йўқ, лоақал севги-муҳаббат туйғулари бу телба замон шиддатининг қурбонига айланмаслиги керак.

Умрнинг ўлчами худонинг измида. Турмуш савдолари, рўзгор ташвишлари тубсиз ўпқондек тортиб кетаверади одамни, айниқса Сендаги яқинларингга ўзингни унутар даражадаги куюнчаклик нечоғли таҳсинга сазовор бўлмасин, жоним, ўз жонинг ва қадринг – ўз ҳаловотинг ҳақида ҳам вақти-вақти билан қайғуриб тургин. Мен сўнги нафасимга қадар Аллоҳдан Сенга соғлиқ тилайман, ёлбораман. Сенинг исминг ёнига ҳеч бир хасталик номи кўшиб айтилиши мумкин эмас. Ишон менга, ёлғизим! Ўзингни ўйламасанг, мени ўйла, мен учун, муҳаббатимизнинг боқийлиги учун ҳам соғ-саломат бўлишинг керак, ягона!.. Ахир менинг муҳаббатим – ўзимнинг вужудимга, қалбимга сиғмай, тўлиб-тошган эҳтиросу ҳаяжонларнинг энг дилкаш, жондодларим, яъни Сенда давом этиши деганидир, менинг ичимга сиғмаган энг боқира, энг масрур туйғуларимнинг Сенгагина ишонганимдир, Сендан ҳаловат топганимдир!

Сен мен учун қанчалар азиз ва мукаррам эканлигингни тушунтира оляпманми, асалим?..

Инсон бирон лаҳза ўз кўнгли, ўз қалбига қулоқ тутиши, хаёлий қувонч ва севинчлари тўлқинида сузиб юриши ҳам керак-ку!.. Шу тақдирдагина, инсон... Айтолмаяпман, ёзолмаяпман... Балки шартта кўзни юмагимиз, кўнгли майлларини унутамиз-да, жуда-жуда кўпчилик жонивор-бандалар қатори “рисоладагидек” яшаб ҳам ўтармиз. Сен ҳам осуда, бахавотир яшайсан шунда, менинг арзодларим Сени ортиқ нотинч қилмайди, чалғитмайди, бошингни қотирмайди...

Хўп дегин, жоним. Кўнглингга маъқул гўзал манзарага термилиб, бир лаҳза тин ол. Ҳамма нарсани, бутун борлиқни унут (мендан бошқасини албатта!). Турмуш ташвишларини хаёлингдан соқит қил. Ўзингнинг нақадар мўъжизакор, латофатли, сеҳрларга бой, оппоқ, беғубор, гўзал, ақлли, фаросатли, жозибадор... СУЮКЛИ, қадрдон инсон эканлигингни ҳис қилгин, эътироф этгин! Жон, дўстим, юпанчим, жозибам, хўп дегин. “Хўп бўлади!” эмас, “Хўп бўлади, акажоним!” деб айтақол.

Айтингми? Дединг-а? Озорим, азобим, ўжарим, изтиробим... соғинчим!..

*Я Вас люблю, хоть я бешусь,
Хоть это труд и стыд напрасный,
И в этой глупости несчастной
У Ваших ног я признаюсь!
Мне не к лицу и не по летам...
Пора, пора МНЕ быть умней!
Но узнаю по всем приметам
Болезнь любви в душе моей:
Без Вас мне скучно, – я зеваю;
При Вас мне грустно, – я терплю;
И, мочи нет, сказать, желаю;
Мой ангел, как я ВАС люблю!*

Хў-ўп, ака, жоним... Хат ёзишнинг қотириб юборасиз-да! Ҳа, энди бошқача ёзиш ҳам мумкин эмас-да, менга, тўғрими? Қалай, ким эканлигимни Сиз истагандай ҳис қила бошляпманми? Ҳар бир инсоннинг ўзига хос, ҳеч кимга ўхшамайдиган гўзал жиҳатлари бор. Фақат уни кўра олиш, қадрлай билиш керак. Сиз мени ўзим ҳам танимайдиган даражада кашф этиб юбордингиз. Буям бир бахт. Яхшиям Сиз борсиз!..

Дўстим! Жоним! Тирик жон борки, дунёдан нимадир олиб яшайди. Тирикликнинг ҳикмати шундай. Банда ҳам

лаёқати, омади, меҳнатига, истеъдодига яраша дунёда нимадир орттиради. Мен ҳам, эҳҳее, озмунча бойлик орттирдимми?! Санаб одоғига етолмайман. Бири биридан ноёб, бири биридан тотли, бири биридан арзанда. Етказганига беадад шукр, ҳеч кимдан таъма кутмадим, Аллоҳ бераридан қисмади. Яна минг бора шукр. Бироқ топганларимнинг барча-барчаси торозининг бир палласига қўйилсаю, иккинчи палласида менинг номаларимда сочилиб ётган (тўғрироғи, баён этишга ҳаракат қилинган) Қувончим, Изтиробим, Яғонам, Опоғим, Асалим, Армоним, Гавҳарим, Роҳатим, Ҳаловатим, Ноёбим, Нодирим... барча таърифларга тил ожиз, шулар қўйилса, посанги қай томон оғади?

Бу саволга мен бўлиб, менинг тилим, менинг дилим бўлиб жавоб бер, ўтинч!..

Ўзимни тергаша тушаман: шуунча гапларни, армону ҳасратларни йўллашдан мурод нима? Сенинг бу китобий изтиробларингга кимнинг кўзи учиб турибди? Оҳвоҳларинг ўқувчисини топадими-йўқми, ҳали?

Топади, ўқувчим аниқ, кўзим очиқ экан у кўз ўнгимда, ақлим ишлаётган экан ақлимнинг ичида, юрагим тепиб турган экан юрагимнинг тўрида, томирларимда қон айланиб турган экан қонимнинг жилғаларида, бир сўз билан айтганда У – ичимдаги Одам! У ичимни забт этган, ишғол этган. Ичим У билан лиммо-лим!.. Ичимнинг эгаси ҳам У. Тақдирим чизиқларини ўзи истаган, кўнгли тусаган томон тортиб бораётган ҳам У.

Ахир тақдир Яратганнинг измида эмасми?

Яратган эгам мени У орқали ўз измига олган. Аллоҳ таолонинг ўзи Уни менинг ичимга жойлаб қўйди, мен Уни ичимдан ҳайдаб чиқаришнинг уддасидан чиқолмадим, қурбим етмади. Мен – ичи ишғол этилган одам. Ихтиёри тамом Унинг инон-ихтиёрига кўчган одам.

Бундай фикрлаш гуноҳ эмасми, ахир...

Қўйгин, мени қийнамагин, ўтинаман, ичи истило этилган, ўзи банди олинган одамни ортиқ қийнама, унга ортиқ азоб берма...

– Ахир, шу аҳволда ўзингиз азобларга қолиб кетяпсиз-ку?

– Азобларимга тил теккизма, шу азоблар – менинг роҳатларим, ҳаловатларим... Унга тил теккизма, чунки улар мен учун муқаддасдан-муқаддас ичимдаги Одамга дахлдор...

Биласанми, жоним, хатларимда баён этилган дил изҳорларини бир бошдан, кетма-кет ўқиш шарт эмас, чунки улар жуда катта қисмат, тақдир... роман сочмалари. Лавҳалари. Манзаралари. Пейзажлари. Саҳналари. Этюдлари. Парчалари. Резгилари. Боблари. Фасллари. Қисмлари... Яна нима деб таърифлай, ўзинг айта қол, шакарим? Кайфиятингга қараб, битта-битталаб ўқиб кўргин, кўргин-у мулоҳаза қилгин, Ўқувчим. Майли, ўзингга хос бўлган совуққонлик билан, майли, менга хос бўлган қайноқ эҳтирос билан, майли, бутун дунёни, барча борди-келдиларни унутиб ўқигин. Биламан, улар турлича таъсир қилади, лекин ўтинчим битта – зинҳор бепарво ўқимагин, чунки уларнинг бари, ҳатто битта ҳарфигача, битта белгигача тасодиф эмас, бежиз эмас. Уларнинг бари бами-соли кардиограмма аппаратида суратга туширилган юрак зарбаларининг ўзгинаси!..

Зулмат осмониди чақнаган чақмоқ изларини эслатувчи кардиограмма чизиқлари узун-қисқа бўлиши, эгри-бурги бўлиши, узук-юлуқ бўлиши мумкин, лекин зинҳор-базинҳор ёлғон бўлмайди, улар юракнинг қоқ марказидан ўтган изтироб чизиқлари, шунинг учун ҳам уларни бепарво ё ишончсизлик билан ўқима, асал ўқувчим, хўпми?..

Яна шуни унутмагинки, бу узук-юлуқ, калта-култа чизиқларни пишиқ-пухта қилиб уланса, биласанми, қаерга олиб боради? Биласанми? Биласанми, қайси юрак чизиқларига туташиб кетади? Айт, биласанми шуларни, ҳис қиласанми, мунисам?!

Агар Сен билмасанг, нима қилиб ёзиб ўтирибман, бу ҳасратларни, оппоғим?!

Айтгандим-ку, шоирлар ўғри, акс ҳолда изтиробга тўла кўнглимни томоша қилиб турган одамдек қуйидаги байтни битармидилар?!

*Бизни гўдак билиб ўйнади тақдир,
Устимиздан кулиб ўйнади тақдир,
Қўлларинг ушлашга қўймади тақдир,
Икки вужуддаги битта одаммиз.*

Ахир:

*Сенсиз маъносизман, сенсиз кимман, ким?
Ярим ой булутга беркинади жим,
Юрагим нимтадир, эй гўзал ярим,
Икки вужуддаги битта одаммиз.*

*Синов бу, деймиз-да, бу кўҳна савдо,
Дунёни унутсин, дедими Худо,
Қиёматни кутсин, дедими Худо
Икки вужуддаги битта одаммиз...*

Икки вужудни бир одамга айлантиришга қодир муҳаббат – самовотнинг туҳфаси. Муҳаббат – боқийлик умиди...

Мактубларингиз кўнглингиз каби беғубор, гўзал. Ҳозиргина роса чиройли ёмғир ёғиб ўтди. Ҳамма ёқ топ-тоза, тип-тиниқ. Сиз билан суҳбатлашсам, мактубларингизни ўқисам кўнглим ҳам ёмғирдан кейинги кундек ёришиб кетади. Яхшиям Сиз борсиз, мендек беоқибат дўстингизга мактуб ёзиб толиқмаётганингиз учун ҳам раҳмат.

Сизга дунёдаги бор яхшилиқларни илиниб...

Меҳрибон дўстим. Туш ҳаётнинг давоми, тўғрими? Тушда кечган умрлар деб бежиз айтмаган-ку, адаби-миз. Шунинг учун, қолаверса, аксарият тушларим Сиз билан боғлиқ бўлгани, Сиз билан фақат тушимдагина эркин, бемалол учрашиш, суҳбатлашиш мумкин бўлгани учун ҳам мен уларни ардоқлайман. Кечагинда... ҳар доимгидек мени яна бир бор ҳайратда қолдирдингиз. Қандайдир гавжум зал. Тўйми, тантанами, билполмадим. Лекин казо-казолар йиғилишган. Ҳамманинг эътибори Сизда. Сўз айтдингиз. Негадир ҳаяжонланиб, юрагимни ҳовучлаб ўтирибман. Мен қай хаёлдаману, Сиз бошқаларга эътибор ҳам қилмай менга қараб-қараб кўясиз!.. Тавба!.. Бир маҳал, қай кўз билан кўрайки, Сиз мен томон яқинлашиб келяпсиз, кўрқиб кетдим. Ҳайрон бўлиб қолдим. Нима қилмоқчисиз?.. Нима дейсиз менга ўша ерда?! Мана, ёнимга етиб келдингиз ва... шунча эътиборли кишилар кўз ўнгиди мен билан қўл олишиб кўришдингиз. Кўришмаган тақдирингизда ҳам мен ўша вазиятда Сизни жуда яхши ва тўғри тушунардим, ёнимга кела олишингизни хаёлимга ҳам келтирмагандим ва... ҳайратда қолдим! Қойилман! Я в шоке!.. Кўрқиб кетганимдан нима қилаётганимни билмай қолдим. Ёнимдаги дугонамнинг тиззасида турган катта гулдастани олиб Сизга тутқаздим. Сиз эса худди шундай бўлиши табиий-дек, гулни олдингиз-да, уни баланд кўтариб ҳаммага кўз-кўз қилдингиз!..

Уйғониб кетдим. Кунига минг бора кўнглимдан ўтказадиган “мумкин эмас”лар ва яна минг бир майда ташвишлар билан куймаланиб юрган, ҳеч бир томондан Сизга муносиб бўлмаган аёлга шуунча меҳр, ақл бовар қилмас эътибор кўрсатасиз-а!.. Мен тушимда бўлсада, жуда бахтли аёллигимни ҳис қилдим ўша топда... Кўнглимдан кечган, кечаётган бор гўзал туйғулар сабабчиси ҳам Сизсиз.

Эъзозу, меҳрга тўла мактубларингизга лойиқ кўрганингиз учун, ҳамма-ҳаммаси учун раҳмат, олисдаги энг яқин Дўстим! Менга бўлган муносабатингизнинг беғуборлигидан ҳайратланаман ва доимо шундай бўлиб қолади деб умид қиламан, тўғрими? Чунки мени яхши кўрган Инсоннинг ўзи дунёдаги эзэнг покиза, самимий, қалби жудаям гўзал!..

Сизга бир даста эмас, минг– минг, миллион даста гул беришга тайёр...

Энг яқиндаги энг яқин дўстингиз.

Худо хоҳласа... тўхта, азизим, ахир бизнинг дилдандан чиқариб боғланишимиз ҳам аллоҳнинг хоҳиши эмасми?.. Худо хоҳлаганки, бу мактубий дийдорлашув сурури ва азобларини тотиб юрибмиз. Соғинишлар, айрилиқ синовлари ва адоқсиз соғинч уқубатлари ҳам... Худонинг хоҳиши ила бўлаётганлигига қандайга шак келтира оламиз?.. Тўғри эмасми, жони жаҳоним?..

Аллоҳнинг табаррук номи билан кўнглидагини изҳор қилар эканман, зинҳор Унга шак келтирганим йўқ деб ўйлайман, зеро, Сенга аталган туйғуларимнинг бари илоҳий, осмоний муҳаббат изҳорларидир...

Кўнгироқ қилолмаганинг учун узр сўрабсан, узуринг кўзимга тўтиё. Мен ҳар куни, ҳар соат ва ҳар дақиқада кутаётган бўламан тилло кўнгироқларингни!

Энг доно тасаллини топганмиз-ку: ҳар бир ишимиз **ХОҲИШ** ва **ИМКОНИАТ** уйғунлигининг фарзанди...

Мактубингиз учун раҳмат. Гўзал ниятларни ўқиб Сиздек дўстим борлигидан кўнглим кўтарилди. Сиз кўнглимга жуда яқин, меҳрибон, қадри кишимсиз. Ишонинг, ҳаммиша шундай бўлиб қолади.

Дилдўст! Мабодо Сенинг номинга хат бормай қўйса мен айбдорман. Бу менинг шаънимга иснод, номус! Ахир мен борман-ку, ҳаётман-ку, нима учун Сенга (Сенга-я?) хат бормаслиги керак?! Ваҳоланки, ҳар соат, ҳар дақиқада Сенга аталган мингта, миллионта дил изҳорларим қалашиб ётади, уларни қоғозга тушириб адо қилолмайман, биласан-ку!.. Бордию, хат мутлақо бормай қўйса, демак, мен йўқман!..

Ваҳоланки, мен борман, Сен борсан, дўстлигимиз бор!.. Меҳр-оқибатимиз бор!

Ҳар ҳафта газеталарда чиқадиган мунажжимлар башоратига кўз югуртираман. Биламан, Сен ундай нарсаларга ишонмайсан, лекин худди қадрдонимнинг аҳволидан хабар топаётган одамдек жоним хаприқиб қарайман. Кечаги сафар Сени “Ўзини ёлғиз ҳис этаяпти” деб ёзибди. Ичим ўйилиб, ўпирилиб тушди. Сенинг ёлғизлик изтиробиди қолдириш... Мумкин эмас, зинҳор!!!

Икки ёрти юрак бирлашган жойда ёлғизлик қолмайди. Тушунапсанми?..

Чиндан ҳам мунажжимларга ишонмайману, лекин ўтган ҳафта ўзимни жудаям ёлғиз ҳис қилдим. Ҳозир ҳаммаси жойида. Худди сезгандек ёзган гўзал ва нафис мактубингиз учун раҳмат. Ҳа, Сиз айтгандек баъзан атрофдагилардан кўнглим тўлмаслиги одамни қийнаб юборади. Бир-биримиздан кўнглимиз тўлиши эса... шу бўлса керак-а бизни ҳеч айрилишимизга йўл бермаётган туйғу, тўғрими Қадрдоним?..

Одатда одамларни туғилган куни билан табриклар шадди. Бироқ сен табриклар одамни дунёга келтирган Инсонни нима учун қутламаслигимиз керак?!

Оналар йилда бир марта эмас, фарзандлари нечта бўлса, шунча марта туғилган кунни нишонлашга ҳақлидирлар. Ҳар бир онанинг тўлғоқ тутган онларда вужудидан отилиб чиққан ҳар бир “оҳ” ва “ух” учун ҳар бир эркак дунёга дод солиб ўз аёлидан узр сўраса арзийди десам ажабланмаслик керак!.. Зеро, она тўлғоғи... муҳаббатга ўхшаб кетади: муҳаббатнинг қувончлари, изтироблари, уқубатлари, уялиш ва яна, билмадим, алланималарига...

Янги туғилган чақалоқнинг жаннати исидек самимий ва беғубор ниятлар билан!..

“Ҳижроним...”даги ҳижроннинг давоми ҳам охирламоқда. Шу боис буни “Ҳижрон...”нинг иккинчиси деб номламоқчи бўлдим. “Кардиограмма”, “Жодуланган қалб”, “Юракдаги Тожмаҳал” деб, сўнгра “Илоҳий синов изтироблари” деган номлар кўнглидан кечди. Пиратордида “Мен – сенсиз, сен – менсиз” бизнинг руҳий ҳолатимизни кўпроқ ва аниқроқ ифодалагандек туюлди. Аслида ҳам шундай эмасми?

... Шаҳар чеккасидаги овлоқ йўл ёқасида саф тортиб ўсган тераклар кўз ўнгимизда худди булутлар этагини тутмоққа шайланган найзалар янглиғ шиддат билан бўй чўзди. Лекин улар ҳарчанд қад ростлаб, узун-қисқа панжалари билан юқорига интилмасинлар, терак – осмонсиз, осмон – тераксиз қолаверади... Ваҳоланки, улар ораси гўё бир қадам. Бир қадам қўйиш мушкул шунчалар!..

Сизга ўхшатиб теша тегмаган ва ғалати ташбеҳлар ижод қила олмайман. Терак, осмон... бир қадам қўймоқликнинг азоб-армони... Нима бўлган тақдирда ҳам яхши ном топибсиз, менга ёқди. Оддий сўз ўйинидек туюлади, лекин унинг замиридаги маъно-мазмунни биз иккимизгина тушунаемиз, англаймиз. Қанча маъно бор ахир унда?! Меҳр ҳам, муҳаббат ҳам, армону соғинч изтироблари ҳам... ҳамма-ҳаммаси жо бўлган!..

Қадрдоним! Мўъжизани қара, куни-кеча газетада Абду Наби дўстимнинг шеърини ўқидим:

*Мен – сенда мусофир,
Сен – менда мусофир...*

Ҳақиқатда, сўз шоирлар илкида мўъжизага айланади... Озар шоири Бахтиёр Ваҳобзоданинг мўъжаз шеърини қара. Насриддин шоир таржима қилибди. Ҳамон, бир-биримизга мусофир эканмиз, ҳамон мен сенсиз, сен менсиз яшар эканмиз, шоирнинг ҳукмини қара:

*Энди на СЕН – СЕНСАН,
На-да МЕН – МЕНМАН!..*

Ё, Парвардигор, Ўзингагина тавбалар қиламиз!.. Ўтинамиз, раҳмингдан бенасиб этма!.. Фақат, дўстим, қанчалар аччиқ бўлмасин, ёзишмаларимиз бу қадар аянчли тугалланмасин. Ахир туганмас муҳаббат мўъжизаси ҳам илоҳий инъом эди-ку, биз учун! Шунинг шуқронасини ҳам унутмайлик, меҳрибоним!

Орадан ойлар, ҳали жуда кўп-кўп йиллар ўтади, шундай кунлар, лаҳзалар келадики, мактубларимизни Сен қайта-қайта қўлга олсан, ёд бўлиб кетган саҳифаларни яна ва яна такрор-такрор ўқийсан, ана ўшанда... Парвардигор менга ато этган жонажон Дўстимнинг кўнглида, дилида бир ёруғлик, бир нурли кайфият пайдо бўлади... Ширин, тотли ва сирли хотиралар хаёлларни олиб қочади...

Инсоннинг умри, шахсий-интим кечинмалар ҳақидаги зиддиятларга тўлиб-тошган адоқсиз ўйлар мен ўзимникига айлантира олмаган гўзал қалбнинг ўзгача дуқурлашига сабаб бўлади...

Эҳ-ҳе-е, мен уни ёзгунча... неча-неча бедор тунлар, изтиробларга тўла эҳтирослар, ҳадсиз-худудсиз орзу-умидлар...

Лекин, бирон лаҳза бўлсин бир туйғу мени зинҳор тарк этмайди, бу – дилимдагини етарлича тушунтира олмадим!.. тушунтира олдимики?! яна ёзсам, яна гапирсам – ёзаверсам, гапираверсам, ҳоли-жонига қўймасам, мендан бошқани ўйламаса, турмушнинг ўткинчи ташвишларига чалғимаса!.. Ахир орамиздаги энг беғубор, энг тоза туйғулардан баҳра олиб яшашга ҳақлимиз-ку! Қолаверса, мен минг карра такрорлашдан чарчамайман: Сен бандасининг имконидан бўлган ҳеч нарсага мухтож бўлмаслигинг керак, Сен ҳар он, ҳар қадамда аллоҳ Сенга ато этган жозига яраша эъзозланмоғинг, қадрланмоғинг, эҳтиромланмоғинг шарт!..

Дилимдагини айта олаяпманми, изҳор эта олаяпманми, жоним?..

Энг оппоқ туйғуларини оёғинг остига поёндоз қилиш орзусидан кечмаган, кечолмайдиган, асло кечишни ҳаёлига келтирмайдиган...

Энг олисдаги энг яқин Дўст!..

Когда меня не будет, когда всё, что было мною, рассыплется прахом, – о ты, мой единственный друг, о ты, которую я любил так глубоко и так нежно, ты, которая переживешь меня, – не ходи на мою могилу... Тебе там делать нечего.

Не забывай меня... но и не вспоминай обо мне среди ежедневных забот, удовольствий и нужд... Я не хочу мешать твоей жизни, не хочу затруднять ее спокойное течение.

Но в часы уединения, когда найдет на тебя та застенчивая и беспричинная грусть, столь знакомая добрым сердцем, возьми одну из наших любимых книг и отыщи в ней те страницы, те строки, те слова, от которых, бывало, – помнишь? – у нас обоих разом выступали сладкие и безмолвные слезы.

Прочти, закрой глаза и протяни мне руку... Отсутствующему другу протяни руку твою.

Я не буду в состоянии пожать ее моей рукой – она будет лежать неподвижно под землею... но мне теперь отрадно думать, что, быть может, ты на твоей руке почувствуешь легкое прикосновение.

И образ мой предстанет тебе – и из-под закрытых век твоих глаз польются слезы, подобные тем слезам, которые мы, умиленные Красотою, проливали некогда с тобою вдвоем, о ты, мой единственный друг, о ты, которую я любил так глубоко и так нежно!..

Нималарни ёздингиз? Қаердан топдингиз бу бу гапларни? Наҳотки, Сиз менга шундай айрилиқни раво кўрсангиз, жоним?! Ахир... йиғлаб юбордим. Ахир мен зинҳор бундай хаёлларга бормаганман, ўйимнинг бир чеккасига ҳам келтирмаганман, бундай совуқ ва қора хаёлларни, Сиз эса... кўрқиб кетдим. Парвардигорнинг Ўзи асрасин, бундай кунлардан, меҳрибоним! Хўп, денг, Сиз ҳам худодан сўранг, илтижолар қилинг. Беғубор дўстлигимиз ҳаққи-ҳурмати Ўзингиз ва мен учун ёлбориб сўрайлик, қадрдоним!..

*Сендан хабар кутиб кўзларим толди.
Боғимизда олча гуллади...*

Йиллар ўтар, Сен билан мен танимаган-билмаган навқирон йигит-қиз бу ёзишмаларимизда қолган туйғулар изҳорини ажиб таассурот билан ўқишига ишонаман. Яна шунга аминманки, жинси ва ёшидан қатъий назар, номаларимизни ўқиган инсоннинг кўнглида парвардигор бизга ато этган ажиб бир ёруғлик, нурли бир кайфият пайдо бўлади. Уларни ширин, тотли ва сирли хаёлхотираларга ошно этади. Адоқсиз ва муҳими, ҳукмлардан ҳоли ўйларимиз ўша номаълум ўқувчимизнинг қалбига гўзаллик, эзгинлик олиб киради, кўксидаги зарбаларнинг ўзгача оҳангда уришига сабабчи бўлади. Қалби бундай кайфият, бундай хаяжон, бундай меҳр-муҳаббат билан тўлган инсон ҳаётда зинҳор ёмонлик, ёвузликни билмайди, унинг назарида ҳамма-ҳамма гўзал, дунё гўзал, ҳамма ҳаммага меҳрли, бутун олам яратган эгамизнинг арзандаси, эркаси бўлиб кўринади. Бундай одамлар фақат яхшилик учун туғиладилар, жумла-жаҳонга яхшилик соғинадилар, яхшиликка топинадилар...

Мен шундай улуғ мартабага Сен, Сен туйғули эришдим!

Қўлимга қалам оларканман, бирон лаҳза кўз ўнгимдан Сенинг чехранг нари кетгани йўқ, гўё Сенинг рўпарангда туриб юзма-юз суҳбат қураётгандек, садафдек оппоқ чехрангдан ёғаётган биллур нур нурафшон этиб турган юрагимдаги кечинмаларни Сен билан баҳам кўраётгандек, ҳатто... ҳатто илоҳий Ҳақ пойида тавба қилаётган мўъмин сингари юрак қонларини сиёҳга айлантирдим.

Кел, оқибатли Дўст, беғубор туйғуларимиз қиссасига ғоятда оддий, лекин бағоят юксак мақомдаги сўзсиз савол-жавобимиз нуқта вазифасини ўтасин:

-
- ... – ..?
-!..

1996 – 2010 йиллар.

Менинг хаёлларим кўкда, фазода

Файрат МАЖИД

Синглим,
Сингилжоним,
Шаҳноза синглим,
Бағрингда икки гул – Нигор, Шаҳзода.
Менинг армонларим узундан, узун,
Менинг хаёлларим кўкда, фазода.

Синглим,
Сингилжоним,
Шаҳноза синглим,
Бағрингда икки гул – Нигор, Шаҳзода.
Мен илҳом майдан сармастман буткул,
Тугамаса ҳеч бу шафақгун бода.

Синглим,
Сингилжоним,
Шаҳноза синглим,
Бағрингда икки гул – Нигор, Шаҳзода.
Оламдан зулматни қувсам, ҳаётман,
Дилларга улашиб нурлардан шода.

Синглим,
Сингилжоним,
Шаҳноза синглим,
Бағрингда икки гул – Нигор, Шаҳзода.
Кўнгил юксалиши беоромликдан,
Дунё инқирози уруш, низода.

Синглим,
Сингилжоним,
Шаҳноза синглим,
Бағрингда икки гул – Нигор, Шаҳзода.
Бағрингдаги икки гул янглиғ кўнглим,
Адоват, кинлардан бўлсин озода.

Синглим,
Сингилжоним,
Шаҳноза синглим,
Бағрингда икки гул – Нигор, Шаҳзода.
Тобора шу элга ошуфта юрак,
Тобора Ватанга ишқим зиёда.

Синглим,
Сингилжоним,
Шаҳноза синглим,
Бағрингда икки гул – Нигор, Шаҳзода.
Менинг орзуларим узундан, узун,
Менинг туйғуларим кўкда, фазода.

У пайт орзу нима, билмасдик, ҳатто,
Кенгликларга тутиб қалб кўримизни.
Фақат соғинишиб қолар эдик биз,
Бир зум кўрмай қолсак бир-биримизни.

Ўлгудай қайсару ўжар эдим, иғҳ,
Тортиб қочар эдим, сочи кўнгироқ.
Негадир ёқарди сенга бу ишим,
Қирларни тўлдириб чопардик узоқ.

Осмон тўла юлдуз – дурри маржонлар,
Бизнинг кўзимизда бўлар эди жам.
Бизлар тушунмасдик, не ўзи шодлик,
Нима ўзи ҳижрон, нима ўзи гам.

Кейин катта бўлдик,
Улғайдик кейин,

Дилда қолиб кетди қанча изҳорлар.
Жудаям чиройли келин бўлдинг сен,
Кейин...
Сени олиб кетди “ёр-ёр”лар.

Бугун ҳамма нарса қоп-қоронгудир,
Бир қатим зиё йўқ нашо намода.
У пайт ёруғ эди олам дегани,
Бахтсизлик йўқ эди еру самода.

* * *

Ёринг осмондаги ой бўлганда ҳам,
Остингда қанотли той бўлганда ҳам,
Умринг саодатга бой бўлганда ҳам,
Дилдаги иймнинг нақдинг аслида,
Хайру саховатинг бахтинг аслида.

Бу ёлгон дунёси рост бўлмай дема,
Зулмат ёруғликка дўст бўлмай дема,
Барча иш бекаму кўст бўлмай дема,
Фурсату имконинг нақдинг аслида,
Сабру қаноатинг бахтинг аслида.

Юлдузга етсанг ҳам ерни азиз бил,
Онажон Ватанни, элни азиз бил,
Кўнгулга ранг берган гулни азиз бил,
Шудир шавкат-шонинг нақдинг аслида,
Меҳру муҳаббатинг бахтинг аслида.

Ям-яшил боғлар ҳам хазонга етгай,
Амал ҳам, давлат ҳам тугагай, битгай,
Жон қуши гулгами, ўтгами кетгай,
Омонат шул жонинг нақдинг аслида,
Сидқу садоқатинг бахтинг аслида.

ВИДО

Бир қиз йиғляпти, билмайди ҳеч ким,
Кўнглими дунёдан совий бошлайди,
Сўнг аччиқ устига кўрпага қўшиб,
Менинг юрагимни қавий бошлайди.

Бир қиз йиғляпти, билмайди ҳеч ким,
Дилдан ненидир қува бошлайди.
Сўнг аччиқ устида; кўйлакка қўшиб,
Ғижимлаб кўнглимни юва бошлайди.

Бир қиз йиғляпти, билмайди ҳеч ким,
Қалбини андуҳлар ўя бошлайди.
Сўнг аччиқ устига кўйлакка қўшиб,
Жонимни дорларга ёя бошлайди.

Бир қиз йиғляпти, эшитар ҳамма,
Кўнглимда ҳижроннинг уйи бўляпти.
Сўнг аччиқ устига кўрпа ёпиниб,
Йиғладим... Шу қизнинг тўйи бўляпти.

Бир қиз йиғляпти...

БОЛАЛИК СОҒИНЧИ

Қирққиз тепаларда лолақизгалдоқ,
Менинг юрагимдан сачраган нола.
Йўлингга кўз тикиб турибман муштоқ,
Олис адирларда югурган бола.

Тогнинг бағрин ёриб чиққан эй булоқ,
Шилдираб оқишинг мунис шалола.
Эсимда тим қора, кўзлари мунчоқ,
Олис адирларда югурган бола.

Сочига толбаргак ярашган ҳой қиз,
Намунча чиройли кўзингиз, хола.
Кўнглимни чўлгаган бирам тотли ҳис,
Олис адирларда югурган бола.

Менинг ўжар синглим орзуси осмон,
Кумуш кулгулари нурдан зилола.
Юрагим энг тоза ўйларга макон,
Олис адирларда югурган бола.

Онажон, қалбимни мен кимга айтай,
Бирдан ёндирсаму сочимдан тола.
Пайдо бўлиб қолса эртақдагидай
Олис адирларда югурган бола.

* * *

О, минг йиллик муҳаббат
Оловлари қалбимда,
Яна минг йиллик севги
Қаловлари қалбимда,
Қалбимда тугролари,
Яловлари қалбимда,
Нурли-нурли муҳаббат

Зиёлари бўлдимман.
Бул бепоён оламнинг
Армонида умрим бор,
Яна сўнгсиз қайғуси,
Дармонида умрим бор,
Умрим бор висолида,
Ҳижроннида умрим бор,
Сирли-сирли муҳаббат
Ғиёлари бўлдимман.

Ялтир-юлтур юлдузлар
Кўйларимга қўшилгай,
Яна моҳтоб он-ойдин
Ўйларимга қўшилгай,
Қўшилгай сўйларимга,
Бўйларимга қўшилгай,
Тўлқин урган муҳаббат
Дарёлари бўлдимман.

Мен шайдойи булбулман
Гулсиз ўтган куним йўқ,
Тупроқ маним ҳабибим,
Улсиз ўтган куним йўқ,
Куним йўқ дилсиз ўтган,
Дилсиз ўтган куним йўқ,
Қалблардаги муҳаббат
Садолари бўлдимман.

Манзура ШАМС

Кўнгилнинг ҳам кўнгли бор

Китобларим тахламини очарканман, таниш китобларни яна варақлаш, ёд бўлиб кетган шеърларни яна ёдга олиш истаги туғилди. Уйлаб кўрсам, энг кўп Эшқобил Шукурнинг шеърларини ёд билар эканман. Йўқ, атай ёдлаганман уларни, ўқиганим сари ёдимда қолаверган экан.

*Сочлари сумбул-сумбул... сочлари,
Келбат кериб келаётган келиной...
Ой билан очиб кўнгил... қошлари
Ойнинг камин тўлаётган келиной...*

Шеър шоирнинг ўз овозида шууримда айланаверади. “Келиной” дейди шоир. Бировнинг хасмига айланиб бораётган қизни “севгилим” дея олмайди. “Бевафо” дея олмайди. Оғриниб, ўртаниб, “келиной” дейди. Кейин “сочлари сумбул-сумбул” дейди. Ҳа, кейин “келиной” дейди...

“Бир ўчоғ чўғ қолди менинг кўнимда” деганидан кейин шеър эмас, бир ўчоғ чўғ ҳам хотирани куйдириб ёдда қолиб кетаверади-да.

Эшқобил Шукурнинг шеърларидаги хислатлар кўнгилнинг кўнглидаги оғриққа тегиб кетишида бўлса керак.

*Ичимда ғичирлар бир кўшиқ,
Ғичирлар... Мен ҳамон ўлмайман.
Йиғлар бўлсам энди, сенга эмас, йўқ,
Йиғласам, Оллога йиғлайман.*

*Суюгимни ёқар бир оҳанг
Мен ҳамон дунёга келмайман.
Тенг ярмим ғариб тун, ярмим ғариб тонг,
Йиғласам, Оллога йиғлайман.*

*Қил кўприк чайқалар басма-бас,
На ўлим, на ҳаёт... Билмайман.
О, банда, оғринма, мен сенга эмас,
Йиғласам, Оллога йиғлайман.*

Бандасига эмас, фақат Яратганининг ўзига кўнгил очиш, йиғлаш, тўкилиш хаёли руҳияти пок, дину диёнатдан, дунёю охираддан хабардор тоза кўнгил эгасининг сўзидир. Шоирнинг шеърларини ўқир экан, шеърхоннинг кўнгил олами ҳам тозариб боради, инсон ўзини таҳлил қила бошлайди. Фақат Оллога йиғлаш фақатгина Унинг ўзига яқин кишиларгагина насиб этади-да, ахир! Шоирнинг “О, банда, оғринма, мен сенга эмас, Йиғласам, Оллога йиғлайман”, дейшидан эса янада сокинлашади хаёл. Ёлғизликка, шовқинли дунёдан бир қадам наридаги хотиржамликка томон талпинади кўнгил. “Худони танимагандан кўрқ”, деб кўярди бир кекса ҳамқишлоғим дунёнинг ишларидан ёзғириб, кўнглини очган ёш-яланга. Бу гапларнинг маъзини энди чақяпман, унинг нега доим шундай деб маслаҳат сўраганларга айтишини айтиб, шундай

хулоса чиқариб кўя қолишини энди тушуняпман. Худони таниган одамлар шоир ёзганидек, фақат Оллога йиғлайди, дардини бандасига айтиб ўтирмайди. Бандасига айтгандан фойда йўқлигини, инсоннинг аслида келару кетари нима эканлигини англаган қалбгина Худога яқиндир.

Шоирнинг “Ичимда ғичирлар бир кўшиқ”, дейишида энди “юқа бошлайди”. “Тенг ярмим ғариб тун, ярмим ғариб тонг”, дейишларидаги маънони энди англай бораман. “Қил кўприк чайқалар басма-бас, На ўлим, на ҳаёт... Билмайман”, деганидаги иккиланишни ҳам бир тозариш билан уқиб бораман. Бу тушкун кайфиятнинг сўнгида эса қоронғулик эмас, ёруғлик нур сочиб турганини, Оллога йиғлаган одамгина, шундай хотиржамликни топиб олиши суякка сингади. Шоирнинг шу кайфиятга етиб боргани, шу лаҳзадаги кайфиятни тасвирлай олгани ҳам мени қувонтирди. Бу кўнгилдан айтилган шеър ҳам аллақачон ёдимга муҳрланиб улгурган.

Эшқобил Шукурнинг шеърларида ўз овози бор. У қайси мавзуда шеър ёзмасин, кўнгилдан ёзади. Энг муҳими, ҳар бир шеърини асарда тағ маъно бор, содда

қилиб айтганда, ЮРАК бор. Руҳий кечинмалар бўлсин, ва ёки ижтимоий мавзудаги шеърлар бўлса ҳам, уларнинг барчасида шу ЮРАКнинг безовталиги сезилиб туради. Мана, шоирнинг яна бир шеъри:

*Майсага қўшилиб титрамоқ учун
Навоий бўлмоғинг шарт эмас.
Ғарибга қўшилиб инграмоқ учун
Яссавий бўлмоғинг шарт эмас.*

*Инсондай... Инсондай яшамоқ учун
Бақо бўлмоқлигинг шарт эмас.
Бир бора Ватан деб йиғламоқ учун,
Даҳо бўлмоқлигинг шарт эмас.*

Ўқувчи бу шеърни ўқиш баробарида ўзини тафтиш қила боради. Қачон майсага қўшилиб титради, қачон инграб кўрди. Охирги марта қачон Ватан деб йиғлади. Хуллас, ўзи инсондай яшайптими?! Ёлғиз қолиб бу саволларга ўзидан жавоб ахтарган одам, ижобий жавоб топмасда, ўйлай олгани учун чин маънодаги ОДАМ.

Шоирнинг “Бузоқнинг ўлимидан сўнг” номли шеъри эса ўқиган одамни ўйлантирмай қўймайди.

*Уч кунлик бузоғи ўлган сигирни
Соғиб олаёттир бефарзанд хотин.
Туёғи зирқираб йиғлайди жонвор,
“Хўш-хўш”лаб қайғули куйлайди хотин:
“Кувшаб егин ўтингни,
Ийиб бергин сутингни.
Сенинг боланг ўлибди,
Хурмо боланг бўлибди.
Хўш-хўш, знам-ов, хўш”.*

*Қайғуни ямламай ютади хотин,
Аламни кувшаб еб ётади сиуир.
Томорқада эса... Экин ичидан
Битта бола излаб ивирсийди эр.
Ҳовлида хувиллар беш хонали уй...
Гувиллаб кўпайиб борар чумоли...
Узоқлашиб борар хотин билан эр,
Бир яйраб қулишга етмайди ҳоли.
Уч кунлик бузоғи ўлган сигирнинг
Сутин соғиб олди бефарзанд хотин.
Икки жонвор қалби чайилган сутни
Ўғри мушук ичиб кетди ўша тун.*

Ғалати шеър-а?! Ғалати томони шундаки, шоир хаёлида кечган ҳисларни туйғулар оқимининг таъсирига берилмай, яхлитлигича сатрларга сингдира олган, туйғулар воқеани баён этаётган сўзларга “шимилиб” кетади ва сўзлар туйғуга айланади. Воқеа замиридаги кишини ўйга толдирадиган ҳолатнинг шеърхонга таъсири бу билан икки ҳисса ортади. Бу ижодкорнинг ютуғи, албатта. Шунинг учун бўлса керак, таҳлил учун негадир шеърни “юлиб” бергим келмади. Уни бус-бутун ҳолича кўчириб ёзгим келди. Сабаби, унинг сатрларида яширинган воқеада тарқоқлик эмас, бирин-кетин фикрлар жамланганди.

Эшқобил Шукурнинг ижодий олами кенг қамровли. У қайси мавзуда ёзмасин, воқеани изчиллик билан давом эттиради, худди бирор ҳикоя ўқигандек муаллиф билан бирга фикрлаш ўқувчига ҳам кўчади. Унга қўшилиб куйи-нади, қайғуради, баъзида қувониб, кўпинча ўксинади,

қайғу гирдобига тушади. Энг яхшиси, шу дардларнинг ичидан бир ёруғлик топиб беради шоир. Шеърий кайфият кўнгилга ҳам кўчади. Узоқ вақтгача шу шеърдаги ўзгача дунёнинг ичида кезинади одам. Анча вақтгача бу сатрлар хотирада айланиб юраверади. Ва беихтиёр у шеър ёдда қолиб кетади. Бир куни, бир куни негадир эсга тушади у. Шунда унинг муаллифи ҳам эсланади негадир. У ҳақда ҳам ўйлайди одам. Шеърдан таъсирланиб шунчалик бедор туйғулар ичида қолиб кетибману, уни ёзган шоир қандай ҳислар билан яшар экан, деб ўйлай бошлайди энди. Шоирнинг бошқа шеърларини ҳам ўқигиси келади. Улар бирин-кетин руҳий оламга кўчади. Энди бу шеърларнинг муаллифи бегона эмас. У ёнидаги одамга, уни тушунадиган, унга ўхшаш ўйлар билан яшайдиган дили дилига яқин одамга ўхшайверади негадир.

Шу лаҳзада негадир бир пайтлар қайсидир устозим айтган бир ибора ёдимга тушади: “Ҳамманинг ҳам ўз диди, дунёқараши бор. Кўнгилнинг диди бўлакча. Ҳеч бир китобхон кўнглига яқин бўлмаган асардан завқлана олмайди. Китобхоннинг, шеърхоннинг кўнглига мажбуран кириб бўлмайди...” Бу гапларнинг маъносини энди чуқур англаётгандекман. Фақат бир нарсани анча аввал англаб улгурган эканман. Эшқобил Шукурнинг шеърлари нима учундир кўнглимга ҳеч қандай тўсиқларсиз кириб келган экан энди билсам.

Шоирнинг яна бир тўплами кўлимда. Муаллиф уни “Яшил қушлар” деб номлабди. Бу сарлавҳа менга тасо-дифий туюлмади. Сабаби, шоир бу билан нима демоқчи эканлигини тушунгандекман. Бу китобда дилимга яқин, қачонлардир ўқиганим, аллақачон менга ёд бўлиб кетган шеърлар ҳам кўп... Мана, улардан бири:

*Ай дил, ҳушёр бўлғил, саҳар вақти бу,
Ўз ичу тошинга сафар вақти бу.*

*Билмам завол қайдан ва иқбол қайдан
Сен қай сори юрсанг зафар вақти бу.*

*Ай дил, тараб айла, ҳурсан, озодсан,
Сенга тонг, вужудга маҳшар вақти бу.*

*Теграмда чақмоқлар гуллаб ётадир,
Ҳатто кесакнинг ҳам гуҳар вақти бу.*

*Мен тилло тавоқда бошим келтирдим,
Ай дил, қабул айла самар вақти бу.*

*Ҳикмат узлатдадур, узлат юракда
Жон қушин Оллоҳга сайрар вақти бу.*

*Ай дил, ҳушёр бўлғил, саҳар вақти бу,
Ўз ичу тошинга сафар вақти бу.*

Шеърни қайта ўқир эканман, унинг бирор сатри ёдимдан чиқиб кетмаганига хайрон бўлмадим. Бу табиий ҳолдек туюлди ўзимга. Ҳақиқий шеър шундай бўлади, назаримда. Ҳақиқий бадиий асаргина шундай – ҳеч қандай сўроқсиз, тўсиқсиз кўнгил оламига кириб келади.

Энди унинг ҳамма шеърлари, тўғрироғи, деярли ҳамма ёзганлари таниш туйғулардек туюлаверади менга. Фақат баъзиларидаги кайфиятни “ҳазм” қилолмай қийналади руҳим. Шунда ўйланиб қоламан. Ижодкор қалбидаги ўша асар ёзилганда юз берган кайфият ўқувчининг мутолаа жараёнидаги ёки руҳиятидаги доимий

кайфиятга тўғри келсагина берилиб ўқий олади унинг ёзганларини. Демак, кўп нарса кайфиятга ҳам боғлиқ экан. Шоирнинг шеърларини ўқир эканман, унинг бедор қалби қанча “бетизгин” кайфиятнинг қурбони бўлганини дилдан тушунаман. У битта одамнинг умрини эмас, бир нечта умрни яшаб улгурганга ўхшаб туюлади менга.

Аслида умримизнинг ҳар бир куни, ҳар бир соати, ҳар лаҳзаси мўъжиза. Фақат биз буни гоҳо англаймиз, кўпинча эса англамай, турмуш ташвишлари гирдобиди қолиб кетамиз. Биз ўйлай бошлаганимиз, фикрлаётганимизнинг, хулосалар чиқараётганлигимизнинг ўзи ҳам сирли бир ходисадир.

*Менинг муҳаббатим нимага арзир,
Нимага арзирди ёниб-куйганим.
Меҳр бу суннатдир, меҳр бу фарздир,
Сени Худо суйсин, менинг суйганим.*

*Мен бир куйинчагинг, тиловчинг, холос,
Сенга йўламасин мендаги қайғу,
Мендан бу дунёга бир ният мерос,
Сени Худо суйсин, обод бўл манғу.*

Биргина менга эмас, кўпчиликка ёд бўлиб кетган бу шеърни ҳам Эшқобил Шукур ёзганлигини ҳамма ҳам билмайди. Бунга ўзим кўп гувоҳ бўлганман. Кўпинча давраларда айтилади бу шеър. Уни биринчи бор эшитаётганлар ёдлаб, ҳеч қурса эслаб қолишга уринади сатрларини. Агар шу шеърни даврада сиз ўқиган бўлсангиз, тортиниб ўтирмай уни ёзиб олишга шайланадиганлар ҳам топилади. Чунки қуйма – тезда дилни чертади.

Шоирнинг ОРЗУлари жуда гўзал. Ҳеч кимникига, ҳеч биримизнинг орзумизга ўхшамайди унинг ОРЗУлари. Бир ўринда у шундай ёзади:

*Бир кун келар...
...сўлим мусичалар
Осмон ювган ҳалол тумшукларида
Олиб келадилар ўша бир кунни*

Барчамиз орзу қиламиз. Қандайдир бир куннинг, гўзал бир куннинг орзусини қиламиз. У кунимизда ғам бўлмайди, дард бўлмайди, бус-бутун БАХТдан иборат бўлади ўша кун. Нима бўлганда ҳам, ўша Бир кун жуда яхши кун, жудаям яхши кун экани аниқ. Шоир мен орзу қилиб юрган нарсани, ичимдаги гапни чиройли қилиб айтади, топиб айтади. Унинг бу айтишида ҳеч қандай зўриққан кайфият, баландпарвозлик, ясама шеърый кайфият йўқ.

Шоирнинг ижодида воқеий шеърлар, яъни шеърый ҳикоялар жуда кўп учрайди. Уларда бир ҳикоянинг, таъбир жоиз бўлса, бутун бир романнинг дарди, юки, оғриқлари

бор. Уларни ўқиган киши анча вақтгача бу воқеаларни унутолмай юради.

“Гунг ҳикояси” деб номланган шеър ҳам ҳар қандай шеърхонни ўйлантирмай қўмайди.

*Аваз сукунатнинг боласи эди,
Сингилдай суярди мусичаларни...
Тенгдошлари — одам болаларидан
Итдан кўрққан каби безиб юрарди.
Такаббур тенгдошлар гоҳо эрмакка
Овлаб ўлдирарди мусичаларни...*

Сингиллар ўлигин кўраанда Аваз

Овозсиз-овозсиз ҳайқирар эди, – дейди-ю, шоир Авазнинг характери, кайфиятини шеърга “сингдириб” тасвирлайди. Шеърга нима учун “Гунг ҳикояси” деб сарлавҳа қўйилганини энди тушуна бошлайман. Авазнинг мусичаларни сингилдай суйишида ёлғизлик белгиларини кўрандай бўламан, унинг ингроқларига қўшиламан. Мусича оғзини очмасдан ғув-ғувлайди. (Сайрамайди!). Аваз билан мусичанинг яқинлиги шундадир. Дилимни ўртайди бир йиғи, анча вақтгача ўзимга келолмайман, ўзимни унутаман. Авазнинг беозор қалбидеги ҳис-туйғулар беғубор болалардагина бўлишини ҳис қиламан.

*Олтин ойга олма отар Ойбодом,
Ойботарда йиғлаб ётар Ойбодом.
Ойқизларнинг ойпариси Ойбодом,
Кунботарда куйиб ётар Ойбодом.*

Бу кўшиқни мен куйга тушишини истамасдим. Ижро этилишини истамасдим. Шундоқлигича кўшиқ шаклида қолишини истардим. Уни ўқиётганлар ўзини эшитиб, хиргойи қилишини истардим. Мен кўп шеърларни яхши кўраман. Кўпинча бу шеърларни замонавий мусиқа жўрлигида эшитсам, қизғанаман.

Кўшиқнинг аксарият сўзлари “о” ҳарфидан тузилгани учун ўз-ўзидан хиргойига айланади. Кейин айтмига ўхшаб кетади. Шоирнинг ижодида бундай халқчил оҳанглар талайгина. Аниқроғи, шоир халқона оҳангларни яхши билади. Шоир бўлмаганида бахши бўларди, деб ўйлайман. Бахшики, ўзига хос. Биз бировга баҳо беришда «ўзига хос» сўзини ишлатавериб сийқалаштириб ташлаганимиз. Ясамаларнинг ясамалиги ўзига хос, аслларнинг аслияти ўзига хос. Бироқ менинг айтмоқчи бўлганим бахши-шоир ёки шоир-бахши бошқалардан бошқача айта билади.

Инсоннинг тийнатида чин инсоний туйғулар, меҳр ва қадр яшаётган бўлса, бу одамни ҳар қандай замоннинг кирлари четлаб ўтади. Ёзганларида ҳам, айтганларида ҳам ҳалол туйғулар барқ уриб туради. Эшқобил Шукур ана шундай – ҳалол туйғули шоир.

ФАРОВОНЛИК САРИ

Президентимиз Ислом Каримов раҳнамолигида мамлакатимизда изчиллик билан амалга оширилаётган бюджет ва солиқ соҳаларини эркинлаштириш жараёни иқтисодиётимизнинг барқарор ривожланишида муҳим омил бўлмоқда. Бу эса солиқ тизими фаолиятининг янада очиқ ва ошкоралигини таъминлаш ҳамда унификация қилиш имконини бериши билан бирга, корхоналар зиммасидаги солиқ юкини сезиларли даражада енгиллаштиришга хизмат қилаётир.

Давлатимиз раҳбарининг 2009 йилнинг асосий якунлари ва 2010 йилда Ўзбекистонни ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг энг муҳим устувор йўналишларига бағишланган Вазирлар Маҳкамасининг мажлисидаги “Асосий вазифамиз – Ватанимиз тараққиёти ва халқимиз фаровонлигини янада юксалтиришдир” маърузасида солиқ юкини енгиллаштириш, солиққа тортиш тизимини соддалаштириш ва унификация қилиш бўйича хўжалик тузилмаларини қўллаб-қувватлаш мақсадида кўшимча чоралар кўрилаётгани алоҳида таъкидланди.

Солиқ сиёсатини такомиллаштириб бориш ҳар бир солиқ тўловчининг солиқ тўлашдан бўйин товламасдан, даромадларини яширишга уринмасдан, аксинча, ўз ишлаб чиқаришини ривожлантириш ва даромадини оширишга интилиши учун кенг шарт-шароит яратаётир.

Президентимиз раҳнамолигида ишлаб чиқилиб, изчиллик билан амалга оширилаётган Инқирозга қарши чоралар дастури доирасида солиқ имтиёзлари ва преференциялар бериш ҳисобидан 2009 йилда 500 миллиард сўмдан ортиқ маблағ хўжалик субъектлари тасарруфида қолдирилгани бунинг далилидир. Бу маблағ мазкур субъектларнинг айланма маблағларини тўлдириш, ишлаб чиқаришни техник қайта жиҳозлаш, янги турдаги маҳсулотларни ўзлаштириш, ишчиларни моддий рағбатлантириш учун йўналтирилди.

Бу давлатимиз раҳбари томонидан ишлаб чиқилган иқтисодий ислохотларни изчил ва босқичма-босқич амалга ошириш, халқимиз фаровонлигини янада юксалтириш борасидаги беш тамойил амалда бераётган юксак самалардандир.

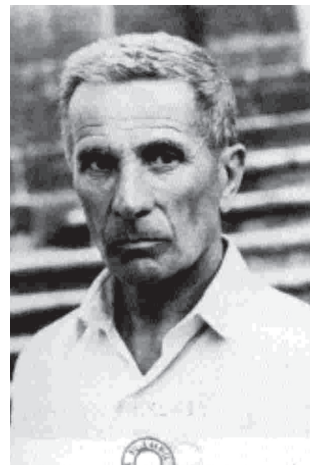
Иқтисодиётимиз ривож, халқимиз фаровонлигини янада оширишга хизмат қилаётган бундай изчил чора-тадбирлар кўлами солиқ тизимида тобора кенгайтирилмоқда. Давлатимиз раҳбарининг 2009 йил 22 декабрда қабул қилинган “Ўзбекистон Республикасининг 2010 йилги асосий макроиқтисодий кўрсаткичлари прогнози ва давлат бюджети параметрлари тўғрисида”ги қароридан ҳам солиқларнинг рағбатлантирувчи роли янада кучайтирилди.

Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ қўмитаси томонидан маълум қилинганидек, иқтисодиётимизга солиқ юки таъсирини янада пасайтириш ва корхоналар ихтиёрида қоладиган фойда ҳиссасини ошириб боришга алоҳида эътибор қаратилмоқда. Бу йўналишда солиқ юки йилдан-йилга пасайиб бораётир. Жумладан, бундан бир неча йил аввал ўттиз фоиздан ортиқ ставкага амал қилинган бўлса, у босқичма-босқич пасайтирилиб, ўтган йили 12 фоизгача туширилди. Жорий йилда эса у ўн фоиз этиб белгиланди. Демак, юридик шахсларнинг фойда солиғи ставкаси эндиликда 10 фоизни ташкил этади.

Шу ўринда мамлакатимизда солиқ имтиёзлари ва преференциялар бериш ҳисобидан 2009 йилда хўжалик субъектлари тасарруфида қолдирилган 500 миллиард сўмдан ортиқ маблағ корхона ва ташкилотлар учун нақадар улкан имкониятлар очишини тасаввур қилиб кўрайлик. Бу корхоналарнинг молиявий-иқтисодий имкониятлари янада кенгайиб, минглаб янги иш ўринлари очилади, одамларнинг даромадлари ошиб, шунинг самарасида фаровонлиги юксалади, неча минглаб оилаларда тўкинлик янада ўсади, демакдир. Айни пайтда мазкур солиқ имтиёзлари ва преференциялар умуман иқтисодиётимизнинг юксалишида муҳим омил бўлади.

Мамлакатимизда изчиллик билан амалга оширилаётган солиқ сиёсати ишлаб чиқаришнинг ўсиши, аҳоли реал даромадларининг кўпайиши ва иқтисодиётимизнинг янада гуллаб-яшнашига хизмат қилмоқда.

Равзатулло ОДИНАЕВ,
Тошкент Давлат Иқтисодиёт
Университети талабаси

Дино БУЦЦАТИ

ИККИ ҲИКОЯ

XX аср жаҳон ҳикоячилигининг бетакрор намояндаларидан бири италян адиби Дино Буццатидир. У 1906 йилда Италиянинг Беллуно вилоятида туғилиб, 1972 йилда Миланда вафот этган. Кўп йиллар Миландаги “Коррьера делла Сера” газетасида ишлаган. Ёзувчининг “Тоғли Барнаббо” (1933), “Эски ўрмон сирини” (1935), “Татар чўли” (1940), “Муҳаббат” (1963) романлари, “Йириклаштирилган қиёфа” (1960), “Айиқларнинг Сицилияга ғаройиб босқини” (1945) ва бошқа қиссалари, кўпгина ҳикоя ва драмалари машҳур. Чунончи, “Татар чўли” романи билан “Қизиқ воқеа” драмасыни француз тилига Альбер Камю таржима қилган. “Татар чўли” романи Борхеснинг шахсий кутубхонасидаги энг ардоқли асарлардан бири ҳисобланган. Ёзувчининг 1958 йилда чоп эттирган “Олтмиш ҳикоя” тўплами ўша пайтдаги Италиянинг “Стрега” деб номланган энг обрўли адабий мукофотларидан бири билан тақдирланган. “Ла Скала”даги шов-шув” ҳикоясини эса, Андре Моруа иккинчи жаҳон урушидан кейинги бутун Европа адабиётида дунёга келган энг ҳаққоний асар сифатида баҳолаган. Жаҳон адабиётини пухта биладиган ёзувчиларимиздан бири, филология фанлари доктори Хуршид Дўстмуҳаммад ўзининг бир ҳикоясини Дино Буццатининг “Етти қават” ҳикоясига татаббу тарзида ёзгани адабий жамоатчиликка яхши маълум...

Дино Буццатининг севимли ёзувчиларидан бири Эдгар По бўлгани, албатта, бежиз эмасдир. Ёзувчи Мопассан, Тагор, Чехов, О. Генри, Стефан Цвейг, Сабоҳиддин Али, Азиз Несин, Муҳаммад Али Жамолзода каби жаҳоннинг машҳур ҳикоянавислари қаторида ҳақли равишда тура олади. Адиб қаламига мансуб жами икки юзга яқин ҳикояларнинг аксарияти кўпгина тилларга таржима қилинган. Бу ҳикояларнинг энг муҳим фазилятлари ёрқин чизиб кўрсатилган лавҳа – мумтоз тасвирий санъат асари қадар аниқ-тиниқлиги, қисқалиги, шарқона муболаға, мажоз ва асотирларга бойлигида, дейиш мумкин.

Кўйида таржима ҳолида эътиборингизга ҳавола этилаётган ҳикоялар Сизга манзур бўлади ва кўнглингизда Дино Буццати ижоди билан кенгроқ танишиш иштиёқини уйғотади, деган умиддамиз.

ТАРЖИМОН

ЁЗУВЧИНING СИРИ

«Мен адоий тамом бўлган одамман, лекин бахтиёрман.

Ҳар қалай, мен кўлимдаги косани таг-туғига қадар сипқориб улгурганимча йўқ. Тўғри, жудаям оз бўлса-да, ҳали ичида нимадир бор. Уни сўнги томчисига қадар тотиб кўришдан умидворман. Агар яна озгина яшай олсам, албатта: анчагина кексайиб қолганман, бир оёғим тўрда бўлса, бир оёғим гўрда.

Мана, талай йиллардан буён ҳамма менинг ижодий таназулга юз тутганимни, ёзувчи сифатида узил-кесил ва тамомила “ўлиб бўлганимни” уқтиради. Бу хусусда очиқ-ошкор айтмасалар-да, ўзларича шундай уйлайдилар. Менинг эълон қилган ҳар бир янги асарим қиялик бўйлаб пастга қараб қўйилган яна бир қадам сифатида баҳоланади. Шундай, тобора пастлаша-

пастлаша, охир-оқибат, боши берк кўчага кириб турибман.

Ҳаммасига аввало ўзим сабабчиман. Мен ўттиз йилдан кўпроқ вақт мобайнида онгли равишда, аввалдан пухта уйланган режа асосида аста-секин, бироқ тўппа-тўғри тубсиз чоғга қараб йўл юриб келдим.

Бошқачароқ айтганда, деб сўрайсиз сиз мендан, сен ўзинг шу кўргиликни истаб, ўзинга ўзинг чоғ қазидингми, бундан чиқди?

Ҳа, шундай, хонимлар ва жаноблар, худди шундай. Мен ўз ижодимда аввалига кўз қамаштирар юксакликларга кўтарилдим. Машҳурлик шоҳсупасига чиқдим. Жамоатчиликда катта қизиқиш уйғотдим. Омадим юришгандан юришаверди. Шу кетишда яна-ям юксакроқларга парвоз қилишим мумкин эди. Агар

истасам бас, ортиқча зўриқишларсиз тўла ва мутлоқ шуҳратга эришган бўлар эдим.

Лекин мен истамадим.

Бунинг устига, мен батамом бошқача йўл танладим. Ўзим эришган юксакликдан (эътиборингиз учун, ижодда, майли, Ҳимолай демай, ҳар қалай, Монто-розанинг энг баланд чўққисига менгазулик анчагина юксак кўрсаткичларга эришганман!) секин-аста пастга тушишни маъқул кўрдим. Юқорига кўтарилаётганимда сакраб-сакраб ўтганим айна ўша йўлни куйига тушаётганимда бошқачароқ тарзда босиб ўтишга аҳд қилдим. Аянчли аҳволда паст кетишнинг бутун аччиқ аламини татиб кўришда керак эди. Эътибор беринг, аянчли, бироқ фақат бир қарашдагина шундай. Зотан, мен бу аста-секин тушишдан чинакамига ҳузур-ҳаловат туйдим. Шу бугун кечқурун мен сизга ҳаммасини батафсил тушунтириб бермоқчиман. Дил сандигимда узоқ сақланган ботиний сиримни очиб кўрсатмоқчиман. Арзи ҳолим саҳифаларини ғилофга жойлаб, устини елимлаб кўяман, токи улар мен бу дунёни ташлаб кетганимдан кейингина очиб ўқилсин.

Қирқ ёшимда ижодий ютуқлар уммонида чаппор урганча қулочкашлаб сузар эканман, камина ўз-ўзимга қаттиқ мафтун-маҳлиё эдим, бироқ, ҳайтовур, ажойиб кунлардан бирида кўзим очилди.

Оламшумул шон-шуҳрат, доврुक, асъаса-дабадаба, халқаро эътироф, машҳури жаҳонлик – айнан шуларга мен бутун жон-жаҳдим билан интилган эдим-а, буни қаранг! – кутилмаганда кўз олдимда ўзининг қип-яланғоч ночор-нотавонлиги билан яққол намоён бўлди-қолди.

Машҳури жаҳонликнинг моддий жиҳатлари мени қизиқтирмас эди. Чунки ўша пайтлардаёқ анчагина бой, ўзимга тўқ эдим. Хўш, яна нима керак?.. Қарсақлар, ғалаба нашидаси, жимжимадор саробми?.. Айни шуларни деб қанча эркак ва аёллар шайтонга ўз жонларини сотмадиларми? Ҳар гал бу осмондан ёғилган чалпақнинг урвоғини татиб кўрганимда оғзимда унинг аччиқдан-аччиқ, кўнгилни айнитувчи таъмини ҳис қиладиган бўлиб қолдим. Машҳури жаҳонликнинг энг олий даражаси нима, деб сўрадим ўзимдан. Жавоб ҳам топдим. Ниҳоят шундан иборатки, кўчада кетаётганингизда одамлар аланглаб қарашади-да, ўзаро шивирлашади: ана, кўряпсанми, ана у!.. Шугина, холос! Бунинг устига, эътибор беринг, ҳатто мана шу асоссиз ҳузур-ҳаловат ҳам фақатгина машҳур сиёсий арбоблар ёхуд шон-шуҳрат гулчамбарига ўралган киноюлдузларнинггина чекига тушар экан, холос. Ҳозирги пайтда оддийгина ёзувчига эътибор беришлари учун – билмадим, қандай мўъжиза юз бериши керак.

Устига устак, медалнинг орқа томони ҳам борлигини айтмайсизми! Таниқли ёзувчининг кундалик ҳаёти қанчалик дўзах азобига айланиб қолишини сиз биласизми ўзи: битмас-туганмас мажбуриятлар, мухлисларнинг хатлари-ю телефон кўнғироқлари, интервьюлар, учрашувлар, матбуот анжуманлари, радиога чиқишлар ва бошқа шулар каби беҳисоб-бемаза даҳмазалар. Лекин мени кўрқитган нарса булар эмас! Каминани қаттиқ сергак торттирган ва безовта қилган куч бутунлай бошқиб нарса! Мен шунга сезиб қолдимки, шахсан ўзимга қарийб ҳеч қандай ҳузур-ҳаловат бахш этолмайдиган ҳар бир ижодий ютуғим... кўпчиликни қаттиқ азоб-уқубатларга

гирифтор қилар экан! О, менинг ижодий ҳаётимдаги энг қувончли лаҳзаларда дўстларим ва қаламкаш биродарларимнинг безовта-беҳаловат авзолари ўзимда қанчалик ачиниш, раҳм-шафқат ҳисларини уйғотганини билсангиз эди! Ўзим билан эски қадрдонлик ва умумий манфаатларнинг мустаҳкам ришталари орқали маҳкам боғланган ажойиб-ажойиб йигит-қизлар, виждони уйғоқ заҳматкашлар – нега энди улар азоб чекишлари керак?!

Ана ўшанда мен ҳаммасини тарозига кўйдим-да, яхшигина тушуниб етдимки, каминанинг ижодий парвоз иштиёқи атрофимдагиларни қанчалар азоб-уқубатларга гирифтор қилмоқда экан... Шу яхшими? Гуноҳқорман – бу хусусда аввалроқ ўйлаб кўрмаган эканман. Энди эса, чуқур мулоҳаза қилиб, ўзимча қаттиқ виждон азобини ҳис қилмоқдаман.

Яна бир нарсани тушуниб етдим: агар шу шиддат билан ижодий юксалишда давом этаверсам, янгидан-янги шуҳрат гулчамбарларига сазовор бўлишим муқаррар. Лекин бу ҳолда яна қанча одамларнинг юраклари тора-йиб, қон босими ошиб, ўзини кўйгаги жой тополмай қолар эканлар? Ахир, шу кўйга солишим уларга нисбатан инсофданми?! Бу дунёи дун турли хил азоб-уқубатларга тўла. Бироқ ҳасад-бахиллик инсон қалбига энг чуқур, энг қонли, узоқ вақтгача минг бир машаққатлардан кейин ҳам битиши даргумон бўлган жароҳат муҳрини босувчи туйғу эканки, одам боласининг бу ночор-нотавон аҳволига қараб туриб кўнглингизда раҳм-шафқат, меҳр-мурувват ҳислари беихтиёр жўш уради.

Энди мен ўз гуноҳимни ювишим керак – бундан бошқа чора йўқ! Шунда мен узил-кесил бир тўхтамага келдим: Худога шукр, анчагина хайрли ишларни қилиб улгурдим. Ҳозирга қадар мен, омади кулиб боққан одам, ўзимга ўхшаганларга кўпдан-кўп озор бериб келдим. Энди эса, уларни хотиржам-хурсанд қилиб, уларга омадимни бош-бутун қайтараман! Азобларга чек кўйиш – ахир, мана шу эмасми – қувонч? Ахир қувонч аввалги кечирилган азоблар ўрнини босса ёмонми?

Иш суръатини сусайтирмаган ҳолда ёзишда давом этаверишим керак, токи ҳеч кимда “ўз ихтиёри билан воз кечди, ташлаб қочди” деган нохуш таассурот уйғонмасин. Бу иш менинг ҳамкасбларим кўнглида етарли таскин-тасалли, қутилган қувончни уйғотиши амримаҳол. Йўқ, яхшиси ҳаммасини аҳмоқ қилиш керак, чалғитиш керак, истеъдодни энг гуллаб-яшнаб турганида сир сақлаб, гўё илҳом булоғи қуриб бораётгандек, тобора ёмонроқ ёзиш керак, тамом-вассалом. Токи мандан янги ижодий парвозни кутаётган одамларни ўзимнинг ижодий таназзулим – паст кетишим билан алланечук ёқимли таажжубларга солай!

Вазифа бир қарашдагина енгил! Зотан, рангсиз-туссиз, очиқ-ошкор ўртамиёна асар ёзиш осон иш деб ўйловчилар қаттиқ янглишадилар. Аслида, ҳаммаси анчагина оғир ва бунинг иккита муҳим сабаби бор.

Биринчидан, мунаққидларни қаттиқ бир силки-тиб, уларни ошириб мақташ одатларидан воз кечишга мажбур қилишимга тўғри келади. Ўша пайтда нафосат кўрғазмасида алоҳида ўринга эга, обрўси баланд, улкан адиблар қаторига мансуб эдим-да. Мени ошириб мақташ қарийб қатъий риоя қилиниши зарур бўлган қойдага айланиб улгурган эди. Мунаққидлар эса, маълумингизким, ҳамма нарсани жой-жойига кўйиб бўлганларидан кейин, қани энди уларни ўз фикрлари-

дан воз кечишга мажбур қилиб кўринг-чи! Улар менинг ёзадиганимни ёзиб бўлганимни сезишарми экан, ёки ўзларининг ошириб мақташлардан иборат баҳоларида қаттиқ оёқ тираб туриб олаверармиканлар?

Иккинчи сабаб. Қон деганлари оддийгина сув эмас-да, азизлар! Сиз ўзимдаги даҳоликнинг асов юлқинишларини бўйсиндириб, уни босиб туриш менга осон бўлди деб ўйлайсизми?! Нечоғли жўн ва ўртамиёна бўлиб кўринишга уринмайин, истеъдод ёлқини ўзининг илоҳий кучи билан сатрлараро сизиб юзага чиқиб қолиши эҳтимолдан ҳоли эмасди-да, ахир. Чинакам сўз санъаткори учун жўнгина қаламкаш бўлиб кўринишнинг турган-битгани азоб, ҳатто агар ўзингизни аслингиздан ёмонроқ қилиб кўрсатишни астойдил истаганингизда ҳам.

Ҳар қалай, бу ишни бир амаллаб удалашга муваффақ бўлдим. Йиллар ўтиши билан мен ўзимнинг тутқич бермас табиатимни жиловладим. Истеъдодсизликни шунақанги нозик, қойилмақом қилиб кўрсатишни ўрганиб олдимки, шунинг ўзиёқ улуғ истеъдоднинг аниқ-равшан далили бўла олади. Мен бирин-кетин, бири биридан бўшроқ китоблар ёзавердим. Бадиий ифода ва ҳаёт ҳаққониятидан минг фарсаҳ йироқдаги бу қадар ланж, энса қотирар даражадаги сохта қораламалар менинг қаламим остидан чиққанини ким ҳам ўйлабди дейсиз! Бу ёзувчининг аста-секинлик билан ўз жонига қасд қилишига баробар иш эди.

Менинг янги пайдо бўлган ҳар бир асаримдан кейин дўстларим ва ҳамкасбларимнинг чиройлари очилиб, юзларидаги ажинлари ёзила борди. Мен у бечораларни аста-секинлик билан ҳасаднинг оғир юкидан халос қилавердим. Натижада, уларнинг ўзларига бўлган ишончлари яна орта борди. Яшаш иштиёқлари кучайди. Энг муҳими – мени қайтатдан астойдил севиб бошладилар. Қисқаси, яйраб-яшнаб бошладилар. Қанчалар узоқ вақт уларнинг нақ бўғизларида суяқдек тикилиб турган эканман-а мен! Энди эса, ўта эҳтиёткорлик ва ғамхўрлик билан уларнинг жароҳатларига малҳам босиб, ўзларини қушдек енгил ҳис қилишларига имконият яратиб бермоқдаман.

Қарсақлар сусайди. Мен ўзимни сояга олдим. Лекин тақдиримдан миннатдор эдим. Атрофимдаги мунофиқларча сохта мақтовларга йўғрилган хитобундовлар исканжасидан халос бўлдим. Энди мени сидқидил муҳаббат ва самимий миннатдорчиликнинг қайноқ тўлқинлари чулғай бошлади. Дўстларимнинг овозларида барчамизнинг ёшлик чоғларимиздаги, ҳали инсоний тубанликларнинг кўчасидан ҳам ўтмаган

ва олис-олисларда қолиб кетган яхши кунлардаги каби тоза, беғубор-беғидир, олийҳиммат муносабат оҳанглари қайта илғай бошладим.

Бу қанақаси бўлди, деб сўрайсиз сиз мендан, демак, сен атиги беш-ўнтагина ҳамкасбларинг учунгина ёзган экансан-да, бундан чиқди? Ёзувчилик шарафи нима бўлди? Адабий жамоатчилик-чи? Сен кўнгилларини ёриштиришинг мумкин бўлган, бугунги кунда яшаб турган ва келгусида туғилажак кўпдан-кўп китобхонлар-чи? Демак, сенинг санъатинг, маҳоратинг аслида ҳам ҳаминқадар экан-да, а? Демак, истеъдодинг шу қадар ночор-нотавон экан-да?

Жавоб бераман: ҳа, сиз ҳақсиз, дўстларим ва қаламкаш биродарларим олдидаги қарзим – бутун ба-шарият олдидаги мажбуриятимга таққослаганда ҳеч нарса эмас, албатта. Лекин мен ўз яқинларимни, бутун сайёрамиз бўйлаб сочилган кўзга кўринмас китобхонларимни, учинчи минг йилликда келадиган авлодларни зиғирча ҳам хафа қилмаганман. Бутун ҳаётим давомида Парвардигори Олам зиммамга юклаган шарафли ва-зифани яширин равишда сидқидил адо этдим. Илоҳий илҳом қанотларида учар эканман, мен ўзимнинг асл моҳиятимни ёрқин акс эттирувчи асарлар ёздим. Улар мени эртадир-кечдир осмони-фалакка кўтариб, шон-шухратнинг энг баланд чўққисига олиб чиқа олади. Ҳа, улар аллақачон ёзилиб ётоқхонамдаги катта бир қутига тахлаб қўйилган. Нақд ўн икки жилд! Сиз уларни менинг вафотимдан кейин ўқийсиз. Ўша пайтда дўстларимнинг қайғуришлари учун сабаб бўлмайди. Марҳумнинг ҳамма айбларини осон кечириб юборадилар, ҳатто унинг ўлмас асарлар ёзганини ҳам! Тўғри, ўшанда дўстларим нописандлик билан истеҳзоли кулишадиди, бош чайқаб туриб айтадиларки, “Қанақанги аблаҳ экан-а, у ҳаммамизни доғда қолдириб кетибди-я! Биз бўлсак, у қариган чоғида ёш боладек бўлиб қолди деб ўйлабмиз-а!..”

Нима бўлганда ҳам сизга...»

Ёзув шу ерда узилиб қолган эди. Кекса ёзувчи ўз дилномасини тугатолмабди. Сабаби жон таслим қилибди. Уни ёзув столи олдида ўтирган ҳолда топишибди. Оқ қоғоз устидаги синган қалам билан ёнма-ён унинг сочлари оппоқ оқарган боши ўзининг энг сўнги ва энг улуғ хотиржамлигида ҳаракатсиз ётар эди.

Ёзувни ўқигач, яқинлари ётоқхонага кирдиларда, қутини очдилар. У ерда жами ўн икки дона қалин қоғоз тахламини кўрдилар: тахламнинг ҳар бири юз бет!.. Мутлақо ёзилмаган, ҳатто бир белги ҳам қўйилмаган...

ТУХУМ

Халқаро Бинафша Хоч ташкилоти ўн икки ёшгача бўлган болалар учун қиролликнинг ёзги саройи қошидаги боғда “пасха тухумини овлаш” бўйича катта байрам шодиёнаси ташкил этди. Чипта нархи – йигирма минг лир.

Тухумлар пичанлар ғарамига яшириб қўйилади. Қоидага кўра, болакай топиб олган барча тухумлар унга

қарашли бўлади. Бу тухумлар ҳар хил шакл ва турда – шоколадли, металл, картонли бўлиб, ҳар бирининг ичига ажойиб совға солинган.

Хизматкор Жильда Созо бу хусусда хўжайини Дзернатнинг уйида эшитиб қолди. Синьора Дзернатта, гарчи бу унга саксон мингга тушса-да, ўзининг тўртала боласини байрамга олиб боришга жазм қилиб турган экан.

Жуссаси жиккаккина, йигирма беш ёшлардаги аёл, тўғри, гўзал эмас, лекин хунук ҳам эмас, шўх ва гулгун юзли, табиатан хушфёъл, аммо бир қадар одамови бўлган Жильда Созо ҳам ўзининг тўрт яшар қизчасини хурсанд қилмоқчи бўлди. Қизалоқ ёқимтой, яхшику-я, бироқ, афсуски, ота меҳрисиз ўсяпти-да.

Узоқ кутилган кун келди: кичкинагина Антонелла яп-янги пальточа, бежиримгина шляпачада зодагонларнинг болаларидан ҳечам фарқ қилмасди.

Жильданинг ўзи аслзода хоним бўла олмасди, чунки киши кўргилик кийими йўқ эди. Шунга қарамасдан, бу мушкул вазиятдан чиқиш йўлини топди – бошига ярқироқ бир ниқоб кийиб олди: қарабсизки, оқбилак бўлмаса-да, ҳар қалай, зодагонлар хонадонининг Женева ёхуд Невшателда таҳсил кўриб диплом олиб келган махсус тарбиячиси бўлди-қолди!

Жильда белгиланган вақтда қизчаси билан қироллик боғининг дарвозаси олдига келиб тўхтади-да, гўё бекасини қидираётган тарбиячидек атрофга аланглаб қарай бошлади. Шу аснода машиналар биринкетин келиб тўхтаб, улардан “тухум ови”да қатнишишга шошаётган болакайлар тушаверишди. Синьора Дзернатта ўз боласи билан келиб қолган эди, Жильда кўриб қолмасин деб ўзини панага олди.

Наҳотки барча уринишлари беҳуда бўлса? У тикилинч ва тўполонда чиптасиз ўтиб кетишни мўлжал қилган эди, бироқ ҳадеганда қулай вазият кела қолмасди.

“Ов” соат учда бошланади. Бештакам учда ҳукумат машинаси келиб тўхтади: ундан Римдан келган қандайдир вазирнинг хотини икки боласи билан тушиб келди. Халқаро Бинафша Хоч ташкилотининг президенти, маслаҳатчилари-ю масъул ходималари муҳтарама меҳмонни кутиб олишга шошилдилар. Ана шунда, ниҳоят, Жильда муштоқлик билан кутган қулай вазият туғилиб қолди.

Шундай қилиб, тарбиячи ниқобини кийган хизматкор боғнинг ичкарасига кириб олди-да, йўл-йўлакай қизчасига тегишли панд-насиҳатларни берди: ўзингни йўқотма, ўзингдан каттароқ ва абжирроқ болалар олдида бўш келма...

Сайхонлиг-у ўтлоқзорларга катта-кичик ғарамлар уйиб ташланган эди. Битта ғарамнинг баландлиги ҳатто камида уч метрча келарди – ким билсин, унинг тагида қандай тухум яшириб қўйилган, эҳтимол ҳеч нима йўқдир.

Сигнал овози эшитилиб, старт йўналиши олдидаги тасма кесилди. Болалар мисли кўрилмаган бир шиддат билан “ов”га отилдилар.

Кичкинтой Антонелла бу бой болакайларнинг олдида довдираб қолди. У бир ғарамдан иккинчисига қараб югурар, аммо қўлини ғарам ичига тиқишга журъат қилолмасди. Бошқалар эса, бу вақтда каттакон шаколадранг, кип-қизил, оппоқ, муҳими – сеҳрли совғаларни бағрига олган тухумларни кўксига босган кўйи оналари томон елдек учардилар.

Мана, ниҳоят, Антонелла ҳам бир ғарамга оҳиста қўл суқиб, қандайдир қаттиқ ва силлиқ бир нимани туйди: афтидан, тухум анча баҳайбат эди. Суюнганидан ўзини йўқотиб, “Топдим! Топдим!” дея қичқириб юборди-да, тухумни чиқариб олмоқчи бўлди. Лекин шу пайт бир болакай ашаддий регбистдек чаққон ташланди-да,

тухумни кўкси билан қоплади. Сўнг Антонелла унинг каттакон пасха тухумини қўлида тутган кўйи югурганича ўзидан узоқлашаётганини, югура туриб ортига бурилиб қараганини, ҳатто тилини чиқариб уни масхара қилганини кўрди.

Қанчалик олғир-а бу болакайлар. Соат учда ўйин бошланган эди, орадан ўн беш дақиқа ўтиб-ўтмай жамики тухумлар ўз эгаларини топди. Фақатгина Жильданинг қизчаси қуруқ қўл билан атрофга аланглаб қарар, онаси кийган сохта ниқобни қидиарди. Унинг кўзлари жиққа ёшга тўлган, лекин ўзини йиғидан тийишга жонжаҳди билан уринарди: бу болакайларнинг олдида ҳўнграб йиғлаш катта шармандалик бўлиб туюларди унга.

Шу пайт етти ёшлардаги қандайдир тилларанг сочли қизалоқ ажойиб пасха тухумларини нақ бир кучоқ қилиб кўтариб ўтаверди. Мана буни ўлжа дейдилар! Антонелла унга ҳавас билан тикилиб қолди.

– Нима бўлди, сен ҳеч нима топмадингми? – меҳрибонлик билан сўради ўша қизалоқ.

– Ҳа, ҳеч нима.

– Истасанг, мендан биттасини олишинг мумкин.

– Ростданми? – суюниб кетди Антонелла. – Қайси бирини олай?

– Кичикроғини ола қол.

– Шунисини олсам майлими?

– Майли, ола қол.

– Раҳмат! – Қизчанинг кўзлари қувончдан порлаб кетди.

– Сенинг исминг нима?

– Иньяция, – деди тилласоч қизалоқ.

Шу пайт новчагина аёл, афтидан, Иньяциянинг онаси келиб уларнинг суҳбатига қўшилди.

– Нега тухумингни бу қизчага бердинг?

– Мен берганим йўқ, унинг ўзи олди, – пўнғиллади Иньяция: болалар баъзан тушунарсиз маккорликка жазм қилишади.

– Ёлғон! – қичқирди Антонелла. – Унинг ўзи берди-ку!

Бу қалин қоғоздан бежирим қилиб ясалган чиройли тухум бўлиб, ҳойнаҳой қутига ўхшаб очилар эди-да, ичидан қандайдир ўйинчоқми-қўғирчоқ чиқарди.

Можарони кўриб, Бинафша Хоч ташкилотининг оппоқ кийинган эллик ёшлардаги ходимаси уларнинг олдига келди.

– Нима бўлди, жажжи қизалоқларим? – сўради у кулиб туриб. Бироқ унинг кулгиси қандайдир муздан ҳам совуқроқ эди. – Сизлар нимадандир норозимисизлар?

– Йўқ-йўқ, ҳаммаси жойида, – жавоб қилди Иньяциянинг онаси. – Фақат манови маймунча, билмадим, кимнинг қизи экан, менинг қизчамнинг қўлидан тухумини тортиб олибди. Арзимас нарса! Ҳар қалай, мен учун! Майли, ола қолсин шу! Юр, кетдик, Иньяция! – Шундай деб она қизини етаклаб кетди.

Лекин масъул ходима можаро тўла ечимини топди деб ҳисобламади.

– Сен у қизнинг тухумини тортиб олганмидинг? – сўради у Антонелладан.

– Йўқ, унинг ўзи менга берувди.

– Наҳотки? Сенинг отинг нима ўзи?

– Антонелла.

– Антонелла, фамилиянг-чи?

– Антонелла Созо.

– Онанг қаерда?

Шу пайт Антонелла онасини кўриб қолди. У бор-йўғи бир неча қадам нарида нима бўлаётганини жимгина кузатиб турарди.

– Ана, менинг онам, – деб кўрсатди қизча.

– Шу аёлми? – сўради масъул ходима.

– Ҳа.

– У мураббия эмасми?

Жильда уларга яқинлашди.

– Бу менинг қизим.

Ходима унга ҳайрон бўлиб бошидан оёғигача разм солиб қаради.

– Мени кечирасиз, синьора, сизнинг чиптангиз борми ўзи? Қани, марҳамат қилиб кўрсатинг-чи!

– Менинг чиптам йўқ, – Антонелланинг ёнида туриб жавоб қилди Жильда.

– Чиптангизни йўқотиб қўйдингизми?

– Йўқ, менда чипта аслида йўқ эди.

– Демак, сиз чиптасиз ўтган экансиз-да, а? Бу бутунлай бошқа гап! Бундай тақдирда, қизча, тухумни қайтаришга тўғри келади. – Шундай дея тухумни Антонелланинг қўлидан юлиб олди. – Сизларга уят эмасми? – танбеҳ берди яна. – Қани, марҳамат қилиб тезда боғни бўшатиб қўйинг-чи!

Қизча тошдек қотиб қолди. Унинг кўзларига шунақанги ғам-ғусса чўқдики, бош устидаги осмон ҳам кутилмаганда қорайиб кетгандек бўлди.

Масъул ходима тухумни қўлида кўтарган кўйи мағрур одимлаб узоқлашар экан, Жильданинг ғазаби қаттиқ жунбушга келди. У қалбида йиғилиб қолган таҳқир, хўрлик, пучга чиққан умид билан саробга айланган истакни ортиқ жиловлашга мутлақо қодир эмас эди энди. Натижада у алифбонинг “г”, “б”, “с”, “ш” ва бошқа ҳарфлари билан бошланувчи жамики кўпол сўзларни аёлнинг ортидан пешма-пеш юборди.

Атрофга олий табақага мансуб зодагон аёллар билан уларнинг ажойиб пасха тухумларини кўтариб олган болалари дарров йиғилдилар. Айримлар Жильданинг бақиринларини эшитиб, кўрққанларидан қочиб қолдилар. Бошқалари ғазаб билан сўз қотдилар:

– Қандай шармандалик! Жанжалга бало борми! Болаларнинг олдида-я! У аёлни шу заҳоти ҳибсга олиш керак!

– Кет! Йўқол! Агар полициянинг қўлига тушишни истамасанг, тезроқ йўқол бу ердан, ярамас! – таҳдид қилди масъул ходима.

Антонелла шунақанги ғам-алам билан йиғладики, бу йиғи тошни ҳам эритиб юборгудек эди. Жильданинг бўлса, ҳуши ўзида эмас эди: ғазаб, уят, нафрат, қаҳрдан кучига куч қўшилган эди гўё.

– Ўзингиз уялмайсизми? Шу бечора кичкинтойнинг тухумини тортиб олишдан сиз уялишингиз керак эди, сиз! Ҳа, мен эмас, сиз уялинг, пасткаш!

Икки полициячи югуриб келиб, Жильданинг қўлидан тутишди.

Жильда баттар жазавага тушиб қичқирди:

– Қўйворинг, менга қўл теккизманг! Аблахлар!

Улар аёлнинг қўлларини қайириб дарвоза томонга судрадилар.

– Биз билан бўлимга борасан! Қамоққа тиқиш керак бунди! Ҳокимият вакилларини ҳақорат қилишнинг оқибати қандай бўлишини билиб қўйсин!

Бақувват эркалар шу жиккаккина, нимжонгина аёлни базўр тутиб туришар эди.

– Йўқ! Йўқ дедимми, йўқ! – қичқирди у. – Қани менинг қизим?! Қўйворинглар мени, аблахлар!

– Ойи! Ойижон!

Антонелла унинг этагига ёпишди. Қизалоқ титраб-қақшаб ҳиқиллаб йиғлар экан, тўполонда уни у ёқдан бу ёққа силташарди.

Жильдани энди ўнтача одам – эркак ва аёллар бошига уринишарди.

– Бу аёл ақлдан озибди! Тийдириш қўйлаги керак! Қамоққа тиқиш керак бунди!

Бир зумда полициянинг усти ёпиқ машинаси етиб келди-да, унинг орқа эшиги очилди. Машинага тиқиш учун Жильдани кўтардилар. Бинафша Хочнинг масъул ходимаси Антонелланинг қўлчаларидан маҳкам ушлаб турди.

– Сен мен билан кетасан! Мен уни – сенинг онанг-ни ҳали шунақанги тавбасига таянтирайки!..

Ҳеч ким ноҳақликни кўриб-билиб, жонидан-қонидан ўтказиб турган одам ғайритабиий куч-қудратга эга бўлиши мумкинлигини хаёлига ҳам келтирмасди.

– Охирги марта огоҳлантираман: яхшиликча қўйворинг! – қичқирди Жильда, уни машинага зўрлаб тиқмоқчи бўлаётганларида. – Қўйворинг дедим, йўқса ўлдираман!

– Бўлди, бас! Олиб кетинг уни тезроқ! Ҳе, ўл бу кунингдан!.. – қизчани ўзининг олдида базўр ушлаб турар экан, қичқирди ходима.

– Ҳали шунақами! У ҳолда биринчи бўлиб сен ўл, минг лаънат сенга! – жон-жаҳди билан юлқинар экан, қичқирди Жильда.

– Э Худо! – оқбилак ойимча оҳ деб йиқилди-да, шу заҳотиёқ жон таслим қилди.

– Менинг қўлимни ушлаб турганинг учун энди навбат сенга! Кейин навбат сенга! – хитоб қилди хизматкор.

Аёлни ўраб турган одамлар тўдаси ўз-ўзидан ёйилди. Полициячилардан бири машинадан ташқарига ағдарилиб тушди-ю жон асари йўқ ҳолда ётиб қолди. Жильда яна бир сўз айтар-айтмас иккинчиси ҳам унинг ортидан йиқилди.

Атрофдаги ҳамма томошатаблар даҳшатдан донг қотиб қолдилар. Энди Жильда унга яқинлашишга журъат қилолмаётган оломон орасида якка ўзи турарди.

Она Антонелланинг қўлидан тутиб шахд билан олға интилди.

– Қани, йўлни бўшат ҳамманг!

Ҳеч ким унга яқин келишга журъат қилолмагач, ўз-ўзидан йўл бўшаб қолди. Бироқ полициячилар йигирма метрча орқадан унга эргашдилар. Сиренанинг чийиллашидан кўрққан томошабинлар турли томонга қоча бошладилар: қўшимча куч – тез ёрдам, ўт ўчириш, полиция машиналари олдинма-кетин етиб келган эди. Қўлга олиш ҳаракатига раҳбарликни полиция бошлиғининг ўринбосари ўз зиммасига олди. У буйруқ берди:

– Брандспойтларни тайёрланг! Кўзни ёшлатувчи газ!

Жильда кўрқув нималигини унутган эди, ортига шахд билан бурилиб қаради:

– Қани, мард бўлсанг олдимга кел!

Инсоний шаъни топтаб-тахқирланган она кўксиди бўйсинмас бир илоҳий куч қайнаб-тошмоқда эди.

Қуролланган полициячилар ҳалқаси уни тобора қуршовга олиб келаверди. Таҳдидли хитоб янгради:

– Қўлингни кўтар, эй бадбахт!

Огоҳлантирувчи ўқ товушлари ҳам эшитилди.

– Сенлар ҳали ёлғиз ўзимни эмас, қизимни ҳам ўлдирмоқчимисанлар! – қичқирди Жильда. – Йўлимдан қоч ҳамманг!

Шундай дея у ўз йўлида дадил давом этди. Аёл ҳеч кимга бармоғини ҳам теккизмаса-да, “олдинги сафда келаётган” олти нафар полициячи бараварига ер тишлади.

Шундай қилиб, у уйига етиб олди. Бу шаҳар чеккасидаги атрофи ёввойи ўт-ўланлар билан қопланган улкан ва кўримсиз бир иншоот эди. Полициячилар уйни қуршовга олишди.

Полиция бошлиғи қўлида овоз кучайтиргич билан олдинроққа чиқди: барча уй эгаларига беш дақиқа ичида бинони бўшатиб қўйиш тақлиф қилинди. Исёнкор аёлга эса, жиддий кўнгилсизликларнинг олдини олиш мақсадида қизчасини ўз ихтиёри билан топшириш тавсия этилди.

Жильда юқори қаватдаги деразадан бошини чиқариб тушунарсиз тарзда нималардир деб қичқирди. Қуршовга олувчилар ҳалқаси бир зумда баайни кўзга кўринмас тўсиққа дуч келгандек таққа тўхтади-қолди.

– Қаёққа? Сафлар мустаҳкамлансин! – буйруқ янгради.

Лекин ҳаттоки офицерлар ҳам қоқила-сурина ортларига чекиндилар.

Бутун бинода Жильда билан қизчасидан бошқа ҳеч ким қолмади. Афтидан, аёл қизчасига егулик тайёрлаётган эди, сабаби мўридан ингичкагина тутун чиқиб тепага ўрлай бошлади.

Атрофга аста-секин қоронғулик чўкмоқда эди. Бино теграсига эса, Еттинчи моторлаштирилган полкнинг зирхли машиналари тизилиштириб қўйилди. Жильда яна ойнадан қараб нимадир деб қичқирди. Оғир зирхли машиналардан биттаси турган жойида сапчиб, нимагадир тўнкарилди-қолди. Ундан кейин иккинчиси, учинчиси, тўртинчиси... Қандайдир сирли куч уларни баайни енгилгина ўйинчоқлардек чор тарафга отиб бошлади. Улар бориб тушган жойларида ялпайиб, бир уюм темир-терсақка айланаверди.

Фавқулодда қамал ҳолати эълон қилиниб, БМТнинг махсус қўшини чақирилди. Атроф-жавонидеги бутун бир туман аҳолиси бошқа жойга қўчирилди. Тонг саҳарда бомбардимон бошланди.

Жильда билан Антонелла айвонга чиқиб, бу қизик томошани бамайлихотир кузата бошладилар. Нима учунлиги номаълум, биронта бомба уйнинг устига келиб тушгани йўқ. Уларнинг ҳаммаси нишонга уч юзми-тўрт юз метр қолганида ҳавода портлаб кетмоқда эди. Кейин Жильда ётоқхонага қайтиб кирди, чунки қизчаси кучли портлаш товушидан қўрқиб йиғлай бошлаган эди.

Уларни тинкасини куриштириб йўли билан қўлга олишга қарор қилишди. Сув таъминотини тўсиб қўйишди. Лекин, барибир, ҳар куни эрталаб ва кечқурун мўридан ўша-ўша тутун чиқаверди – демак, Жильда қизчасига егулик пиширмоқда эди.

Генералиссимуслар ҳужумни соат X га белгилашди. Айти шу соатда, худди қиёмат қойим бўлгандек, бир неча чақиримлик жойда ер зир титради. Бронетанк кучлари биргаликда аниқ йўналтирилган ҳужум бошладилар.

Жильда тагин деразадан бошини чиқарди.

– Бўлди-да энди! – қичқирди у. – Мени тинчимга қўясизларми-йўқми?

Қандайдир бир кўзга кўринмас қудратли куч танк сафларини бузиб ташлади: ажал юкланган темир-пўлат мастодонтлар (қадимда яшаган баҳайбат филсимон ҳайвонлар) нимагадир қарс-курс қилиб парчаланмоқда ва ишдан чиққан маъданлар қабристонига айланмоқда эди.

БМТ Бош Котиби оқ байроқни баланд кўтариб олдинга чиқди. Жильда қўл ишораси билан унинг уйга киришига ижозат берди.

БМТ Бош Котиби хизматкор билан тинчлик битими тузиш юзасидан музокара юритиш умидида келган эди: мамлакат ўлар аҳволда турибди. Халқ безовта-беҳаловат. Қуролли Кучлар буткул ҳолдан тойган. Аҳволни қандай ўнглаш керак энди?..

Жильда меҳмонни қаҳва билан сийлади. Шундан кейин шартини айтди:

– Мен қизалоғим учун пасха тухумини хоҳлайман.

Уйнинг йўлак бошига ўнта юк машинаси келиб тўхтади. Улардан турли катталиқдаги мислсиз даражада гўзал тухумлар туширилди-да, тақлиф қилинди: мана, қизалоқ марҳамат қилиб танлаб олаверсин! Улардан биттаси ҳатто диаметри ўттиз беш сантиметрлик соф тилла тухум бўлиб, усти қимматбаҳо тошлар билан безатилган эди.

Антонелла ўша масъул ходима ўзининг қўлидан тортиб олган тухумга айнан ўхшайдиган, рангли қоғоздан ясалган кичкинтойгина бир тухумни танлаб олди.

Рус тилидан ОТАУЛИ таржималари

Мухтасар **ТОЖИМАМАТОВА**

Шуннинг бева муסיқаси бор...

Шунчалар дил риштасини битталаб узмогингиз,
Чархи фалак тархини сиз яккалаб тузмогингиз.

Бул қадар келмогингизу дил қадар кетмогингиз,
Битта савдо бирла бошга минг бало битмогингиз.

Куйдириб суймогингизу куймайин тўймогингиз,
Онча қудрат чоғи бирла бизга бош қўймогингиз.

Кўнглимиз билмогингизу билмайин кулмогингиз.
Сизча гафлат билмагайдир, билсангиз ул моҳингиз.

Мухтасар, ўтмогимиз бор кулмайин иқболимиз,
Гарчи биз пинҳонаю, афсонадир аҳволимиз.

Шафақ рўмолларин ёймиш оҳорли
Сиз менинг фаслимсиз айни баҳорли.
Айтинг, ҳижронингиз бунча озорли,
Ўласак, шу озорлар ўлдирса эди.

Нурлар ёгилгайдир ёришса кўнглим,
Фақат сиз томонга боришса кўнглим.
Келмогингиз учун ноз-ишва кўнглим,
Яримта кўнглингиз тўлдирса эди.

Пойингиз саҳрою кийикдай эдим,
Гарчи ташнамен шу саҳрога келдим,
Сизга қуллик истаб бошимни эгдим.

Бизга шоҳлигингиз билмасак эди,
Қанийди, қанийди, қанийди...

АФСУН

Исмингиз бир дуодирким, жоним кирар,
Вужудимда саҳроларга қоним кирар,
Боримни йўқ, йўгимни бор этиб куйлар...

Исмингиз бир дуодирким, айтиб юрсам,
Сиздан хабар берганларга жоним берсам,
Кўрган кўзларидан ўтиб минг ўргилсам...

Исмингиз бир дуо. Буни мен биламан,
Ўргатгил деб сўрасалар ўртанаман.
Худойим асрасин агар бу дуони
Ўзга бир қиз такрорласа...
Мен ўламан...

Оппоқ сукутларда
янгарар нимадир
Элас-эласларда ёғар бир шуъла.
Кезиб икки дунё кенглиklarини
Кўнглини чертади эски ашула...

Ёдинг – хотирамнинг қадим ўчоғи
Унда пишган дардлар ила тирикман.
Вақт ўтгани сайин ўзим кўҳнаю
Азобларим янги, янги бўшлиқман...

Яна қиш...
Яна бир оппоқ аланга.
Йўлларимда эрир ўткинчи бахтлар.
Қалбимнинг энг боқий эшикларига
Ҳижронни етаклаб кирганман ахир.
...қорли сочларимга ёғади шуъла,
Кўнглини чертади эски ашула...

Кетманг...
 Тавоф айлар кунларим қақшатманг.
 Зор этманг, ор этманг улардан.
 Бағри меҳробингиз бўшатманг
 Барибир мен шунда ўларман.
 Кетманг...
 Бош чайқашиб сўлмасин гулларим.
 Кўзим ёшларига чаюрман кўнглингиз.
 Ғамгин деразалар ортидан нурланиб
 Термулсам, сиз аччиқ кулдингиз.
 Кетманг...
 Бир кун кибор синадир юзлардан
 Аччиқ соғингайсиз кўзларим.
 Кечасиз шўх-хандон қизлардан
 Маъюс қучоқлайсиз изларим.
 Кетсангиз...
 Майлига, кетмак ҳам бир йўлдир.
 Фақат қайтмоғи ҳам бор ҳали.
 Ёрсиз йўл олмоқ кўп малолдир
 Яратган йўқлайди: “Мухтасар қани?”
 Яратган йўқлайди “Мухтасар қани?”...

Келсангиз, мен кетган бўламан
 Ўз жонимга етган бўламан.
 Сизни озод этган бўламан,
 Келсангиз мен кетган бўламан.

 Очилмасми олам гуллари,
 Сочилмасми ярам гуллари.
 Ҳеч битмасин ярам гуллари,
 Келсангиз мен кетган бўламан.

 Топинганим бир сизмидингиз
 Наҳот, ахир шундай билдингиз.
 Осмондаги юлдузмидингиз,
 Келсангиз мен кетган бўламан.

 Мактубингиз жонимдай майда-
 Майда қилиб отган бўламан.
 Узун йўлдан жуда осуда,
 Кутмагандай ўтган бўламан.
 ...Келсангиз мен кетган бўламан...

Туннинг
 бева мусиқаси бор...
 Ой тўлишган чоғида янграр,
 Соғ тўлишган чоғида янграр.

Туннинг бева мусиқаси бор...
 Бешта етим боласи ўйнар.
 Ой нурлари оқар сочида
 Бу сочларда оқарар ўйлар.

Уй тўрида қўқонча дўпни,
 Отамнинг оқ сочларин қўмсар.
 Китоб жавоб тўла китоблар
 Фақат отам қўлини тусар.

Туннинг тим-тим мусиқалари,
 Ҳовлимизни кезар, чинқирар.
 Отам экиб кетган олмалар,
 Бодомларнинг шохлари титрар.

Кўшиқларин қайтиб нафаси,
 Қирқ саккизда кетган отамнинг,
 Қирқ тўртида қолган беваси,
 Чалаётган мусиқаси бор...

Баъзи фурсатларда
 Оддий бир ишдир
 Муҳим вазифадир хиёнат қилмоқ.
 Дўстга, қариндошга... ҳатто онанга.
 Катта давраларда қасамлар ичиб,
 Сўнг уни қусамиз пана-панада.

Кўзимиз тўйса ҳам
 Нафсимиз очдир.
 Ёлгон ҳам хорланур атворимиздан.
 Даврон гилдирагин ўзимиз суриб
 Яна айб кўямиз давронимизга.

Наҳот шунча осон,
 Шунчалар осон,
 Ўзингни ўзинга бегона қилмоқ.
 Бандасидан қўрқиб, Худодан қўрқмай
 Ўзингни овламоқ, қафасга солмоқ.
 Наҳот шунча осон,
 Шунчалар осон?..

МЕҲРИГУЛ

Ҳикоя

Дилафруз ПРИМҚУЛОВА

Қишлоқда дув-дув гап: Гулбахор эрига “Уйланманг”, деб васият қолдирганмиш.

“Тўхташ энди уйланмайди, хотинининг арвоҳини чирқиратиш инсофдан эмас”, дея шивирлашарди ҳамқишлоқлари.

“Гулбахорнинг васиятида маъни йўқ, – дейишарди айрим кайвонилар, – Тўхташнинг ота-онаси ўлиб кетган, қизчага ким қарайди? Ахир унга меҳр керак. Йўқ, барибир уйланиши керак. Худо ҳар бандани жуфти билан яратган...”

Охири гап Тўхташнинг ўзида қолди.

Тўхташ марҳуманинг васиятига амал қилиб ўн етти кунлик чақалоғини бўй сингисининг қўлига топшириб ўзи далага чиқиб кетди....

Ойлар ортидан йиллар ўтди. Қизча югургилаб, тиллари бийрон чиқди.

Аммага совчилар кела бошлади. Тўхташнинг боши котди. Совчиларни қайтара бошлади.

Амманинг жаҳли чиқди.

“Сен сағирни деб мен қариқиз бўлиб ўтаманми? Онанг билан бирга ўлиб кетаверсанг бўлмасмиди?”, дея жиянини турткилай бошлади. Сўнгги икки йилда қизча анча қийналди. Амманнинг оғзидан чиққани “сағир” бўлди. Эркалашни ёдидан чиқарди. Бу зўғумни сезиб қолган Тўхташ сингисининг умрини хазон қилгиси келмай, уни узатиб юборди. Ўзининг эса, ҳаётдан кўнгли қолди....

Қизча эркин ўса бошлади. Оқибатда асл исми Меҳригул қолиб “Ёввойигул” деб атала бошланди...

– Ҳой, Ёввойигул, туш дарахтдан, соғона қолгур!

– Ҳой, Ёввойигул, нега укамни урдинг, кўлинг сингур!

– Ҳой, ёввойи, нега болаларимизни ҳар ёққа бошлаб кетаверсан-а? Ортингдан тергайдиганинг йўқда-а?! Болаларимизнинг ортида мана, биз бормиз.

– Ҳой, Ёввойигул, болаларимизни сўкма!

Бу гаплар кунда-шунда такрорланиб турарди. Ёввойигул кун кеч бўлиши билан уйига кириб очин-тўқин ухлаб қолар ва тонгда ишга шошилаётган дадасини камдан-кам ҳолдагина кўрарди.

...Йиллар сайин бўйи чўзилиб қолган қизини етаклаган Тўхташ мактаб томон йўл олди.

Хона тўла ўғил-қиз. Ёввойигул парталарнинг энг сўнггисидан жой олди. Хонага муаллима кириб келди. Ўғил-қизлар шоша-пиша ўринларидан туришди:

– Ассалому-алайкум! – дейишди жўр овозда.

– Ваалайкум ассалом, болажонларим, – алик олди муаллима нимтабассум билан. Сўнг бурчақда ҳурпайиб ўтирган Ёввойигулга юзланди:

– Қизим, сен нега ўрнингдан турмадинг? – дея сўроқлади.

Ўқувчилар ўгирилиб қарашди, уларнинг юзида кулгу ўйнади шу топда.

Қизчага бу ҳолат мазаҳдек туюлди. “Буларнинг ҳаммаси анови муаллима опага қариндош шекилли, ҳаммаси бир бўлиб устимдан кулаяпти. Ўзлари янги кийим кийишади-да, аялари бор. Мени ҳеч янги кийимда кўришмаган”.

Хўрлиги келган Ёввойигул йиғлаб юборди. Сумкасини даст олди-ю, синфдан чиқди-кетди.

Эртаси куни мактабга уйдаги кийимида борди. Муаллима опа киргач, яна ҳамма ўрnidан турди:

– Ассалому-алайкум!

– Ваалайкум ассалом, болажонларим, қани ўтириб олинглар-чи.

Муаллима опанинг нигоҳи бурчақда миқ этмай ўтирган Ёввойигулга тушди.

– Қани, сен тур-чи, қизим. Нега мактабга уй кийимида келдинг? – сўроқлади опа.

Орқага ўгирилган болалар кула бошлашди.

– Ёввойи-да, бу – ёввойи.

– Кийимининг кирини қара.

– Сочини ҳам тарамаган, патак бўб кетибди, – дея болалар ҳар томондан гап ташлаб кула бошлашди.

Ёввойигулнинг хўрлиги келди. Сумкасини олди-ю, синфдан югуриб чиқди. Уйига бора-боргунча йиғлаб кетди...

Шу бўйи мактабга бормаи кўйди. Орадан икки ҳафта ўтса ҳамки, йиғлаб чиқиб кетган ўқувчиси келавермагач, муаллима опа ташвишга тушиб қолди. Қизчанинг уйига қараб йўлга чиқди.

Кўшни қишлоқнинг энг четида яшар экан. Сўрай-сўрай уйини топди. Тўкилай деб турган кулба.

Анча қақирди, ҳеч ким овоз бермади. Сўнг кўшнilarга гап тайинлаб ортига қайтди. Ҳайтовур, эртаси куни айтган вақтига Ёввойигулнинг дадаси уйда экан. Муаллима опа аҳволни тушунтиргач, Тўхташ ака оғир сўлиш олди....

– Кўнглингизга оғир олмангу, касал ётган одам нима инжиқликлар қилмайди дейсиз. Хотинимнинг васиятини бузсам арвоҳи чирқирайди, деб ўйламанг, – деди опа. – Қизингиз эрта-кеч кўчада саёқ юрар экан. Бундан хотинингизнинг руҳини шод деб ўйлайсизми? Она меҳридан бебаҳра, она ўғитидан четда ўсган қизнинг тарбияси келажакда қандай бўлади, шуни наҳотки ўйламаяпсиз?! Уйланинг, укам, уйланинг. Сизнинг ҳам кўнглингиз тинади, қизингиз ҳам она меҳрини ҳис этади....

Етти йил аввалги тортишув ниҳоясига етди, қишлоқнинг иккинчи ярими ғолиб чиқди...

– Қизалоғим, яхши ўқигин, одобли қиз бўлиб юргин, – дея Забиҳа Ёввойигулнинг пешонасидан ўпиб, синфхонага киритиб юборди.

Ёввойигулнинг кўзида бир томчи ёш пайдо бўлди. “Энди менинг ҳам бошқа дугоналаримга ўхшаб онам бор”, – ўйлади у ва ортига қайтиб онасининг бўйнидан ачомлаб олгиси келди-ю, баъзи бировларнинг “Ўгай она аввал яхши гапиради, кейин жонингни олади”, деган гаплари ёдига тушди. “Лекин барибир онанинг борлиги яхши”, деган хулосага келди Ёввойигул.

Мақтадан қайтса, ҳовли-жойлари ярқираб турибди, қирлар дорда. Кийимини алмаштириб чиққанида бир коса иссиқ овқат билан дастурхон ёнида ўтирган онасига

кўзи тушди-ю, яна аясининг кучоғига ўзини отгиси келди. Бирок, яна тийилди.

Ойлар ўтди. Тўхташ ака хотинини туғуруқхонадан олиб келгач, чақалоққа бир зум тикилиб ўтирган Ёввойигулнинг меҳри портлаб кетди.

– Сиз менинг аяжонимсиз! Менинг аяжоним! Энди менинг ҳам укам бўлади! – дея Забиҳанинг кучоғига ўзини отди.

– Ўзимнинг Меҳригулим, жоним қизим. Қалби тўла меҳр, қизим, Меҳригулим, – дея Забиҳа катта фарзандини юз-кўзларидан меҳр билан ўпа бошлади.

– Менинг аяжоним ҳаммадан яхши! Аяжоним менга ука олиб келди! Энди менинг ҳам ҳимоячим бор! Укам бор!!!

Қувонч тўла бу ҳайқириқ қишлоқнинг ҳар бир кўчасини кезиб чиқди...

НАЗМ

Боймур АЛИ

Кетдинг, хаёлимни чулғаб сеҳрга

* * *

Ул ғам куни ҳар бир амал қолмайин ёд айланур,
Ҳар синиқ кўнгли хушланиб, инчунун, шод айланур.

Ким зулм аҳлига мансуб айланиб занжирга банд,
Тафти гулхан захридин бўғзида “дод” айланур.

Ким биров йўлида ётган бир тиконни даф қилиб,
Ажрини қутса паноҳдин, кўнгли обод айланур.

Кимки кўп мискинни сийлаб берса лабда луқмасин,
То абад топгай қушойиши, ғамдан озод айланур.

Кимки ҳатто бир паишага бермайин ўтса зиён,
Сўрида сийлаб уни минг хур паризод айланур.

Гар ибодат айлаб чунон лек элин ранжитса ким,
Барча топган «инжулари» зумда барбод айланур.

Боймуро, ким халқ пойига йўл қилиб ётса ўзин,
Икки дунёси нурланиб қадри зиёд айланур.

* * *

Ўриқлар солланиб гулга кирган кез,
Келдинг, бир ўтинчим ташламай ерга.
Оқ ўриқ қошида мўмиёландик биз,
Лол бўлиб табиат туққан сеҳрга.

Ойнинг нурларига кўзлар қилиб рашиқ,
Қошингда бирор сўз топмадим дерга.

Мени банди қилди бир ўтли қараш,
Ҳали учратмаган ажиб сеҳрга.

Бир оғиз гаплашмай, сирлаша олмай,
Тўлин ой ботгунча ўтирдик бирга.
Ярим тун райимнинг нелигин билмай,
Кетдинг, хаёлимни чулғаб сеҳрга.

Мана, оқ ўриқ ҳам гулларин тўкди,
Шоҳларда улғаяр довуҷалар шан.
Ёнига келаман, қачон тун чўкди,
Билмайман нимага сеҳрланганман...

* * *

Инон шиқим қарорига – сендан ортиқ гўзал йўқдир,
Ишон қалбим асрорига мендек сен деб ўсал йўқдир.

Карам қилки анинг бир-ла юрак мулким сафолансин,
Мудом икки дунёсида сендек лафзи асал йўқдир.

Сени мадҳ этгали ҳар чоғ қасдланиб удалай олмай,
Уятликман, сенга тенгдош калом йўқдир, газал йўқдир.

Сенинг ҳуснинг гадосиман борурман васлингга муштоқ,
Гарчи кўзинг қири тушса, қамар йўқдир, Зухал йўқдир.

Ишиқинг жабри менга роҳат, лозим топ – жонимдан кечгум,
Васлингга етмасам менга икки олам тугал йўқдир.

Висолинг шавқини сурмоқ насиб этсин ҳар ошиққа,
Ишиқ йўлидан тойма Боймур, бундан нурли амал йўқдир.

Жаҳонгир ИСМОИЛОВ

Чорлагинг пойимга чечаклар сочиб

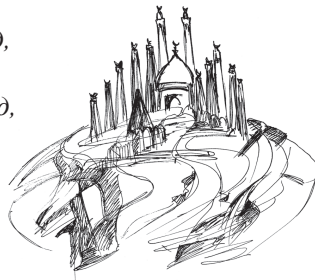
Дунё учун бизлар тўнгич фарзанд эмасмиз,
Бизга қадар минглаб авлод яшагани рост.
Шу Заминни оталардан мерос олганмиз,
Фарзандларга элтиб уни тутамиз, холос.

Ҳаёт, орзу, маслак, кураш этади давом,
Инсоният ниҳояси йўқ бир йўлдадир.
Биз ҳокиммиз олам аро фақат шу замон,
Шу дам дунё тақдири ҳам бизнинг қўлдадир.

Дўстлар учрашган пайт “Салом!” дер аввал,
Кетса, “Хайр!” дейиш одати бордир.
Бу – Инсонлар учун азалий удум,
Мураккаб дунёда оддий бир ҳолдир.

Майли, пок ниятлар билмасин сарҳад,
Инсон камолотда кўрмасин завол.
Фақат мангу қолсин бетаъма, бегард,
Мураккаб дунёда шу оддий бир ҳол.

Англамоги учун бир-бирин инсон,
Бир-бирин яқиндан билгунича то,
Баъзан қанча йиллар керакдир, ишон,
Баъзан камлик қилар умр ҳам ҳатто.

Тасодиф юз берар ҳаётда, дўстим,
Инсон табиати билмас ниҳоя.
Баъзан бир-бирини англамоқ учун,
Бир нигоҳ,
Бир лаҳза қилар кифоя.

Порлаб турган пайти тегрангда ёғду,
Ёнингда албатта соянг бўлади,
Сендан бир лаҳза ҳам айрилмайди у.
Югурсанг – югурар,
Турсанг – туради.

Агар ҳар тарафдан тушаверса нур,
Кўланканг ҳам сўзсиз кўпайиб борар.
Ажаб, ёғду йўли тўсилган замон,
Дафъатан соянг ҳам йўқолиб қолар.

ШУНЧАКИ ЯШАЁТГАН ОДАМ

Олис уфқларни орзу этади,
Ўта олса басдир довлонлардан тик.
Лекин ора йўлда қолиб кетади,
Руҳида яшайди ҳафсаласизлик.

Вақтида ҳақ гапни айтмайди рўй-рост,
Кунлари оқимга қараб ўтади.
Унга журъатсизлик азалий мерос,
Уни журъатсизлик адо этади.

Эшитмайди, гўё қулоқлари кар,
Ўзин сўқир касдай тутуди кўриб.
Бир шарпа мисоли ҳаёти кечар,
Лоқайдлик дардига гирифторм бўлиб.

РАНГИН ОЛАМ ИЧРА...

Рангин олам ичра танҳо юлдузим,
Ваъда қилолмайман дунёни сенга,
Мен ҳокимман ёлғиз ўзимга ўзим,
Ҳокимман биргина ўз ҳаётимга.

Осмондаги ойни кафтимида тутиб,
Баҳорни пойингга тўшолмам зинҳор.
Яшайман умримни сенга баҳи этиб,
Истасанг, боримни бераман, дилдор.

Дунёни ваъда қил, демам сенга ҳам,
Зеро, бу сенинг ҳам қўлингдан келмас.
Яшасанг бас, менга умрингни тикиб,
Покиза меҳрингни аямасанг, бас!

ОДДИЙ ОДАМ

Эрта туриб юмушига йўл олади у,
Эл қатори оқиом яна уйга қайтади.
Эл қатори яшамоқни бахт билади у,
Насиб этган тақдирга шукр айтади.

Зиммадаги юмушини бажарар ҳалол,
Сохтакорлик, алдов, фириб унга буткул ёт.
Ўзгаларнинг кўзи учун ишламас, алҳол,
Эвазига кутмас асло мақтов, мукофот.

Унинг ҳам чўнг елкасида рўзгор юки бор,
Бошини банд айлар қанча ташивиш, муаммо...
Ва лекин у бировларга ялинмас зинҳор,
Ҳасад қилмас, турмушидан нолимас аммо.

У амалга чиқмоқ учун ахтармас имкон,
Кимларгадир хуш кўриниши пайида бўлмас.
Баландпарвоз сўзлар айтиб билмас ҳеч қачон,
У ёлгондан кўз ёш тўкмас,
Ёлгондан қулмас.

Эл ичида бировдан кам, бировдан ортиқ,
Шундай яшаб ўтаётир у – оддий Одам.
Назаримда, у энг олий ҳурматга лойиқ,
Назаримда, у дунёда энг олий Одам.

Назаримда, буюкликка тимсолдир ул зот,
Чин Инсонлик тожсин унга муносиб кўрдим.
Хумо қуши бошинг узра ёрқан қанот,
Шундай Олий фарзандларинг кўпайсин,
Юртим!

МУҲАББАТ

Аллоҳга сизинмоқ лозимдир фақат,
Фақат У бетимсол қудратга эга.
Йўқ!
Шак келтирмасман мен Унга ҳеч вақт,
Лекин мен сизиндим Муҳаббат, Сенга!

Сени ҳаётим деб, бахтим деб билдим,
Чорладинг пойимга чечаклар сочиб.
Ойдаи жозибангга мафтун тикилдим,
Боладай талпиндим қучогим очиб.

Ўзга барча туйғу омонат, ҳечдир,
Иқбол топар кимки сени қадрлар.
Сенинг ўйинг билан ҳаётим кечди,
Шаънингни улуглаб битдим сатрлар.

Сен орзу, ҳис-туйғу, камолот бердинг,
Англадим нимадир тириклик – ҳаёт.
Қаришимда уфқ ҳам қучоқ очди кенг,
Олис парвозимга баҳи этдинг қанот.

Бу кун англаб етдим, ширин бор жойда,
Тахир, аччиги ҳам муқаррар экан.
Муҳаббат! Айт, тўкис инъоминг қайда,
Жаннатдай ҳузурбахи, бетимсол, кўркам?!

Нечун синдирасан гоҳида шаҳдим,
Ўзинг етказасан руҳимга озор?!
Гоҳи ўкинчларда эзасан қаддим,
Гоҳи азобларга этасан дучор.

Илож йўқ, тақдирга беражакман тан,
Умр – учқур отдир, тинмай елади.
Муҳаббат! Камолим келгандир сендан,
Заволим ҳам келса, сендан келади...

Аллоҳга сизинмоқ лозимдир фақат,
Фақат У бетимсол қудратга эга.
Йўқ!
Шак келтирмасман мен Унга ҳеч вақт,
Лекин мен сизиндим Муҳаббат, Сенга!

Дилдора ТУРДИЕВА

БЕЧОРАЛАР ҲАМДАРДИ

Фёдор Михайлович Достоевский 1821 йилнинг октябрь ойида Москва шаҳрида таваллуд топди. У серфарзанд оиланинг иккинчи фарзанди эди. 1828 йилда Фёдор наслий дворян мақомини олди. Онаси тақводор аёл эди. У ҳар йили фарзандларини Троица Сергиев лаврига олиб борар, уларга «Кўхна ва Янги ўғитларнинг бир юзу тўртта муқаддас воқеалари» китобини ўқишни ўргатарди. Кейинчалик ёзувчи «Ака-ука Карамазовлар» романида қария Зосимнинг болалиги ҳикоясида ушбу китоб ҳақида айтиб ўтган. Уларнинг уйларида Карамзин, Державин, Жуковский, Пушкин асарлари кўп мутолаа қилинарди. Достоевский улғайгач, Евангелие муқаддас китобини тили чиқиши билан ёд олганини эслайди. 1832 йилдан бошлаб, Достоевскийлар ёзни Тула губерниясидаги Даровое қишлоғида (отаси бу ерни сотиб олганди) ўтказишарди.

1844 йилда Достоевский «Бечора одамлар» романи ғоясини ўйлаб қўйди. Унинг ҳамхонаси Григорович қўлёмаларни Некрасовга етказди. Улар кечаси билан ухламай, «Бечора одамлар»ни ўқиб чиқишади. Тонг саҳарлаб Достоевский ҳузурига ошиқишди ва қалбларини чулғаб олган ҳиссиётларни улашишга ҳаракат қилишди. «Янги Гоголь туғилди!» дея Некрасов қўлёмаларни Белинскийга топширди. У ҳам ўз навбатида «Ушбу роман рус ҳаётининг шу пайтгача ҳеч кимнинг ҳатто, тушига кирмаган сирасорлари, феъл-атвори ва табиатини очиб берди», дея асарни юқори баҳолади.

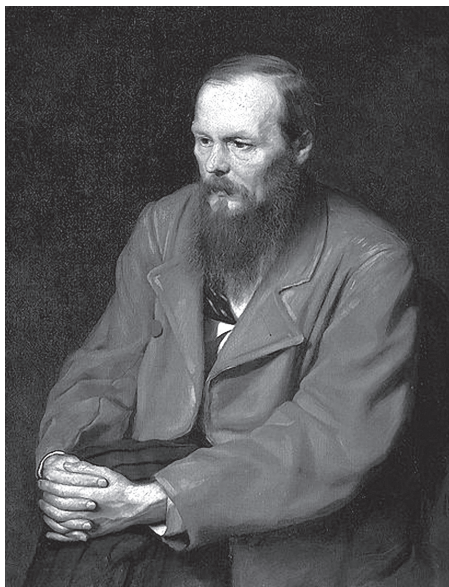
1846 йилда Достоевский ака-ука Бекетовлар тўғарагига қатнай бошлади. Бу ерда нафақат адабиётга доир, балки сиёсий масалалар ҳам муҳокама қилинарди. Бундай йиғинларга 1849 йил 23 апрель куни барҳам берилди. Ҳибсга олинганлар орасида Достоевский ҳам бор эди. Маҳбуслар Петропавловск қалъасига зиндонбанд қилинди. Дастлаб ўлимга маҳкум этилган Достоевскийнинг жазоси 4 йиллик сургун билан алмаштирилди. У дворянлик шаъни ва бор-будидан айрилди. Сургунда ашаддий каллакесар жиноятчилар қуршовида бўлган ёзувчи ўша пайтдаги руҳиятини қуйидагича тасвирлайди: «Сўз билан ифода этиб бўлмайдиган, чеки йўқ азобли кунлар...Ҳар бир дақиқа гуё асрга татирди...Рухий изтироб-

лар, ёлғизлик, соғинч, «ўз устимдан суд қилиш», «ўтган ҳаётимни таҳлил қилиш», тушкунлик ва ишончгача бўлган ҳиссиётларнинг мураккаб уйғунлашуви мени буюк тақдир соҳибига айлантирди...» Кейинчалик бундай руҳий ҳолат тажрибаси Достоевскийнинг «Ҳалокат уйдан ёзишмалар» (1860-1862) романининг биографик асоси бўлди.

1854 йилда Достоевский аскар, 1855 йилда унтер-офицер, 1856 йилда прапорщик унвонларини олади. 1857 йилда у дворянлик мақомини тиклайди ва асарларини нашр эттириш ҳуқуқини олади. Сургунда бўлган Достоевский Куръони каримни ўқийди, буюк файласуфлар И.Кант, Гегель асарлари билан танишади, физика, физиология фанларини, немис тилини мукаммал ўрганади. Фёдор Михайлович учун маҳаллий аҳолининг эшиқлари доим очик эди. У ҳатто, ҳарбий губернатор уйининг азиз меҳмони бўлади. Жуда кўп дўст-биродарлар орттиради. Улар орасида божхона мансабдори Александр Исаев ҳам бор эди. У виждонли, олийжаноб бўлишига қарамай, ичкиликка муккасидан кетганди. Унинг рафиқаси хушрўй ва ақлли Мария тез орада Достоевскийнинг дўстига айланади. Айтишларича, Мариянинг До-

стоевскийга бўлган дўстона муносабатини ёзувчи нотўғри тушунади ва ўзи ҳам унга ошику беқарор бўлади. Бу севги унга фақат азоб келтиради. Исаевлар Кузнецкка кўчиб ўтади. Ишқ азоби энди фақат мисраларга жо бўлади. 1855 йилда Исаев вафот этади. Энди севгимга эришдим деганда Мариянинг уезд ўқитувчиси Вергунов билан қизиқиб қолганлиги маълум бўлади. Севгиси учун курашган Достоевский жуда кўп қийинчилик ва огир руҳий кечинмаларни бошидан кечиради.

1856 йилда Достоевский дўстлари ёрдамида (улар шахсан император Александр II га мурожаат қилишади) прапорщик унвонини олади. Тўлиқ эркинликка эришган прапорщик Достоевский Кузнецк шаҳрига бориб, севгилисининг қўлини сўрайди. 1857 йилда уларнинг тўйлари бўлади. Худди шу йили у дворянлик мақомини тиклайди ва асарларини нашр эттириш ҳуқуқини олади. Уларнинг турмушини бахтли деб бўлмасди. Чунки Кузнецкдан Семипалатинскка қайтаётганда Мария эрининг тутқаноқ тутишига гувоҳ бўлади (Достоевский ёшлигидан бу касал-

ликка чалинганди, лекин вақт ўтиши билан бундай хуружлар даҳшатли эпилепсияга айлана борди). Бундай манзарадан даҳшатга тушган Мария шу-шу турмуш ўртоғига нисбатан ҳеч қанақа ҳисларни туймайди. Рафиқасининг ўлимидан кейин Достоевский Врангелга ёзади: «Оҳ, менинг дўстим, у мени бениҳоя севарди. Мен ҳам уни чексиз севардим, бироқ биз бахтли бўлолмадик...»

1859 йилда Фёдор Достоевский касаллиги туфайли истеъфога чиқади. Ўша йил охирида Петербургда кўчиб ўтади ва акаси Михаил билан бирга «Время», кейинчалик «Эпоха» журналларини нашр эттиради. Бу пайтда у муҳаррирлик ишини ижодий фаолияти билан уйғунликда олиб боради: публицистик, адабий-танқидий мақолалар, мунозарали қайдлар, бадий асарлар ёзади. «Время» журналининг мавқеини кўтариш мақсадида Достоевский ўзининг «Хўрланганлар ва ҳақоратланганлар» романини чоп этади. Асарнинг биргина номи XIX аср танқидчилари томонидан ёзувчи ижодининг ёрқин тимсоли ва ҳатто, рус адабиётининг ҳақиқий инсонийлик шавқи рамзига айланди.

1864 йил Достоевский учун бирин-кетин оғир зарбаларни ҳозирлаб қўйганди. Баҳорда суюкли аёли сил касаллигидан вафот этади, ёзда эса суянган тоғи — акаси Михаил ҳам дунёдан кўз юмади. «Мана, бу дунёда мен ҳам ёлғиз қолдим. Негадир, кўриб кетаяпман... Севган инсонларимнинг ўрнини ҳеч ким боса олмастлигини энди англаяпман. Бу дунёда фақатгина уларни яхши кўрган эканман... Чор атрофим совуқ ва қоронғу...» деб ёзганди у кундаликларида. Рухиятини синдирган айрилиқ дамларида унинг ҳаётига Апполона Сулова кириб келади. Апполона билан Европага йўл олган ёзувчи Баден-Баден қиморхоналарининг доимий мижозига айланади. Бундай айш-ишратли ҳаёт «Қиморбоз» романининг яратилишига туртки бўлади. Бу орада унинг журналлари ҳам инқирозга учради. Акасининг оиласи хонавайрон бўлмаслиги учун у ноширларининг векселларини сотади. Ушанда молиявий ишларни яхши тушунмайдиган Достоевский орқасидан айрим кимсалар бойлик орттиришди. Бор-будидан айрилиб, қарзларга ботган Достоевский қамоққа тушмаслик учун ношир Стелловскийга асарларини нашр этиш ҳуқуқини сотишга мажбур бўлади. 1866 йилнинг 1 ноябрига янги роман ёзиш мажбуриятини олади. Достоевский кредиторлар, полициядан узоқроқ бўлиш мақсадида чет элга кетади. У бу ерда тинч ва сокин муҳитда романини ёзишга киришади. Бироқ қиморга бўлган улкан иштиёқ уни яна ўша жойларга бошлайди. Висбаденда беш кун ичида у ҳамма нарчасини ҳатто, қўл соатини ҳам ютқазади. Ана шундай шароитда Достоевскийнинг буюк асари — «Жиноят ва жазо» яратилади. Романнинг биринчи қисми 1866 йил «Русский вестник» журналида чоп этилади. Асарга юқори баҳо берилди. Ҳатто, Достоевскийнинг душманлари ҳам «Жиноят ва жазо»ни рус адабиётининг буюк асарларидан бири эканлигини эътироф этишди. Белгиланган муддатга бир ой қолганда ёзувчи «Жиноят ва жазо»ни тўхтатиб туришга ва «Қиморбоз» романини ёзишга мажбур бўлади. Китобни тезроқ ёзиш мақсадида Фёдор Михайлович стенографисткачи топиб беришни илтимос қилади. Ольхен энг яхши талабаларидан бири бўлган 20 яшар Анна Сниткани унга ёрдамчи қилиб юборади. Улар биргаликда асарни 26 кунда ёзиб тугатишга муваффақ бўлишади. Бу вақт оралиғида Аннушка (Фёдор Михайлович қизини шундай деб эркарларди) адиб учун энг қадрли инсонга айланиб улгурганди. Энди Достоевский Аннага жавоб бериши керак эди. Аммо... Достоевский қалбини нурларга тўлдирган қиздан айрилишни истамасди. Шунда у қалби гулдек беғубор Ан-

нани севиб қолганлигини англайди, бироқ рад этилишидан кўриб, у билан бирга ўтказаётган вақтни иложи борича узайтиришга ҳаракат қилади. Ана шундай кунларнинг бирида Фёдор Михайлович Аннага ёшгина қизни севиб қолган қари расом ҳақидаги воқеани айтиб беради. Ҳикояси сўнггида «Агарда ўша қизнинг ўрнида сиз бўлганингизда қандай йўл тутардингиз? Унинг севгисига жавоб берармидингиз?» деб унга муурожаат қилади. Зийрак Анна адибнинг юз ифодасидан гап нима ҳақида кетаётганлигини дарров тушунади. Бу воқеанинг ҳақиқий қаҳрамонлари ким эканлигини ҳам билади. У шундай деб жавоб беради: «Мен... мен ҳам унга севишимни айтардим... Бир умр унинг ёнида қолишга рози бўлардим...» 1867 йилнинг феввалида улар никоҳдан ўтишади.

Аммо Достоевский рафиқасини ҳар қанча севмасин, Аннанинг ҳаёти нохушликлардан бошланади. Гап моддий етишмовчиликда эмасди. Эрининг қариндошлари Аннага ёмон муносабатда бўлишди. Айниқса, Фёдор Михайловичнинг ўғай ўғли (Мариянинг биринчи турмушидан фарзанди) Пётр Исаев Аннани ўзига рақиб деб билди. Ҳеч қаерда ишламайдиган, ўғай отасининг ҳисобига яшайдиган Пётр гўёки туғилажак ука-сингиллари уни меросдан маҳрум қилаётгандек, Аннани қандай қилиб бўлмасин, бу уйдан сиқиб чиқаришга уринарди. Янгаси ҳам турли баҳоналар билан Аннанинг ҳаётини дўзахга айланттирди. Бошқа бундай яшаб бўлмаслигини англаган Анна оиласини сақлаб қолиш мақсадида турмуш ўртоғини чет элга кўчиб кетишга кўндирди.

Шундан кейин улар бегона юртларда сарсон-саргардонликда умр кечиришади. Тўрт йил давом этган бундай ҳаёт уларнинг никоҳини янада мустаҳкамлади. Германияда Достоевский яна қимор ўйинларига ўралашиб қолади. У яна ҳамма нарчасини қиморга тикади. Уйга ҳеч нарчаси келган эрини Анна яна кечиради. У билади: суюқлиси қимор гирдобидан чиқа олмайганини тушунади. Достоевский бошқа ўйнамасликка сўз беради. Баден-Баденга кўчиб кетишади. Яна қимор. Ҳаммаси бошидан бошланади. Фақат бу сафар ютқазадиган пулнинг ўзи йўқ эди. Ҳали ёзилмаган асари учун ношир Катковдан 500 рубль миқдорида аванс олади. Бу пулни ҳам бир кунда ютқазади. Энди нима қилиш керак? Рафиқасига совға қилган зирак ва никоҳ узугини пуллайди.

Женевага кўчиб ўтишгач, Достоевский «Телба» асарини ёза бошлайди. Танқидчилар Достоевский асарларини тугалламаганликда айблашади. Сюжетлар тизгини шунчалик тикчилч эдики, улар асар ўртасига бориб деярили унутулиб кетарди. Гап шундаки, Достоевский бадавлат Тургенев ва Толстойдан фарқли ўлароқ нашриётларга асарларининг хомаки шаклини беришга мажбур эди. Чунки у ана шу қўл ёзмаларга тўланадиган аванслар ҳисобига яшарди. Ноширлар қўйган муддатда тугатиш учун у яшин тезлигида ишлашга мажбур эди. Уч ойлик қизалоғи — Сонянинг ўлими ёзувчига қаттиқ таъсир қилди. Тушқун ҳолатдан уни фақат иш чалғита оларди. Мана шундай шароитда танбех-асар деб ном олган «Шайтонлар» асари яратилади. «Телба» ва «Шайтонлар» ёзувчининг ватанида катта шов-шувларга сабаб бўлади. Унга навбатдаги машҳурликни олиб келади.

1871 йилда Петербургда қайтган Достоевскийнинг ҳаёти изига тушади. У «Ёзувчининг кундалиги» устида ишлайди, машҳур романи «Ака-ука Карамазовлар»ни ёзади. Бирин-кетин фарзандлари туғилади. Уни бир умр севган, тушунган аёли — Анна доимо ёнида эди. Ҳақиқий бахт шу эмасми?

Эргаш БОБОРАЖАБ

Майхона Майидан Мастонаман Мен

Айрилик

Айрилик асносида ажаб анча абгорман,
Айри айланмай аввал, айриликли ангорман.
Аксимни азизамдан айро айлар айрилик,
Азим Арига айриликдан арз айлаган анҳорман.

Ариши Аъло арзим Ато аржуманди аҳлидан,
Аллоҳ ато айлаганинг аҳлидинлик аҳлидан.
Аммо, айри азоблари алам айлар асҳобга,
Асра Аллоҳ айриликнинг асти агёр аслидан.

Абад агёр айрилтирмас анойингман, азизам,
Азал Аллоҳ амр айтган атойингман, азизам.
Агар, аслинг аксингдадир айриликдан айромиз,
Алишеру Аллоҳ аҳди адоингман, азизам.

Бахт

Бахт бошқа, бахтсизлик бошқа-бошқадир.
Бардавом, барҳаёт бўлмоқ бошқадир.
Бундан боқийликка борсак баримиз,
Барча бирдек бўлмас, баёт бошқадир.

Бошқа баёт бахтни борини берар,
Беором бахт бўлмас, барини берар.
Бани бандалар-ку бундан бахтиёр,
Берилган бу бахтчун бағрини берар.

Баъзи бировларки бахтсиз бўлишар,
Берилган бахтга-да басир бўлишар.
Бундай бандаликдан бездиргил Барҳақ,
Бундайлар бахт бўлса ботир бўлишар...

Дилим

Дунё, дунёингдан дардмандмас дилим,
Даҳрингда дардсизга дармонмас дилим.
Девона, дайдимас дилим дарёдил,
Дунё донғларингга давронмас дилим.

Дилим дардкашимдир дилдор догинда,
Дийдордан даракчи Дажжол доминда.
Даҳрда дostonдир дилимнинг донги,
Дастаги диёнат дона-донинда.

Диловарлик дилим дастида дедим,
Дилбаҳорлик доим дўстида дедим.
Дилимга дунёлар даркор демасдан,
Даргоҳингда доғлик дарсида дедим.

Муҳаббат мадҳи

Майхона майидан мастонаман мен,
Маромда мастману морхонаман мен.
Маъшуқам мадҳидан мафтуну мағлуб,
Мавжидин Мосуво маркхонаман мен.

Манинг Моҳларойим, манинг моҳтобим,
Манинг Маликамдур, манинг мақтовим.
Мукаррам муҳаббат мағфиратида,
Манинг Мададкорим манинг Мардоним.

Мана мен мақтаган масрур муҳаббат,
Мардларнинг мафтуну маҳбуби муҳаббат.
Мағрибу Машириқда мағлум Маширабдек,
Манинг манглайимда мавжуд муҳаббат.

